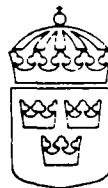

Riksdagens protokoll

1989/90:110

Torsdagen den 26 april

Kl. 12.00–21.34

Protokoll
1989/90:110

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

*Anslag till allmän
kulturverksamhet,
m.m.*

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 20 april.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1989/90:139 till försvarsutskottet
1989/90:150 till finansutskottet
1989/90:155 till justitieutskottet

Skrivelse
1989/90:137 till näringsutskottet

Förslag
1989/90:14 till trafikutskottet

3 § Anslag till allmän kulturverksamhet, m.m.

Föredrogs
kulturutskottets betänkanden
1989/90:KrU17 Anslag till allmän kulturverksamhet m.m. (prop.
1989/90:100 delvis) samt
1989/90:KrU18 Anslag till ersättningar och bidrag till konstnärer (prop.
1989/90:100 delvis).

Tredje vice talmannen meddelade att kulturutskottets betänkanden
KrU17 och KrU18 skulle debatteras gemensamt.

Anf. 1 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! För att tala med psalmisten Kolmodin: "Du nalkas, ljuva sommar, Då gräs och gröda gror". Alla kulturutskottets ledamöter delar förhoppningen att kulturlivet skall blomstra, ge ökad skörd och gå mot en ny sommar. De meningskiljaktigheter som finns och som kommer till uttryck i alla de reservationer som är fogade till dagens betänkande rör i första hand vem som skall svara för sådd och skötsel, inte önskemålet om en riklig kulturskörd – där är vi eniga.

Den enigheten utgör också grunden till att kulturutskottet totalt sett föreslår en medelsuppräknning utöver regeringens förslag med 2 774 000 kr., varmed kulturstödet totalt kommer att närma sig en 1 miljard. Ökningen går bl.a. till Centrumbildningar, Handarbetets Vänner, Vadstena-akademien och Svenska föreningen Norden. Det finns också skäl att påpeka att utskottet har medverkat till att riksdagen har beslutat om ett särskilt investeringsstöd för icke-statliga kulturbyggnader.

För två dagar sedan kom Europarådets expertgrupps rapport om statlig kulturpolitik oss berörda till handa. En hastig genomläsning av den fick åtminstone mig att önska att vi hade kunnat få en debatt om detta i riksdagen. Rapporten utgör en rolig läsning, väcker intresse och kommer säkert att bli till både glädje och nytta för svensk kulturpolitik i framtiden.

Rapporten väcker bl.a. vårt medvetande om faran i att alla vi som arbetar med svensk kulturpolitik i kanske alltför ringa grad sätter in kulturpolitiken i ett större internationellt sammanhang, något som kommer att bli alltmer betydelsefullt mot bakgrund av den politiska utvecklingen i hela Europa.

Denna torsdagseftermiddag är det emellertid vår uppgift att behandla kulturutskottets fem betänkanden som alla berör den statliga kulturpolitiken. Vår tid är begränsad, och synpunkterna från rapporten kommer väl därför endast att marginellt beröras.

Positivt i årets budgetproposition är kulturministerns återkommande yttrande att statens uppgift liksom hittills bör vara att stimulera kulturverksamheten i landet, inte att reglera den. Varje kommun och landsting måste ges möjlighet att välja egna lösningar.

Det finns fog för kulturministerns vackra ord, felet är bara att de inte har täckning i budgetpropositionen. Bjässen statens kulturråd blir alltmer det statens förlängda styrsystem som genom sina uppgifter och självpåtagna åtaganden syftar till att motverka kravet på decentralisering och kommunalt självstyre på kulturens område. Jag kan bara konstatera att ju längre man arbetar med svenskt kulturliv, desto tydligare blir det hur fel det är att låta centralt belägna funktionärer sitta och fördela de medel som riksdagen anslår till kulturen.

Moderaternas ofta framförda uppfattning som finns redovisad i reservation nr 24, att statens kulturråd bör avskaffas, blir alltmer övertygande, och vi kommer att fortsätta att arbeta för den form av decentralisering som ligger i att låta sinsemellan oberoende organ fördela anslagen.

Herr talman! Här vill jag beröra den rapport som expertgruppen inom Europarådet har avgett. Förutom de positiva bedömningar som görs på viktiga områden – och de skall inte underskattas – kommenteras helt naturligt områden där förbättringar skulle kunna åstadkommas. Bl.a. kritiserar det

förhållandet att det svenska kulturlivet, trots stora regionala satsningar, i hög grad är koncentrerat till Stockholm. Det kanske inte är underligt att så är fallet. Sverige är ett litet land, och konstnärligt verksamma dras till storstaden. Det märkliga är att de satsningar som har gjorts för att förstärka kulturverksamheten ute i landet tycks gå så trögt.

Generellt anses i rapporten att en större del av finansieringen av den regionala kulturpolitiken på längre sikt bör läggas på de regionala och lokala skattebetalarna. Man anser att kulturinstitutionerna bör uppmuntras att göra mera för att nå framgång.

Detta är i linje med vad vi moderater har hävdad sedan länge. I årets budgetproposition tar Bengt Göransson själv upp alternativet att staten överläter hela ansvaret för den regionala strukturen på de regionala huvudmännen och möjligheten att kulturstödet lämnas i mer samlad form. Bengt Göransson har emellertid inte funnit det påkallat att nu föreslå några principiella förändringar. Eftersom utbildningsministern är här i kammaren hoppas jag att han vill beröra frågan huruvida synpunkterna i rapporten från Europarådet kommer att påverka uppfattningen på längre sikt.

Vi moderater har i reservation 13 framfört att det är nödvändigt att friheten att forma regionala och lokala lösningar ökar. Därför är det nödvändigt med en organisation som uppfyller propositionens krav på att inte reglera kulturverksamheten i landet. Vi framhåller i reservationen att vi förväntar oss att regeringen lägger fram ett förslag om detta. Det nuvarande systemet innebär ett misstroende mot dem som arbetar med kultur i olika former ute i landet.

Det är också för att minska kulturrådets roll som vi kräver att stödet till olika mottagare preciseras i budgetpropositionen. Vi föreslår en minskning av anslaget till kulturrådets disposition för utvecklingsverksamhet. En sådan dispositionsrätt innebär en styrning, och det är svårt att undgå att den blir villkorad.

I detta sammanhang vill jag beröra reservation nr 7 om partsrepresentationen i kulturrådet, kulturinstitutionernas styrelser och nämnder. En tilltänkt ledamot skall representera något område, men man ser helst alltid till att han eller hon har en politisk färg – gärna s-märkt, men även andra partibeteckningar förekommer för att det hela skall jämnas ut litet grand. De borgerliga ledamöterna i kulturutskottet kräver att riksdagen ger regeringen till känna att utvecklingen mot en minskad partsrepresentation bör gå vidare – vi ser att den har påbörjats i kulturrådet.

Också detta är en fråga som tas upp i Europarådets rapport, och där ges synpunkter på tanken att öka mångfalden i styrelsernas sammansättning. Man t.o.m. föreslår att styrelserna själva skulle kunna utse sina ordförande.

Herr talman! 53 reservationer har fogats till betänkande nr 17, och jag vill yrka bifall till alla som har avgivits av moderata ledamöter. Vissa reservationer berör jag inte alls eller bara i ringa grad, men jag hänvisar i övrigt till texten i reservationerna till betänkandet.

Väsentligt för den förda kulturpolitiken är att 1974 års kulturpolitiska mål står fast. Under årens gång har de prioriterats på olika sätt, vilket är helt naturligt mot bakgrund av de samhällsförändringar som sker. Det verkar emellertid som om socialdemokraterna vore rädda för att ändra på antalet

mål. Annars kunde man förvänta sig att det från regeringen någon gång skulle komma ett förslag om tillägg. Icke så! De förslag som har kommit har kommit från de borgerliga partierna, och bemötandet med avslag verkar mera vara beroende på uppfattningen att antalet åtta skall vårdas än på motvilja mot förslagen i sig.

Moderaterna, folkpartiet och centern återkommer med krav på en komplettering av målen. Konstnärlig kvalitet var inte opportunt på 70-talet men är det i dag. Främjande av mångfald är ett annat mål som aktualiseras än mer mot bakgrund av de nya kulturer som i ökad grad får sitt säte i vårt land och som också har rätt att bli beaktade vid målsättningen.

I samband med den välståndsutveckling som har ägt rum har de konstnärligt verksamma kommit på efterkälken. Det vet vi alla. Och det måste vara ett centralt kulturpolitiskt mål att de ges rimliga arbetsvillkor. Även kravet på ökad decentralisering bör finnas med i målformuleringen. Men vi är som sagt inte villiga att ta bort några mål, och skall det vara åtta så blir det inga nya.

Inga statliga organ, myndigheter eller institutioner kan ersätta familjen, förskolan eller skolan när det gäller att låta barn och ungdomar bli kulturmedvetna och att som vuxna ha glädje av och efterfråga kultur.

Förr i tiden fanns det faktiskt både föräldrar, farföräldrar och morföräldrar som hade tid att läsa sagor, spela, sjunga och slöjda med barn. I dag, med den tidspress som både föräldrar och mor- och farföräldrar upplever, är det ändå familjen som har det yttersta ansvaret, och det bör självfallet kompletteras med den kulturverksamhet som förskolan och skolan bedriver. Detta minskar inte institutionernas ansvar.

Jag vill särskilt betona, och det gör utskottet också, hur angeläget det är att barnteaterverksamheten ökar. Det finns några ljuspunkter, t.ex. bibliotekens ökade aktiviteter för barn och museernas aktiviteter för att förstärka barnverksamheten.

Det är viktigt att alla kulturyttringar får utvecklingsmöjligheter när det gäller barn och ungdomar. Vi moderater anser att riksdagen skall ge regeringen detta till känna.

Många äldre står i dag främmande för nya, udda, ovana eller annorlunda kulturföreteelser vilket naturligtvis innebär att dessa får svårare att hävda sig och att få stöd. Det är de och inte i första hand det politiska eller fackliga etablissemanget som behöver samhällets stöd. Det är nya idéer och nya projekt som lägger grunden för framtidens kulturliv. Det fackliga och politiska samhället i Sverige har inga svårigheter att få kulturstöd. Det kan t.o.m. få stöd utan att göra någonting alls. Det bästa exemplet är Arbetets museum, som årligen har fått sina 5 milj. kr. och nu föreslås få 8 milj. kr., kanske för att man hoppas att man äntligen skall kunna åstadkomma någonting. Men där räcker det ju med namnet Arbetets museum.

I reservation 45 har vi yrkat avslag på anslaget Kultur i arbetslivet. Varför skall en förhållandevis stark grupp ha ett specialanslag, när målet är att främja mångfald och frihet? Det finns så många andra eftersatta grupper i vårt kultursamhälle.

När det gäller stödet till folkparkerna och Folkets husorganisationen har vi mot samma bakgrund föreslagit en begränsning av uppräkningsgruppen av stödet.

Betydligt svårare är det för enskilda organisationer att få stöd till sin verksamhet.

Under årens lopp har två organisationer verkat i konstfrämjande syfte. Det är Konstfrämjandet samt alla de hundratals konstföreningar runt om i landet som tillhör SKR (riksförbundet). Varje år har moderaterna verkat för att den av organisationerna som bedriver det verkligt banbrytande arbetet för att väcka konstintresset hos hela svenska folket skall få medel för att ytterligare utvidga sin verksamhet. Men kulturministern ökar hela tiden på Konstfrämjandets anslag. I reservation 42 har vi föreslagit en omfördelning på 0,5 milj. kr.

Jag finner det olycksbådande att den debatt som förs inom kulturrådet om utbyggnad av konstutbildningen inte tycks beakta det enastående utbildningsarbete som bedrivs i våra konstföreningars regi. En annan enskild verksamhet som också är i behov av tillräckliga medel för att upprätthålla sitt konstnärliga arbete är Drottningholmsteatern, vars anslag vi vill öka med 0,5 milj. kr.

Herr talman! Svenska folkets spellust ökar. Vi har bl.a. ett kulturlotteri. Vi moderater vill förstärka kulturdelen i lotteriet genom att se till att överskottet får ligga till grund för ett nytt bildkonstmuseum i Stockholm och för en musikteater i Göteborg. En socialdemokratisk minoritet i utskottet har inte velat ge regeringen till känna behovet av ett nytt initiativ i musikteaterfrågan och har därför avgivit reservation 21 mot majoritetens krav på ett regeringsinitiativ. Detta krav stöds indirekt i hög grad av Europarådets rapport, som beklagar koncentrationen till Stockholm, särskilt när det gäller den högklassiga kulturen.

I reservation nr 14 har vi moderater, tillsammans med folkpartiet, lagt fram våra synpunkter på sponsring av kulturaktiviteter. Som väl är, är det inte längre fråga om densamma vara eller icke vara, utom för vpk. Det innebär naturligtvis att vi har kommit en bit på väg. Sponsring är som vi vet ett mycket effektivt medel att öka det internationella kulturutbytet, vilket är mer önskvärt nu än någonsin, och detta anser vi i moderaterna vara ett mycket viktigt mål för den framtida kulturpolitiken. Därför har vi också velat öka anslaget till Svenska institutet för det internationella kulturutbytet.

I reservation 18 tar vi moderater upp frågan om kulturinstitutionernas marknadsföring. Vi framför den uppfattningen att dessa själva bör få disponera det statliga stöd som är avsett för ändamålet. Det borde vara självklart att så är fallet. Och här får vi verkligen stöd av experterna i Europarådet. *De undrar om inte kulturinstitutionerna kunde göra mer för att lyckas med att skapa balans mellan uppgifterna att utveckla yrkeskunnande, utveckla konsten och svara mot publikens behov.* Slutomdömet där är rakt på sak: Det bör hur som helst stå klart att det inte har fungerat att lita till att andra skaffar fram en publik. Detta tycker även vi moderater.

I socialdemokratisk kulturpolitik finns det och har funnits en tendens att på något sätt heligförklara densamma, låta den vara sig själv nog utan att ha kontakt med mer triviala ting som marknadsföring, publikverksamhet och en kommersiell verklighet. Till den kommersiella verkligheten vill jag då räkna frågan om alternativa finansieringsformer. Åren går, och det enda jag kan komma fram till är att socialdemokraterna inte gör någonting.

Man är kanske rädd, inte i första hand för att kulturen skall bli lidande, utan för att ge ifrån sig makten, det finns kanske en rädsla för mångfald och frihet. Var skulle den medicinska forskningen stå i dag utan Cancerfonden och Hjärt-Lungfonden, vilka finansierats av svenska medborgare? Vill regeringen inte inse att det finns pengar hos svenska folket i dess helhet? Vi moderater vill inte åstadkomma en de stora donationernas fond eller stödfond. De stora donationerna kommer förhoppningsvis ändå.

Vi får verkligen hoppas att de två stora kulturprojekt som jag har talat om, det nya museet och musikteatern i Göteborg, på olika sätt kommer att visa att det finns personer och företag som vill göra insatser till kulturens fromma. Men, herr talman, jag talar om alla de hundratusental som vid födelsedagar och i testamenten eller av givmildhet skulle vilja stödja en fond som har till uppdrag att mångfaldiga kulturlivet, att kunna rycka in när inga vanliga statliga medel finns att få. Vi anser att regeringen bör återuppta det utredningsarbete som riksdagen hemställt om och som avvecklats med argument som vi inte finner acceptabla.

Herr talman! Låt mig säga några ord om de moderata reservationerna i betänkande nr 18. Bägge rör frågan om kulturskaparnas ekonomiska situation. Vi uttrycker vår uppfattning att en kulturpolitiskt motiverad förstärkning av stödet till bildkonstnärerna bör prövas i budgetsammanhang och inte knytas till vidareförsäljning av konst. De upphovsrättsliga frågorna är ju föremål för utredning.

När det gäller frågan om ersättning till tonsättare och fonogramartister för utlåning av deras verk på bibliotek – det är ju en verksamhet som ökar – så anser vi att man skall behandla dem på samma sätt som man behandlar författare, som ju har sina förhandlingar när det gäller bibliotekersättningen.

Till sist finns det en fråga som berör hela kulturlivet men som inte väcker någon större allmän uppmärksamhet. Jag syftar då på den stora kader av kulturarbetare som går under benämningen lönebidragsanställda. Dessa utför ett arbete utan vilket arkiv, museer och institutioner skulle rasa samman. Det är i dag, med den arbetskraftssituation som vi har, svårt att ersätta denna personal vid avgång. Utskottsledamöter från moderaterna, folkpartiet, centern och miljöpartiet har begärt att regeringen särskilt uppmärksammar problemen för kultursektorn i detta avseende, och vi vill att riksdagen ger regeringen detta till känna. Reservationen kommer säkert att falla, men jag vill ändå starkt betona att regeringen måste uppmärksamma detta problem. Även utskottsmajoriteten uttrycker här sin oro över situationen.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till de reservationer i betänkandena 17 och 18 där mitt namn står antecknat.

Anf. 2 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Nytt för i år är att vi har en så gott som helt samlad kulturdebatt med fem betänkanden, som kammaren skall klara av att behandla denna eftermiddag. Det är säkert ganska bekvämt för kammarens ledamöter, men frågan är om det ger rättvisa åt alla de olika anslag på kultursektorn som berörs. Jag tror att det är många i och för sig viktiga frågor som behandlas i dessa betänkanden som vi inte kommer att hinna med på grund av detta

något pressade tidsschema. Dessa betänkanden aktualiserar ett antal principfrågor, men naturligtvis också åtskilliga anslags- och prioriteringsfrågor.

Låt mig börja med principfrågorna. Vi har länge diskuterat de kulturpolitiska målen. Jag noterar, precis som Ingrid Sundberg, att dessa frågor också aktualiseras i Europarådets undersökning. De målen från 1974 ligger naturligtvis fast. Men vi i folkpartiet har länge förordat att man skall komplettera dem med ett mål som gäller konstnärlig kvalitet och ett mål som syftar till att man tar ansvar för att skapa rimliga arbetsvillkor för landets fritt arbetande konstnärer.

Jag tycker att det är naturligt att vi nu får de här frågorna prövade. När en expertgrupp från Europarådet kan granska den svenska kulturpolitiken med utgångspunkt från våra mål borde det inte vara omöjligt att vi gör en motsvarande granskning också på svensk mark.

I övrigt noterar jag att expertgruppen ger ganska mycket beröm åt svensk kulturpolitik. Jag tycker att det är bra att sanningen kommer fram – även om den är behaglig för både nuvarande och förutvarande kulturministrar.

En andra principfråga är detta med sponsring. Där har perspektiven förskjutits mycket kraftigt. Socialdemokraterna var under lång tid helt negativa till sponsring. Nu har de på senare år insett att detta är en värdefull möjlighet att täcka den typ av kostnader som gäller turnéer, gästspel och annat. Det har blivit så att man både hos kulturrådet och på utbildningsdepartementet ofta säger till uppväktande kulturinstitutioner: Ni får också fråga om ni kan få anslag från näringslivet eller olika stiftelser.

Folkpartiets uppfattning är att ett sådant stöd egentligen inte skall utgå till basresurser. Stat, landsting och kommuner måste ta ett huvudansvar, och det kan aldrig bli tal om annat än att man söker kompletterande insatser för t.ex. turnéer och gästspel inom landet och utomlands. Det skall naturligtvis aldrig vara fråga om några villkor från sponsorernas sida. Men jag vill samtidigt peka på, vilket jag gjorde redan i fjol, att den, allt knappare anslagstilldelningen från stat och kommun innebär att vi är i färd med att påverka repertoaren på våra teatrar och på Operan.

En känd svensk politiker kommenterade i fjol Operans akuta läge med att säga: Man får väl dansa Svansjön med något färre svanar. Det torde nog inte vara möjligt. Men jag gläder mig däremot åt att när Operan i höst bjuder riksdagen på den sedvanliga högtidsföreställningen blir det just Svansjön – med fullt antal svanar, hoppas jag.

En tredje principfråga gäller de statliga kulturinstitutionernas beroende av lönebidragstjänster. Dessa tjänster har varit och är fortfarande en mycket stor tillgång för de statliga och de av landsting och kommuner drivna kulturinstitutionerna. Nu skall hela detta lönebidragssystem ses över. Frågan handhas egentligen av arbetsmarknadsutskottet, men vi vill gärna peka på att denna fråga är helt avgörande för kultursektorn. Vi hoppas att de motioner som syftar till att man på den här punkten skall ta särskild hänsyn till kultursektorn kan bifallas av riksdagen efter förslag från arbetsmarknadsutskottet.

En fjärde principfråga gäller anslagsstrukturen. Enligt vår uppfattning behövs statens kulturråd för en rad uppgifter, t.ex. för att fördela anslagen till fria grupper och liknande. Det är ju ändå någon statlig myndighet som måste

fatta dessa beslut. Däremot är vi tveksamma till att flytta över beslutsbefogenheter från riksdagen till kulturrådet. Vårt huvudskäl till detta är att riksdagen när den tar ställning till frågan har möjlighet att pröva de olika anslagen ganska noggrant, och det finns en motionsrätt.

Den allmänna uppfattningen bland chefer och dem som arbetar på kulturinstitutioner är att det är mycket lättare att komma till tals med riksdagsmännen än med tjänstemän inom den statliga byråkratin. Det är ganska naturligt. Vi är vana vid att ta emot uppvaktningar och synpunkter från alla möjliga håll. Det kan tyckas vara många små anslag på kultursektorn, men det är ändå viktigt att man gör rättvisa åt varje enskild institution. Vi tror att man där litar mer på departement och riksdag än på tjänstemän inom den statliga byråkratin.

En femte principfråga gäller om Sverige skall få ha en huvudstad. I diskussionen om regionalisering och decentralisering slår det ibland över så att man spelar ut det förhållandet att också Sverige råkar ha en huvudstad mot de regionala behoven. Jag tycker att det är oerhört angeläget att vi fortsätter uppbyggnaden av stödet till de regionala institutionerna. Men det är också självklart att Sverige, bl.a. i relation till Europa och omvärlden i övrigt, inser att de stora konstnärliga institutionerna rimligen bör ligga i Sveriges huvudstad, precis som de på motsvarande sätt gör i Paris och London.

Vi skall vara stolta över att vi har en huvudstad som också i kulturellt hänseende är något av en världsstad. Det betyder inte att vi skall avlasta oss ansvaret för den regionala kulturen, men man behöver inte spela ut det ena mot det andra.

Sedan, herr talman, till frågan om anslagsförstärkningar. Det alerta kulturutskottet har kunnat ena sig kring en rad förstärkningar som i statsfinansiella sammanhang kan tyckas inte vara så stora, men som för de berörda institutionerna betyder mycket. Jag tänker på att centrumbildningarna får ett påslag med ytterligare 700 000 kr. Det är viktigt för bl.a. Teatercentrum och för de centrumbildningar som är något av kärnan när det gäller de fria grupperna.

Immigrantinstitutet i Borås får 100 000 kr. i förstärkning. Handarbetets Vänner, dessa förträffliga damer som bl.a. har svarat för den utsökta vävanden här i plenisalen, får också en förstärkning med 100 000 kr. Det är ganska mycket pengar för denna lilla institution.

Vadstena-akademien får 275 000 kr. för sin angelägna verksamhet med föreställningar och utbildning. Konstnärsnämnden får 500 000 kr. för internationellt utbyte och dessutom 100 000 kr. för att kunna fullfölja den statistiska undersökningen om konstnärernas arbetsvillkor. Svenska föreningen Norden får 1,6 milj. kr. i förstärkning. Jag är glad över att socialdemokraterna i utskottet har velat vara med om dessa förstärkningar. Det är bra när ett enigt utskott kan föreslå sådant.

Vi har också några reservationer. De är inte så många. Vi har varit ganska framgångsrika i arbetet i kulturutskottet. Folkpartiet har tillsammans med moderaterna en reservation som gäller Drottningholmsteatern. Vi i folkpartiet har också velat förstärka stödet till jazz- och folkmusiker, en grupp som ofta blir bortglömd när vi talar om behovet av stöd till de fritt arbetande konstnärerna.

Jag yrkar bifall till alla de reservationer som folkpartiet svarar för i de två betänkanden som nu är uppe till debatt.

Jag vill ställa några frågor till kulturministern. Den första frågan gäller en ny musikteater i Göteborg. Har kulturministern något nytt att rapportera på den punkten? Vi har varit ängsliga för att den extra investeringskatt som nu skall drabba Göteborgsområdet, om än under en begränsad period, också skulle innebära att det blir en ytterligare försening av detta bygge. Jag hoppas att så inte skall bli fallet, men det vore intressant att få höra om kulturministern kan bekräfta det.

Den andra frågan gäller en nypremiär på Drottningholmsteatern på Gustaf Adolf och Ebba Brahe den 31 maj och en premiär på Enleveringen ur Seraljen den 21 juni. Har kulturministern möjligheten att komma på någon av dessa två premiärer?

Jag sade i fjol att kulturpolitiska anföranden lätt blir litet trista på det sättet att det mest rör sig om siffror osv. Jag skall därför sluta med en dikt ur "För levande och döda".

På jakt efter en brevlåda
bar jag brevet genom stan.
I storskogen av sten och betong
fladdrade denna vilsna fjäril.

Frimärkets flygande matta
adressens raglande bokstäver
plus min förseglade sanning
just nu svävande över havet.

Atlantens krypande silver.
Molnbankarna. Fiskebåten
som en utspottad olivkärna.
Och kölvattnets bleka ärr.

Här nere går arbetet sakta.
Jag sneglar ofta på klockan.
Trädsuggorna är svarta siffror
i den giriga tystnaden.

Sanningen finns på marken
men ingen vågar ta den.
Sanningen ligger på gatan.
Ingen gör den till sin.

Anf. 3 JAN HYTTRING (c):

Herr talman! Jan-Erik Wikström berömde sig för folkpartisternas räkning av att de inte har så många reservationer i dessa två betänkanden, då de har varit framgångsrika i utskottsarbetet och har fått gehör för sina förslag. Jag tycker nog att även vi i centern kan berömma oss av detta.

Men det är klart att centern svarar för många reservationer i dessa betänkanden. Det finns en bestämd orsak till detta. Det är nämligen centern som har framfört de flesta nya idéerna och tankarna motionsvägen detta år. Bl.a. gäller det nya principer. För dem har vi inte fått gehör. Alla vet att det tar

ibland lång tid att förändra inriktningar. Det har inte kunnat göras på några utskottssammanträden under ett år. Det kommer sannolikt att i vissa fall ta många år. Men vi från centern kommer naturligtvis inte att förtröttas. Vi kommer att arbeta vidare för viktiga förändringar.

Herr talman! Lat mig börja med en viktig förändring. Det gäller det krav som vi från centerns sida har framfört under några år om att det skall läggas fram en kulturpolitisk proposition. Som det är nu kommer vi i denna debatt och i alla kulturdebatterna i kammaren att tala dels om principfrågor, dels om anslagsfrågor. Anslagsfrågorna överväger. Det är inte alldeles nödvändigt att man i en kulturdebatt hela tiden talar om kronor och ören. Det viktiga är att riksdagen vid några tillfällen mera skall kunna få ta ställning till principfrågor, olika inriktningar av kulturpolitiken. Detta skulle man kunna göra för en period som i vårt fall är tre år och som skulle kunna ge stabilitet och större säkerhet för de många människor som är berörda av riksdagens beslut. Vissa av anslagfrågorna är av den typ där mottagande organisationer har krävt stora uppräkningsav oss förtroendemän, vilket har resulterat i motioner. Organisationerna är naturligtvis beredda att ta emot denna resursförstärkning och använda den.

På institutionssidan finns det litet andra problem. Jag tänkte beröra en del av dem. Nu finns det fem betänkanden på detta område, och vi skulle inledningsvis debattera två av dem. Men som exempel vill jag hänvisa till kulturutskottets betänkande 21 som skall debatteras senare. Centern har i det ärendet nått framgång i sitt arbete att något förstärka de statliga insatserna för kommande budgetår i den treårsplan som regeringen har presenterat. Centern har alltså fått majoritet för att tidigarelägga en del satsningar.

Det är viktigt att tänka på hur dessa satsningar genomförs. Som bekant har staten ett brutet räkenskapsår från den första juli till den sista juni. Men mottagarna, huvudmännen, som kan vara lokala eller regionala, har budgetår som sträcker sig från den första januari till den sista december.

Detta innebär att när vi nu diskuterar satsningar för den första delen av det statliga budgetåret, har mottagarna passerat halva deras budgetår med fastställd budget, dvs. de som skall stå för vissa insatser själva. Det innebär givetvis problem. Det är inte så lätt att ändra i en budget med den ekonomiska situation – som väl alla åtminstone i riksdagen borde känna till – som nu råder för kommuner och landsting. Vi kommer att senare under våren ha diskussioner om det i samband med skattefrågorna. Därför finns det inte särskilt mycket extrapengar att ta till när det skall göras förstärkningar som kräver egeninsatser. Anslagen för oförutsedda utgifter har genom åren faktiskt minskat. För de flesta finns det frågor som pockar på sin lösning och som tar en stor del av budgeten ganska tidigt på året.

Det gläder därför oss från centern att vi har fått gehör för förslaget att vissa av dessa förstärkningar skall införas från den 1 januari och skall bli beaktade genom riksdagsbeslut under våren 1990 samt träda i kraft den 1 januari 1991. Det finns alltså möjligheter för huvudmännen att beakta dessa satsningar i de budgetar som skall fastställas under hösten i kommuner och landsting. Vi tycker faktiskt att vi har nått en stor framgång i och med att denna ordning har kunnat införas.

Såvitt jag förstår är de egeninsatser som krävs föremål för diskussioner.

Jag talar nu om statliga grundbelopp. De täcker ingalunda de kostnader som är förenade med att ta emot dem. Där råder en hög egeninsats. Det är inte så länge sedan som det hölls en konferens där kulturansvariga från landstingen deltog. Jag vet att där också fanns deltagare från kulturrådet, och även utbildningsminister Göransson deltog i konferensen – han finns här i salen och är antecknad på talarlistan.

Den hörsägen jag har från denna konferens säger att det var ganska tuffa tag, så till vida att bl.a. utbildningsministern hävdade att det nu inte var fråga om några nya pengar utan om nya satsningar från huvudmännen. Det var en alldeles självklar koppling. Kulturutskottet var vid den tidpunkten inte färdigt med betänkandet. Men jag hoppas nu att de som har att fördela dessa grundbelopp verkligen läser kulturutskottets betänkande. Det finns ett mycket viktigt tillägg där, att enligt utskottets mening bör även tidigare gjorda satsningar beaktas.

De lokala och regionala huvudmännen har tagit ett stort ekonomiskt ansvar i många fall och har gått före i de statliga satsningarna. Enligt utskottets mening skall dessa satsningar kunna tillgodoräknas. Denna inställning tycker vi är riktig från utskottets sida. Men den stämmer icke med den uppfattning som uppenbarligen deltagarna, vilka är kulturansvariga i landstingen, fick sig till del vid denna konferens. Jag vill därför fråga statsrådet Göransson om det, efter detta utskottsbetänkande, ändå inte är dags att ge dessa huvudmän ett något annorlunda besked från statsmakterna.

Herr talman! Jag inledde med att säga att det var nya idéer och nya principer som har avspeglats i centermotionerna på kulturområdet.

En fråga är naturligtvis nationalscenbegreppet. När Jan-Erik Wikström höll sitt anförande talade han om satsningarna i Stockholmsområdet. Detta avspeglas i rapporten – som jag inte helt har kunnat ta del av – från den Europarådskommission som har studerat svensk kulturpolitik. Där tar man upp att mycket av kulturutbud och kulturintresse cirkulerar kring kulturen i Stockholm. Så blir det naturligtvis genom att nationalscenerna faktiskt är belägna i Stockholm.

Från centerns sida tycker vi att det är dags att utveckla nationalscenbegreppet. Det finns faktiskt plats för fler nationalscener i vårt avlånga land. Vi har t.ex. såväl Göteborg som Umeå, där vissa konstarter mycket väl skulle kunna utvecklas och utövas på en nationalscen. Jag skall inte sticka under stol med att det naturligtvis finns en regionalpolitisk tanke bakom detta. Bra kultur kan även utövas på andra platser i vårt land än i kungl. huvudstaden, om staten tar sitt ansvar. Det är vad som ligger bakom dessa tankegångar. Vi i centern har ansett oss tvingade att avge en reservation i ärendet, eftersom inget annat parti som är representerat i kulturutskottet verkade kunna vara med om att diskutera ett utvidgat nationalscensbegrepp. Det är dock min fasta övertygelse att man kommer att delta i sådana diskussioner framöver. Det är kanske som det brukar vara med centerpartistisk politik: Vi har varit ute tidigt innan dessa tankegångar hunnit planteras på andra håll.

Man talar både för och emot sponsring. Det beror på vilken partirepresentant man träffar. Från centerns sida vänder vi oss inte emot sponsring. Vi anser att sponsring kan vara berättigad i många fall. Sponsring bidrar till ett

ökat kulturutbud och ger möjligheter till kultursatsningar som annars vid det aktuella tillfället inte skulle vara möjliga.

Det finns naturligtvis även risker med sponsring. Dessa risker behandlas också i utskottets betänkande. I Göteborg har man haft en stor sponsringsverksamhet på konsertsidan som nu har upphört. Då har man tvingats att gå in med statliga medel för att reda upp situationen. En sådan situation vill man inte ha som följd av sponsringsverksamhet.

Om man nu har sponsring, anser vi från centerns sida att man skall ha regler för denna. Sådana regler saknas i dag. Det mest utmärkande exemplet är naturligtvis sponsringen av Operan. Man har kunnat köpa in sig genom ett konsultföretag som sköter försäljningen. Det hävdades i början att avtalet med konsultföretaget var hemligt. Antagligen är icke detta avtal så hemligt, men det är få som känner till dess innehåll.

Operan får naturligtvis inkomster från sponsringsverksamheten. Andra, som står utanför Operan, får en väl tilltagen del av inkomsten från dessa sponsringsavtal. Man köper upp ett antal platser på Operan och därmed blir dessa platser låsta, trots att subventionsdelen är mycket hög. Genom att staten subventionerar Operans verksamhet kan man alltså köpa upp platser till kraftigt reducerade priser. Detta är naturligtvis icke tillfredsställande.

Genom avtal med ett företag som förmedlar sponsringsinsatser kan man t.o.m. betala provision till detta företag även på sponsringsinkomster. Detta är ett mycket märkligt förhållande. Från centern kräver vi att sponsringsverksamhet med sådana regler icke skall få förekomma.

När det gäller institutioner som helt har att lita till statliga anslag och man tecknar avtal om viss ytterst begränsad sponsringsverksamhet, skall detta inte ske genom sekretesskyddade avtal, utan genom avtal med full offentlig insyn.

Vi har en återkommande diskussion om Operans finansiering. Diskussionen förra året resulterade i att centern anslöt sig till utskottsmajoriten och därigenom bidrog till att öka anslagen till Operan och Dramaten. Nu kommer detta anspråk tillbaka. Man vill ha ökade anslag till Operan utöver prisuppräknning. Då har vi från centern motionsvägen presenterat en helt annan idé.

Operan drivs som ett aktiebolag. Staten äger alla aktier. I aktiebolag kan man företa en nyemission. De som vill vara med och stötta kulturverksamheten vid Operan har här en enastående chans. De behöver icke vänta på fonder eller annat. Det behövs inga sponsringsavtal. Man kan helt enkelt gå in och köpa de aktier som ges ut vid en nyemission – detta gäller både företag och privatpersoner som vill vara med och stötta verksamheten. Redan nu kan sägas att det torde inte ligga något spekulationssyfte bakom förvärvet av dessa aktier. Utdelningen kommer att bli synnerligen mager. Man får inte så mycket pengar tillbaka i handen. Däremot bidrar man till att utveckla en kulturverksamhet, vilket är mycket bra.

Denna möjlighet finns, och vi anser att Operan borde pröva den. Det kan näppeligen resas invändningar av typ att staten skulle förlora sitt inflytande. Dit är steget mycket långt. En begränsad nyemission skulle man säkert tåla och fortfarande, genom Operans styrelse där man har stort inflytande, kunna avgöra innehållet i verksamheten. Det torde inte möta några hinder.

I en annan reservation tar centern upp de nationella kulturinstitutionernas riksomfattande aktivitetsansvar. Detta är också en idé som inte har vunnit särskilt stort intresse hos utskottsmajoriteten. Jag tror dock att det blir synnerligen angeläget att föra denna diskussion framöver, icke minst mot bakgrund av den granskning av svenska kultursatsningar som har utförts av den kommission som Europarådet har tillsatt. Denna kommission tar upp frågor som dessa: Vilket ansvar har riksinstitutionerna för att hjälpa till att sprida kultur i landet? Eller är ansvaret sådant att det är bättre att ha goda kontakter med resebranschen för att fler skall kunna resa till framför allt Stockholm för att där ta del av kulturaktiviteter? Från centern anser vi det vara självklart att riksinstitutionerna skall ha ett ansvar att i samverkan med regionala institutioner och huvudmän föra ut kulturen över hela landet. Det är faktiskt den grundläggande uppgiften.

Herr talman! Jag återgår till kulturpropositionen. En sammanfattning av det som jag nu har framfört är att man vid skilda tillfällen skulle kunna diskutera vilka nya satsningar man skall göra när det gäller svensk kultur och vilken utvecklingsväg man skall välja. Därav följer sedan naturligtvis vissa anslagsfrågor.

Det behöver således inte vara så – jag upprepar det – att kultursatsningarna avgörs i budgetpropositionen. Vi skulle kunna få en meningsfull diskussion här i riksdagen om vägvalet och om de olika satsningarna i svensk kulturpolitik om vi diskuterade mera principer och kanske mindre anslagsfrågor vid dessa tillfällen.

Herr talman! Jag skall avslutningsvis beröra de frågor som har att göra med utvärderingen av de kulturpolitiska målen. Vi har en gemensam reservation, där vi säger att 1974 års kulturpolitiska mål törhända behöver utökas med några punkter mot bakgrund av utvecklingen i samhället och de satsningar som har gjorts. Centern har samma uppfattning som moderata samlingspartiet och folkpartiet.

Vi har även en reservation som handlar om utvärderingen av 1974 års kulturpolitiska beslut. Det hävdas ofta att man har uppnått dem. I de målen ligger faktiskt en god regional spridning av kultursatsningar. Då är frågan om man verkligen har uppnått dessa mål. Från centerns sida känner vi oss inte övertygade. Det behövs säkert utökade insatser, och det behövs säkert också helt andra insatser för klara av att uppfylla målen. Vi anser därför att det är mycket angeläget att man gör denna utvärdering.

Herr talman! Härmed vill jag yrka bifall till samtliga reservationer i kulturutskottets betänkanden nr 17 och 18 som centerns ledamöter i utskottet står bakom.

Anf. 4 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! I de betänkanden som vi nu behandlar återfinns en rad vpk-reservationer som tillsammans återspeglar vpk:s kultursyn och de målsättningar med kulturpolitiken som vpk har. Jag yrkar bifall till dessa reservationer.

Vårt parti verkar för att utveckla och stödja kulturyrtingar som vänder sig mot förtryck och degradering av människan och i stället genom sitt motstånd bidrar till en fri och allsidig utveckling.

Vårt parti verkar för att därvid särskilt stödja den kulturella kampen från de utsatta grupperna med särskilda erfarenheter och behov, vilket förutsätter klassamhällets nedbrytande.

. Vi verkar för att främja såväl bevarandet och utvecklingen av vårt mänskliga och nationella kulturarv som de nya kulturella strömningar som vid varje tid bryter fram som uttryck för nya generationers erfarenheter och kamp.

Vi verkar för att skapa bättre villkor såväl för utövande konstnärer på alla kulturområden som för amatörer och grupper för den mångsidiga kulturverksamhet som bedrivs av folkbildningsorganisationer och andra folkrörelser och på arbetsplatser och i bostadsområden.

Vi verkar för alla människors delaktighet och medskapande i kulturen, från barn- och ungdomsåren och framåt under skoltiden, i arbetslivet och under pensionsåren.

Vi verkar genom vår allmänna ideologiska och politiska kamp för att bekämpa de beroendeförhållanden och förtrycksformer som i klassamhället drabbar konst och kultur och skapar utrymme och möjligheter för ett fritt konstnärligt och kulturellt skapande.

En sådan kulturpolitisk målinriktning innebär bl.a. att kulturverksamheten i folkbildningen får en allt viktigare samhällsroll för utvecklingen av den svenska demokratin. Folkbildningens kulturverksamhet liksom amatörverksamheten har en viktig samhällsfunktion som motvikt till fascistoid och fördummande masskultur, som grund för klassmässig lokal och nationell identitet och som självförtroendefrämjande fritidsverksamhet.

Vpk anser att en förutsättning för att människorna och framför allt ungdomarna skall kunna skaffa sig en identitet, som är sammansatt av både nationell identitet och klassidentitet, är att de tar del av sitt kulturarv. Men kulturarvet är inte en relik i form av en färggrann nationaldräkt avsedd att plockas fram och dammas av vid högtidliga tillfällen. Kulturarvet är inte heller ett fornminne som appellerar till en förgången och för alltid död tid, utan en kontinuerlig kulturhistorisk utvecklingskedja med klara och uppenbara samband med dagens kultur.

Kulturarvet består av samlade erfarenheter och vunna konstnärliga erövringar. Det består av verk och arbetsmetoder skapade under specifika historiska betingelser. I varje ögonblick och med varje generation läggs ny kunskap grundad på upplevelser av nya förhållanden till kulturarvet, och gamla etablerade sanningar ifrågasätts. På så sätt berikas, tolkas, förändras och utvecklas vårt kulturarv.

Med denna utgångspunkt och i förvisningen om att kulturen aldrig är ideologilös, utan en avgörande faktor för den levande idédebatten och för den ideologiska kampen, anser vpk att kampen för en progressiv kultur, det svenska arbetande folkets kultur, är en av de primära uppgifterna för arbetarrörelsen och arbetarpartierna.

Mot denna bakgrund anser vpk att det är viktigt att föra årets kulturpolitiska debatt i relation till det kulturpolitiska och idémässiga klimat som råder i landet i dag. I det avscendet, herr talman, är jag rädd att jag kommer att avvika från den allmänna förnöjsamma ton som kulturdebatten hitintills har haft.

Från vpk har vi med stor besvikelse konstaterat att avståndet ökar mer och

mer mellan kulturpolitiska programmatiska förklaringar och målsättningar å ena sidan och den genomförda politiska praxisen å andra sidan.

Man kan konstatera hur arbetarrörelsens traditionella, idémässiga, värderingsmässiga högborgar och ideal raseras en efter en till förmån för ett kortsiktigt ekonomistiskt s.k. pragmatiskt tänkande, som inte är annat än en ideologisk kapitulation gentemot de verkliga maktbärande på det ekonomiska planet. Därför finner vi oss i och accepterar nästan utan protester prylkonsumismens antiintellektuella och kulturfientliga dominans. Därför gör vi ingenting när vi håller på att översvämmas av en kommersiell massproducerad kultur som saknar varje form av nationella särdrag och som är främmande, utslätad och förgrovad.

Denna kultur förmedlar värderingar och livsformer som inte överensstämmer med det svenska folkets verklighet. Den passiviserar, och för en hel generation ungdomar skapar den ett förhållande till deras idoler som bygger på ouppnåeligheten och den egna otillräckligheten i stället för på samhörighet. I samma omfattning som denna kultur tillåts dominera hotas yttrandefriheten.

Vi lever därför i ett samhälle där den icke ifrågasättande lojaliteten är den främsta meriten för karriären – ibland också när det gäller de politiska partierna.

Vi har därför en omfattande och vittförgrenad byråkrati, vars primära strävan är att bevaka sina positioner vid köttgrytorna.

Vi finner oss därför i en utveckling där yttrandefriheten – i bemärkelsen förutsättningar för att den friheten skall komma till uttryck – blir ett privilegium för en alltmer krympande skara av professionella tyckare, idédebattörer, kulturskribenter och experter, som ofta i en omfattande kultursnobbism i första hand strävar efter att ständigt söka bekräftelse på sin egen förträfflighet. Och allt detta ligger fjärran – ja, mycket fjärran – från metallarbetare Johanssons vardagliga liv, problem, förhoppningar och drömmar. Det är just den metallarbetaren som arbetarpartiet säger sig representera.

Visst är detta ett nederlag för arbetarrörelsen. Visst är den här utvecklingen ett ideologiskt, värderingsmässigt, kulturellt nederlag. Det behöver sägas, det behöver diskuteras, för att vi inte skall fastna ytterligare i självbe-låtenhetens och självtillräcklighetens intellektuella stagnation. Det behöver diskuteras för att vi skall kunna finna lösningar och alternativ – och sådana finns, inte minst i socialdemokratiens 90-talsprogram. Se bara till att det förverkligas!

Låt arbetarrörelsens ideal och värderingar vara vägledande för vårt handlande och inte en kortsiktig ekonomisk politik, vars villkor andra bestämmer! Då kan vi, såsom socialdemokratien beskriver i sitt 90-talsprogram, angripa 90-talets allt överskuggande problem, som är andlig fattigdom, brist på tillit, på bildning och på just god kultur mitt i den materiella välfärden.

Herr talman! Det finns mycket att säga. Det här anförandet är inte partipolitiskt i största allmänhet. För min del vill jag ge uttryck för den besvikelse jag känner, som en del av arbetarrörelsen, över det nederlag som arbetarrörelsens värderingar och ideal vidkänns i dag. Jag anser att det är nödvändigt att det sägs.

Med detta yrkar jag än en gång bifall till samtliga vpk-reservationer.

Anf. 5 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Jag skall inte i första hand tala om kronor och ören, som Jan Hyttring menade att den här debatten mest rör sig om – fastän pengar är den statliga kulturpolitikens viktigaste styrmedel. I stället skall jag ta upp den övergripande kultursynen i vårt land, och särskilt miljöpartiet de grönas syn på den, när vi nu får tillfälle till en övergripande kulturdiskussion.

När man försöker få en allmän och övergripande överblick över svensk kulturpolitik får man vända sig till det grundläggande dokumentet, nämligen beslutet år 1974 om de åtta kulturpolitiska målen.

Vid tiden för dessas tillkomst ville man göra kulturupplevelser tillgängliga för alla och göra det möjligt för alla att få utlopp för sin inneboende skapande förmåga. Kulturen fick en bred definition. Den skulle vara tillgänglig för alla, Den skulle främja jämlikhet och ökade kontakter mellan människor. Aktivistiskt deltagande i kulturlivet värderades också. Det rådde stor enighet om dessa åtta mål.

Det är väl mer tveksamt om målen har någon direkt inverkan på den förda kulturpolitiken i praktiken. Är de flesta av målen riktningssättande för kulturpolitiker och kulturbyråkrater i dag? Inte vad gäller etermedia i varje fall. Dock ger målen en enhetlig grund att stå på. Miljöpartiet står också bakom dessa mål.

Med vårt inträde i riksdagen har en del nya faktorer trängt på som vi vill formulera i nya kulturpolitiska målsättningar, men nu inom en ekologisk eller ekosofisk ram. Jag skall återkomma till dessa senare i mitt anförande.

Kulturutskottets ordförande menar ju att vi sällan sätter in svensk kulturpolitik i ett större sammanhang – ett europeiskt sammanhang. Det vill jag här gärna reparera något med en avvikelser.

En annan ny kulturpolitisk faktor som tränger sig på alltmer är nämligen synen på kulturen och kulturpolitiken i ett snävt europeiskt perspektiv. Jag tänker i första hand på EG:s ministerråds och EG-kommissionens samfälliga försök att skapa ett s.k. europeiskt kulturellt område, med förslag till åtgärder för att åstadkomma fri rörlighet för s.k. kulturella varor och tjänster, stöd till kulturarbetare samt stöd till skapande av nya arbetstillfällen inom kultursektorn. Som synes är det frågor som har en viss parallellitet med de svenska kulturfrågorna och den diskussion vi för här. Vidare förordas visst samarbete med Europarådet för att informera om det kulturella Europa. Man har format ett ramprogram för perioden 1988–1992 som täcker fem områden.

För oss i miljöpartiet är EG-kommissionens syn på kulturen främmande i vissa avseenden. Kommissionen har sedan år 1983, på uppdrag av parlamentet, studerat de problem som satellit- och kabel-TV skapar för den europeiska audiovisuella industrin. Redan 1985 satte man i gång en aktionsplan som gett upphov till tre större initiativ:

Det första är förslaget till direktiv om "Television without frontiers", alltså om en gränsöverskridande television. Det andra är MEDIA-programmet, som stöder både produktion och distribution av audiovisuella verk. Det tredje är det Europeiska film- och TV-året i nära samarbete med Europarådet.

Det är bekymmersamt att EG har en sådan helt industriellt inriktad kul-

turpolitik. Danmark har redan intagit ståndpunkten att kulturpolitiken skall hållas utanför EG-samarbetet. Bakom tanken att knyta konst och kultur till industriproduktion tycks ligga uppfattningen att målare, skådespelare, sångare, skulptörer, dansare, videofilmakare, designare, fotografer, romanförfattare etc. på något sätt skall tjänstgöra vid det löpande bandet vid samma skift som övrig produktion av varor och tjänster och svettas där för att ge sitt bidrag till minskningen av handelsunderskottet.

Varje konstverk är mer eller mindre unikt, och dess speciella gestalt eller komposition tilltalar eller stöter bort publiken på ett mycket mera komplext sätt än vad vanliga varor och tjänster gör.

Ur EG:s perspektiv kan tydligen nationella stödordningar på kulturområdet tolkas som diskriminerande och konkurrensbegränsande, t.ex. biblioteksersättningen som stöd åt författarna. Risken tycks också öka för att kulturpolitiker och kulturbyråkrater frestas att plädера för konst och kultur på grundval av dess förväntade utomestetiska eller utometiska effekter – t.ex. att stimulera ekonomin, att minska brottsligheten, att dra till sig turister eller förbättra nedgångna miljöer i stadscentra etc.

Miljöpartiet de gröna vill att den kulturpolitiska orienteringen skall gälla *hela* Europa, inte minst det Östeuropa som på flera ställen har kämpande humanister och konstnärliga utövare i ledande ställning i landet, t.ex. dissidenten som blev president i Tjeckoslovakien. Dessa företräder en obändig kulturtradition med kontrapunktiska inslag av kritik av den tidigare rådande regimen och politiska praktiken.

Vi bör alltså ta i betraktande det större perspektivet på kulturpolitiken och vad det kan komma att innebära för vår kulturpolitik. Mot bakgrund av inställningen inom EG-området kan de åtta kulturpolitiska målen komma i en ny dager – bli ett skydd när det gäller att bevara vår nationella särart.

I ett av de betänkanden som vi nu diskuterar tas de kulturpolitiska målen upp till behandling igen för förnyelse och utökning samt kompletteringar.

Vi i miljöpartiet har själva ett förslag om att rimliga arbetsvillkor för landets fritt arbetande konstnärer skall fastställas som ett nytt mål. Det ingår i en av reservationerna. Men jag har också ställt mig bakom en reservation med krav att man skall pröva mål i fråga om konstnärlig kvalitet och främjande av mångfald i kulturyttringarna; vidare gäller det en eventuell omformulering av det s.k. decentraliseringsmålet.

Miljöpartiet de gröna har, i avvaktan på att samhället blir mer ekologiskt inrättat med speciell hänsyn till och varsamhet med naturen, satsat ca 100 milj. kr. mer än regeringen på kulturen varje budgetår därför att det hela tiden föreligger omättade behov och därför att utvecklingen av kulturen i sig rymmer värden och uttrycksformer som förhoppningsvis gör människor mer humana, toleranta och lyhörda inför varandra och inför övrig skapelse.

Den estetiska upplevelsen kan kanske tjäna den individuella känslan av befrielse, en befrielse från beroendet av nyttovärden. Den fria otyglade kulturen står emot det kommersiella köptvånget, som nu driver vårt samhälle bort mot ekologisk kollaps.

Miljöpartiet vill förverkliga en ny världsbild och livsstil. Duger de åtta kulturpolitiska målen att uppfylla detta syfte? Det skulle kräva en ändring av samtliga målformuleringar, därför att de befintliga målen skulle bli mer slag-

kraftiga om de positiva värden som står där tilläts omfatta hela samhällslivet och inte bara "kulturområdet" i snäv bemärkelse. Talet åtta är inte magiskt – vi kan tänka oss en utökning. Jag skall kortfattat skissera en tänkbar uppsättning nya sådana mål.

För det första bör kulturpolitiken medverka till att skydda och utveckla yttrandefriheten för alla och skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas.

Kommentar: Införande av reklam i TV och radio är inte förenligt med en sådan målsättning. Reklamen gynnar bara de kommersiella krafterna och fördyrar produktion och konsumtion för den enskilde.

För det andra bör kulturpolitiken ge människor möjlighet till egen skapande aktivitet och främja kontakt mellan människor.

Kommentar: Fritt skapande är fortfarande något endast för de få enligt sektor- och specialsamhällets normer.

För det tredje bör kulturpolitiken motverka kommersialismens och konsumismens negativa verkningar.

Det vill jag kommentera så här. Konsumismen innebär att man tror att problem löses genom att människor utför köphandlingar, en handling som ger människan värde och prestige. Eftersom vi är utsatta för ett ständigt köptryck från den befintliga konsumtions- och produktionskulturen till vardags, behöver vi kunna avlasta trycket på olika sätt. Eftersom synen på pengar och tid binder mest, behövs en friare användning av vår tid och en annan syn på pengar. Köptrycket från reklamen måste minskas. Om vi kan åstadkomma verklig köpfrid, dvs. skydd mot påträngande säljbudskap, skulle det underlätta möjligheterna till ett medvetet handlande och över huvud ge utrymme åt ett mera aktivt förhållande till tillvaron bort från den materiella tillväxtkulturens mentala tvångströja.

I övrigt bör arbetstiden för lönearbete kunna sänkas till 30 timmar i veckan genom lagstadgad rätt, vilket skulle öka möjligheten till skapande aktiviteter och till att få tid att njuta dessa och kontempera över kulturens gåvor.

För det fjärde bör kulturpolitiken främja decentralisering av verksamheter och beslutsfunktioner inom hela samhället.

Som kommentar till det vill jag säga att maktspridning bör inte ske bara via kommunalnämnder, kooperativ etc., utan insatser på annat sätt måste ske för att öka självtilliten hos individerna.

För det femte bör kulturpolitiken ta hänsyn till eftersatta grupper. Det ingår i miljöpartiets solidaritetsmål.

Den bör inkludera sådana grupper utom Sverige också, t.ex. genom solidarisk handel och minskat prestationstempo här hemma. Det har visat sig vara orealistiskt att göra människor som utsätts för monotona och tröttande arbeten dag ut och dag in intresserade för subtila konstnärliga uttryck. Det har stannat vid en förhoppning hos 1974 års kulturpolitiker.

För det sjätte bör kulturpolitiken möjliggöra kulturell förnyelse genom stimulans via ett globalt och framtidsinriktat perspektiv inom en ekosofisk och grön ram.

Som punkten står där i dag, innebärande en strävan efter yttre kulturell

förnyelse i allmänhet utan angivande av riktning eller värderingar av det som lämnas, kan vi kanske vara utan en sådan skrivning.

För det sjunde skall kulturmålen garantera att delar av äldre tiders kultur och viktiga delar av den nuvarande kulturen bevaras och får en levande plats.

Det är viktigt att främja behovet av "rötter", som ger en historisk och rumslig förankring och kontinuitet för den enskilda människan. Här ingår bl.a. ett intensivt "grävande där du står" för lokal identitet, lokal kulturhistoria, lokala ekosystem, men också traditionell kultur- och naturvård inkl. fritt tillträde till alla behövliga kulturinstitutioner i sammanhanget.

För det åttonde skall de kulturpolitiska målen främja utbyte av idéer och erfarenheter över språk- och nationsgränser på alla områden.

Detta uppnås ju ingalunda genom handelsförbindelser, utan här krävs förnyad kraftfull satsning på faktakunskaper för global solidaritet, uppbyggande av nätverk etc.

Ur grön synvinkel bör emellertid de befintliga målen kompletteras med två mål som kan främja en framtida grön kultur som dels visar på alternativ till en livsstil som inte går ut på ständigt ökad materiell förbrukning, dels utvecklar en tillit till den egna och gemensamma förmågan att hantera sitt liv med minskat beroende av myndigheter och marknad.

En utgångspunkt för detta växande är insikten om och inlevelsen i naturens villkor.

Tilläggsmålen skulle kunna formuleras så här.

Kulturpolitiken bör *för det nionde* främja ett personligt ansvarstagande för naturens helhet i riktning mot ett ekologiskt medvetande.

För det tionde bör kulturpolitiken ge ökat utrymme för självtillit, kontroll över den egna tiden och utvecklande av personlig mångkunskap.

I kulturutskottets betänkande 17, som vi skall ta ställning till i dag, har jag nöjt mig med att stödja åsikten att målet om främjandet av rimliga arbetsvillkor för landets fritt arbetande konstnärer prövas, men i övrigt ställer jag mig positiv till en ytterligare prövning av andra mål, som jag nämnt tidigare. Vi har reserverat oss tillsammans med de borgerliga partierna i denna fråga.

Herr talman! De båda skissförslagen till nya mål som jag tidigare redovisat skulle jag kunna utveckla mer i detalj men till det räcker tyvärr inte min tid, utan jag övergår nu till att diskutera en annan viktig kulturfråga i betänkan- det, nämligen sponsring och kulturfonder.

Företagens nyvakna intresse för sponsring av utvalda delar av verksamheten vid de offentliga kulturinstitutionerna bottenar i en vilja att skapa en ny form för PR-verksamhet, en vilja att vinna prestige. Genom sponsringen försöker man utnyttja de offentliga institutionernas anscende för att gynna sina egna särintressen.

Vi i miljöpartiet de gröna säger definitivt nej till alla former av sponsring av verksamheten vid våra offentliga institutioner. Vi stödjer reservation 16 som säger nej till sponsring.

Däremot kan vi tänka oss att inrätta en kulturfond dit företag och enskilda utan krav på motprestationer kan donera pengar. Föreliggande förslag till kulturfonder uppfyller emellertid inte dessa krav.

Prot. 1989/90:110
26 april 1990

---

*Anslug till allmän
kulturverksamhet,
m.m.*

Jag vill yrka bifall till alla reservationer som miljöpartiet avgivit, ensamt eller tillsammans med andra partier, nämligen nr 1, 11, 20, 29, 34, 43, 53, och dessutom till reservation nr 16. Vi är också beredda att stödja reservation 9 av centerpartiet. Den handlar om kulturen som regional utvecklingsfaktor. Vi stödjer också reservation 47 som berör medel till Svenska institutet, en moderat reservation.

Jag skall inte heller glömma att yrka bifall till en allpartimotion om behovet av ett kurdiskt kulturcentrum i Sverige, nämligen motion Kr261.

När det gäller författarnas biblioteksersättning har vi i miljöpartiet de gröna kämpat för att denna skall behålla sitt realvärde och därför tidigare föreslagit bidrag som är ca 10 milj. kr. högre än vad regeringen föreslår. Förra gången kom vårt förslag till höjning efter det att avtal slutits mellan parterna. Jag fick då försvara vårt erbjudande som ett uttryck för vår vilja att visa att det behövs mer än som kommit fram i avtalet. I år försiggår förhandlingarna samtidigt som betänkande KrU18 läggs fram. Vårt nygamla förslag kvarstår. Detta förutsätter att regeringen så snart förhandlingarna om höjning av ersättningarna har avslutats – vilket borde ha skett vid det här laget – tar ställning till huruvida bidragsbaserna kan höjas på ett sådant sätt att det tillgodoser våra önskemål, dvs. att realvärdet bevaras.

Herr talman! Det är otillfredsställande att avtalsförhandlingarna om författarnas ersättningsvillkor vid två tillfällen omöjliggjort för oss att anpassa våra krav till den normala behandlingen av dessa frågor i utskottet. Vi beklagar det.

Vi anser även att det är viktigt att bildkonstnärerna ges ett någorlunda bra stöd, så att de kan förverkliga sina idéer och intentioner. Detta framför vi tillsammans med vpk i reservation 1 i kulturutskottets betänkande 18.

I reservation 2 i samma betänkande uppmärksammar vi, tillsammans med tre andra partier, jazz- och folkmusikernas prekära situation. Vi anser att deras situation skall förbättras. För dessa finns mycket få fasta tjänster, och deras inkomstförhållanden även i övrigt är osäkra.

När det gäller vidareförsäljning av konst vill jag gärna notera att jag sympatiserar med uppmaningen i reservation 5 från vpk. Vpk vill med denna reservation påskynda frågans lösning i avvaktan på upphovsrättsutredningens förslag, så att man snart kan så att säga komma till skott i denna viktiga fråga.

Med hänvisning till det sagda yrkar jag bifall även till de reservationer i betänkande 18 där miljöpartiet finns med, nämligen reservationerna 1, 2 och 7.

Anf. 6 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag skall börja med att göra ett konstaterande, nämligen att jag ur en synpunkt frapperas av hur diskussionen hittills har förts. Här diskuterar vi den stora kulturpolitiska debatt som pågår, men ingen av talarna har hittills med ett ord berört folkrörelsernas oerhört stora betydelse för den kulturella utvecklingen såsom den tar sig uttryck inom bonderörelsen, frikyrkorörelsen och nykterhetsrörelsen, för att inte tala om hur den tar sig uttryck inom andra nya rörelser. Dessa folkrörelser utgör i stor utsträckning grunden

för de olika kulturella engagemangen och aktiviteterna. Jag ville inledningsvis göra detta konstaterande.

Därefter skall jag övergå till att säga att vi alla vet att den politiska debatten under våren till stor del har handlat om den besvärliga ekonomiska situationen. Regeringen har vidtagit en rad åtgärder med anledning av denna situation, bl.a. åtstramningspaket. Trots denna ekonomiska situation slog Sveriges statsminister i regeringsförklaringen den 7 mars fast att treårsprogrammet för kulturen skall fullföljas. Detta, menar jag, är ett uttryck för socialdemokratins vilja att även i besvärliga ekonomiska situationer hävda de kulturella värdena i vårt demokratiska samhälle.

Jag vill även slå fast några viktiga utgångspunkter för en socialdemokratisk kulturpolitik.

En första viktig punkt är naturligtvis att kulturens värden måste göras tillgängliga för hela folket. Det ligger naturligtvis en utmaning i att det, trots satsningar som har gjorts, finns så oändligt mycket mera att göra. Samhället har ett stort ansvar för dessa genom stat, kommuner och landsting. Ett viktigt medel för att nå målet är den systematiska uppbyggnaden av länsinstitutionerna runt om i landet. Men ett annat viktigt medel, och t.o.m. en förutsättning, för att nå målet är starka och livaktiga folkrörelser som står nära människornas vardag. Också dessa använder sig av kulturella aktiviteter som ett instrument.

Kulturpolitiken bygger också på goda arbets- och inkomstmöjligheter för konstnärer. Det är viktigt att inse att grunden för de konstnärliga yrkesutövarnas verksamhet är t.ex. upphovsrätten. Speciellt väsentligt blir detta när starka ekonomiska intressen strävar efter att minska dess betydelse på en massmarknad. I detta sammanhang finns det ibland en mångfald, och det kan diskuteras hur önskvärd den är.

En annan viktig kulturell yttring som förtjänar samhällets stöd och uppmärksamhet är folkrörelser, sång- och musikgrupper, ungdomsorganisationer och andra sammanslutningar. De bildar ett kulturellt nätverk där många människor engagerar sig. Det innebär inte att detta människor delar dessa organisationers eller grupperns uppfattningar. Men en kulturell styrka i denna positiva mening är just mångfalden.

Jag har hittat ett citat av Olof Palme från 1969. Han talade då om hur viktigt det var att låta även meningsmotståndare inom kulturpolitikens område få möjlighet att arbeta. Han sade följande:

”Makthavare på det kulturpolitiska fältet, de som besuttit de ekonomiska resurserna har också i alla skeden stått inför frestelsen att stödja det behagliga och skjuta undan det obehagliga, att värna det samhällsbevarande och undertrycka det samhällskritiska eller rent av det samhällsomstörtande. I historiens ljus ter sig sådana ingrepp alltid eller nästan alltid felaktiga därför att de kvävt den konstnärliga vitaliteten långt utanför ramen för det enskilda ingreppet. --- Det kan med viss tillspetsning sägas att kännetecknet på en demokrati är att man kan ge stöd även till sådant som man tycker mycket illa om.”

Detta tycker jag på ett utmärkt sätt sammanfattar utgångspunkten för en socialdemokratisk kulturpolitik i detta avseende.

Jag tycker också att vi som politiker har ett speciellt ansvar för att stimu-

lera insatser inom barn- och ungdomskulturen. Unga människors första möte med kulturella aktiviteter har naturligtvis stor betydelse för deras fortsatta utveckling som fria och kritiskt tänkande medborgare, utöver det självklara att kulturella arrangemang och kulturellt engagemang hos barnen har ett värde i sig. Jag skall vara litet mer konkret när det gäller dessa principiella utgångspunkter.

Anslagen till kulturverksamheten i folkrörelser och amatörorganisationer och till musikföreningar ökar med 4 miljoner. Kulturrådets fria medel ökar med 6 miljoner, vilket Ingrid Sundberg inte tycker om.

Det sker kraftiga öknings av stödet till länsinstitutionerna, samtidigt som ett omfattande arbete lagts ned i samband med utredningen Kultur i hela landet, som kommer att följas av ytterligare satsningar.

Barn- och ungdomskulturen kommer, genom de beslut som riksdagen nu står i begrepp att fatta, att kunna vidga sin verksamhet.

Nästa år kommer riksdagen att få ställning till utredningen om konstnärernas arbets- och inkomstmöjligheter, även om riksdagen redan i år får ta ställning till vissa förbättringar.

Den Europastudie som en särskild expertgrupp har gjort har nämnts tidigare i diskussionen. Jag antar att kulturministern kommer att ta upp Europafrågor senare i debatten. Jag nöjer mig med att här konstatera att Sverige i denna studie får ett mycket gott betyg, som jag faktiskt tycker att vi alla, inte bara nuvarande och tidigare kulturministrar, i Sveriges riksdag och runt om i vårt land kan vara mycket stolta över. Allt detta är naturligtvis positivt och bra, men vi kan inte slå oss till ro med redan vunna framgångar. Framför oss har vi stora utmaningar, inte minst inom de områden som tidigare här har berörts. Vi måste arbeta för att på ett än mer effektivt sätt – och när jag talar om effektivitet talar jag om både omfattningen och kvaliteten – nå de många människorna runt om i landet. Det är skälet till att vi har ägnat så mycket kraft åt att bygga upp strukturen för länsinstitutionerna. Det är ett arbete som inte är avslutat och som jag tror uppriktigt sagt aldrig kommer att bli avslutat av den enkla anledningen att vi ständigt möter nya krav.

När det gäller de breda folklagen har vi ytterligare ett instrument, och det är folkrörelserna. I denna Europastudie påpekas också det för Sverige unika förhållandet att Sverige har ett samhälle med många folkliga organisationer. Det är faktiskt dessa som har lagt grunden för och byggt upp och utvecklat den svenska demokratin. Detta skapar självfallet unika förutsättningar för Sverige att stimulera och stödja folkets egna organisationer i deras arbete att vinna de många människorna för ett kulturellt engagemang.

Visst kan man säga att den uttalade tilltron till folkrörelserna som ett viktigt kulturpolitiskt instrument i hög grad är känslomässig. Det är sant. Men sant är också att folkrörelserna många gånger är det mest effektiva instrument som står till buds när det gäller att nå de breda folklagen. Här ligger självfallet ingen motsättning mellan det som brukar kallas amatörism och professionalism. Tvärtom finns en enorm drivkraft här som kan frigöras för en utveckling och förnyelse av en sådan samverkan. Vi har inte råd att avstå från den.

Jag kan säga att en viktig del av kulturpolitiken därmed är att stärka social gemenskap. Därför har också, vilket vi kan konstatera i riksdagen, kultu-

rella aktiviteter blivit ett allt viktigare instrument i det regionala utvecklingsarbetet. Skälet till detta är bl.a. att kulturella aktiviteter är ett vapen för de många människor som slåss för sin bygds utveckling.

När jag lyssnar på debatten i dag tycker jag att ganska mycket som det jag tycker är väldigt viktigt lämnats åt sidan. I stället diskuterar man kulturella institutioners möjlighet till överlevnad och utveckling och olika ekonomiska stödåtgärder. Jag kan i långa stycken instämma i vad Jan Hyttring – trots att han har reserverat sig – sade om sponsring. Det finns – det framgår också av majoritetsskrivningen – uppenbara risker med sponsring. Jag tycker att det är mer intressant att se på hur kulturlivet självt uppfattar sponsringen. Det avtal som slöts mellan Projekthuset och Operan var inget lysande exempel, såsom Jan Hyttring påpekade.

Jag har framför mig ett säljbrev från Egon Håkansson AB. Det är tydligen så att en människa kan vara ett aktiebolag. Han har tidigare varit anställd av Projekthuset och har nu skrivit ett säljbrev, där han riktar sig bl.a. till kulturuinstitutionerna: "Vart har kulturen tagit vägen? Den finns förvisso kvar i mitt tänkande. Ett par speciella projekt är på gång, men Rom byggdes inte på en dag. Säkert stärker dock kulturen sin ställning under 90-talet, trots avsaknaden av motsvarigheten till sportens nationella organisationer." Så kommer hans slutsats: "Detta är kulturens inbyggda problem som tyvärr har en hämmande effekt ur kommersiell synpunkt."

Jag tolkar detta som att det inom kulturuinstitutionerna finns en sund skepsis mot de erbjudanden som jag antar att Projekthuset och Egon Håkansson tydligen framöver skall stå för när det gäller risken att på olika sätt binda upp verksamheten.

Många har i diskussionen tagit upp de kulturpolitiska målen. Jag har tidigare sagt, och säger det gärna igen, att ju längre bort man kommer från 1974, desto mer aktuellt blir det att fundera på hur vi skall utveckla dessa mål. Jag måste säga att jag är litet förvånad över Kaj Nilsson. Han har alltså skrivit på en reservation om de kulturpolitiska målen tillsammans med de borgerliga partierna. Man säger så här om prövningen av de kulturpolitiska målen: "I första hand bör prövningen ske med utgångspunkt i de förslag och synpunkter som redovisas i motionerna av företrädare för moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet." Detta är utgångspunkten.

Kaj Nilsson har alltså här helt ställt sig bakom de borgerliga partiernas utgångspunkter när det gäller de kulturpolitiska målen. Det var kanske inte riktigt meningen. Det skulle vara oerhört intressant att höra hur Kaj Nilsson vill utveckla detta om kampen mot konsumismen. Jag skulle också vilja ha en replik från Ingrid Sundberg och höra vad hon tycker om detta, för att inte tala om diskussionen om reklam i TV som ju de borgerliga partierna är positiva till. Kaj Nilsson sade med kraft i stämman att reklam i TV är helt oacceptabel. Men Kaj Nilsson har sagt att utgångspunkten är de tre borgerliga partiernas motioner. Detta är inte särskilt konsekvent.

Kulturrådet har diskuterats. Ingrid Sundberg har sagt tidigare i debatten att vi måste ha bort alla socialdemokratiska mellanhänder. I dag talar hon om bl.a. det s-märkta kulturrådet. Hon säger att man förlänger det statliga styrsystemet. Det tycker hon tydligen är av ondo.

Det är klart att jag blir litet fundersam över vad det är fråga om när man

med en sådan kraft talar om kulturrådet. Jag begärde därför att få en lista över vilka som sitter i kulturrådets styrelse. Där sitter exempelvis den socialistiske rabulisten professorn rector magnificus Stig Strömholm från Uppsala. Han brukar förekomma med kulturkonservativa debattinlägg i Svenska Dagbladets spalter. Där sitter det centerpartiska landstingsrådet Kent Johansson från Skara. Jag vet inte om han kan räknas som någon socialdemokratisk mellanhand. Sedan kan jag erkänna att jag finner någon som enligt Ingrid Sundbergs uppfattning har Kainsmärket stämplat i pannan. Chefredaktören Lars Enqvist lär väl inte undgå domen. Han lär dessutom bli smärkt kommunalråd – det har hörts rykten från de sydliga nejder som utgör Ingrid Sundbergs valkrets. Men själva poängen med kulturrådet är att där sitter folk som är företrädare framför allt för de konstnärligt verksamma människorna själva. Jag tänker på skådespelaren Tomas Bolme, författaren Heidi von Born som inte är alldeles okänd, skulptören Pyc Engström och författaren Bengt Emil Johnson. Flera namn vittnar om att man hämtar folk från de konstnärligt verkandes krets, och det tycker jag är bra. Den självklara utgångspunkten är att det behövs, vilket utskottet accepterar, en samordning med hjälp av en statlig myndighet. Även om man kan ha olika synpunkter på omfattningen, behövs en samordning av principiella skäl. Utan att ta ställning till varje enskilt namn tycker jag också att sammansättningen är ganska hygglig.

Nästa fråga som har varit uppe till diskussion har gällt lönebidragsanställningarna. Här vill jag bara gör en deklARATION: Ja, det är oroande. Dessutom vill jag säga att jag dock hyser tilltro till det arbete som nu pågår för att komma underfund med hur man framdeles skall hantera frågan.

Jan Hyttring hade ett långt inlägg om nationalscensbegreppet. Jag kan på ett sätt, mer känslomässigt, hysa förståelse för Jan Hyttrings resonemang. Detta har väl också lett till en hel del diskussion, men jag tycker att utskottsmajoritetens skrivning trots allt är mycket bra. Det kan vara värt att läsa in i protokollet vad utskottet skriver: "Om man vidgar begreppet till att avse även andra scener än de helstatliga institutionerna Dramaten och Operan skulle det sannolikt snabbt spridas uppfattningen att verksamheten på exempelvis andra länsteatrar inte är lika betydelsefull som verksamheten på de nya nationalscenerna. En sådan utveckling kan inte godtas." Detta innebär å andra sidan inte, Jan Hyttring, att man är negativ till satsningar på utbyggnad av länsteatrar eller negativ till specialsatsningar på exempelvis Norrlandsoperan – satsningar som ju har skett – och på Göteborgssymfonikerna. Tvärtom har riksdagen tagit initiativ till ytterligare satsningar. Egentligen uppfattar jag det som att det mer är en formfråga än en fråga om reall innehåll.

När det gäller Göteborg och musikteatern noterade jag att Jan-Erik Wikström inte diskuterade den socialdemokratiska reservationen utan vände sig till kulturministern och frågade hur det skall bli framöver.

Slutligen vill jag säga att jag tror att flera här i kammaren skulle vara intresserade av att komma till Drottningholmsteatern.

Anf. 7 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag har inte den uppfattningen att Åke Gustavsson är snäv i sin uppfattning, men en sak kom fram tydligt: hans begrepp om folkrörelser

är enormt snävt. Jag använde en del av mitt anförande till att tala om en av de numerärt största folkrörelserna i Sverige, Sveriges konstföreningars riksförbund. Men den folkrörelsen är inte s-märkt. Det finns folkrörelser, våra studieförbund, som står nära olika andra politiska partier och som väl svarar för en utomordentligt stor del av det svenska kulturutbudet. Studieförbunden behandlas i ett annat utskott, och det var kanske naturligt att vi inte tog upp dem i det här sammanhanget. Men jag vågar påstå att Sveriges konstföreningars riksförbund och våra studieförbund som folkrörelser, i kultursammanhang, går långt utanpå Folkets hus-föreningarna som jag också berörde i mitt anförande.

Jag vill också säga några ord om sponsring. Även här tyckte jag att Åke Gustavsson var mycket snäv i sitt tänkande. När det gäller sponsring talade jag inte i första hand om Operan. Jag talade om när jag med hjälp av sponsrade medel fick höra Förklädd Gud, framförd av Malmö kammarkör nyligen. Vikingaspelet med 10 föreställningar med 700 personer i den lilla kommunen Kävlinge i Skåne skulle inte kunna fungera om inte företag, affärer och privatpersoner i närheten sponsrade med både egna insatser och pengar. När man talar om sponsring blir det så lätt så, att det kommer att handla om Operan, Volvo och Göteborgssymfonikerna. Men vad det gäller är – vilket också framförs i Europarådsrapporten – att varje kulturaktivitet som vill vidga sin verksamhet måste gå ut och skaffa medel också från annat håll. Jag har aldrig ute i kulturlivet i övrigt mött någon negativ inställning från socialdemokratiska kolleger, engagerade i den här typen av verksamhet.

Beträffande sammansättningen av kulturrådet vill jag säga att Stig Strömholm må vara en bjässe, men om han numerärt skall likställas med ett antal socialdemokrater vet jag inte. Jag vill allvarligt understryka att vi konstaterar i reservationen att utvecklingen har gått mot en mindre politiskt grundad representation, och vi vill att den utvecklingen skall fortsätta.

Anf. 8 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Först några ord om biblioteksersättningen. Riksdagen har ju beslutat att förhandlingsliknande överläggningar skall äga rum mellan staten och författarna. När dessa förhandlingar väl är avslutade kommer på tilläggsstat förslag om detta från regeringen. Jag tror att vi bör respektera den ordning som riksdagen själv har ställt sig bakom.

Till Åke Gustavsson: Jag noterade en positiv sak – hans intresse för Drottningholmsteatern. Välkommen dit. Vi skall se om vi inte kan ordna biljett.

Sedan klagade Åke Gustavsson över att ingen hade berört folkrörelserna. Nog blir man häpen. På elva minuter tog jag upp fem principfrågor, sju anslagsfrågor, redogjorde för två reservationer, ställde två frågor till kulturministern och läste en dikt av Tomas Tranströmer. Och så kommer Åke Gustavsson och klagar över att jag inte har tagit upp sådant som inte har med betänkandet att göra och som vi har behandlat i andra sammanhang. Om det är någon som har gripits av tvivel vill jag härmed försäkra att jag inte har glömt bort de insatser som har gjorts av nykterhetsrörelsen, arbetarrörelsen eller frikyrkorörelsen. Jag har dokumenterat mitt intresse i ett stort antal artiklar och några böcker som jag med varm hand skall be att få överlämna till Åke Gustavsson. Och jag ber kammaren om ursäkt för att jag inte talade

längre än elva minuter. Jag lovar att jag till en annan gång skall bättra mig och lägga på tio minuter om folkrörelserna i retoriskt hänseende för att tillfredsställa Åke Gustavsson.

Anf. 9 JAN HYTTRING (c) replik:

Herr talman! Även jag vill något beröra folkrörelserna. Det är klart att det står begränsad tid till förfogande och att man har en viss inriktning på anförandena.

Jag delar ju Åke Gustavssons uppfattning. Han räknade dock inte upp alla folkrörelser som har stor betydelse. Det kan jag ha förståelse för, eftersom inte heller Åke Gustavsson hinner med sådant. Det finns emellertid många folkrörelser som har stor betydelse. Det är litet synd om Åke Gustavsson, eftersom han nu faktiskt hade haft chansen att i det här utskottsbetänkandet göra litet mer för folkrörelserna. Det finns nämligen ett antal reservationer från centerpartisterna, reservationer som faktiskt syftar till en ökning av stödet till folkrörelserna. Jag tänker t.ex. på Folkets hus-rörelsen och Bygdegårdarnas riksförbund. Jag delar alltså inte den uppfattning som någon nyss framförde, nämligen att det här inte har med utskottsbetänkandet att göra. Det har det visst. Det förekommer reservationer i den frågan, och då ingår den också i utskottets behandling. Det hade alltså funnits en utmärkt chans för socialdemokraterna i utskottet att ansluta sig och förstärka stödet till de folkrörelser som behandlas i reservationerna.

Jag blev fullständigt häpen över vad Åke Gustavsson sade om sponsorverksamheten. Han kände förståelse för det jag framförde om att det behövs regler. Han sade att Operan inte var något bra exempel, och det är den verkligen inte – vi är helt överens på den punkten. Det var bara synd att Åke Gustavsson skrev under utskottsbetänkandet. Där finns ett stycke som det verkar som om han icke har tagit del av och där det står: "Det får därför ankomma i första hand på den enskilda institutionen att med utgångspunkt i det synsätt på sponsring som ovan redovisats ta ställning till vilka principer institutionen skall hävda i sponsorsammanhang. Såvitt känt har det hitintills inte förekommit något i samband med sponsoravtal på kultursidan som enligt utskottets mening motiverar att statsmakterna slår fast några formella principer för sponsring."

Det är Åke Gustavssons åsikt, eftersom han ingår i utskottsmajoriteten. Jag blir förvånad om han instämmer i centerns syn på sponsring samtidigt som han konstaterar att det inte har hänt någonting. Han har själv givit exempel på ett avtal som är synnerligen olyckligt, men det har ändå inte hänt någonting. Jag skulle gärna vilja ha ett besked om Åke Gustavsson har läst detta stycke i betänkandet.

Anf. 10 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! I frågan om sponsring är positionerna låsta. Debatten har förekommit tidigare, och nästan alla partiers ställning i frågan är känd. En viss betänklighet kan det finnas vad gäller socialdemokraternas tvetydiga hållning gentemot sponsringen. Det finns utskottsskrivningar där socialdemokraterna visar sig mycket skeptiska till sponsring, men i andra utskottsskrivningar är de inte fullt så skeptiska. Det finns alltså en viss tveksamhet om

vad socialdemokratin egentligen står för i den frågan, och det är nu dags att de klart och tydligt tar ställning till det.

För vår del anser vi i ypk att sponsring är en företeelse som vänder sig framför allt mot yttrandefriheten. Den privata industrin använder kulturen inte bara som vanlig reklam eller som marknadsföringsmedel, utan man satsar framför allt på sådana kulturyttringar som antingen sammanfaller med eller inte står i motsättning mot den privata industrins egna värderingar och idéer. Genom denna satsning åstadkommer man en snedvridning av kulturen, som i sig hotar yttrandefriheten och mångfalden.

Det finns dessutom erfarenheter av och exempel på hur sponsringen påverkar vissa kulturella institutioner negativt, som symfonikerna i Göteborg, vilka plötsligt blev utan anslag från Volvo därför att Volvo drog tillbaka sitt stöd till den kulturen. Det här är ingen ny företeelse, och även andra länder har negativa erfarenheter av sponsring. Det finns alltså ett gediget kunskapsmaterial som talar för att man skall avstå från sponsring.

Det som är kännetecknande för socialdemokratins sätt att tala om kulturen är den panegyriska tonen i framställningen. Många framgångar har nåtts, och nu gäller det att se på bristerna. Allt är inte gjort, och det gäller att fortsätta.

Jag skall nu citera det socialdemokratiska 90-talsprogrammet – när ingen annan i kammaren har gjort det får jag göra det. Detta program är inte undertecknat av vem som helst utan av topparna inom socialdemokratin.

”Såsom vi har beskrivit finns det mitt i den materiella välfärden inte något annat än en kulturell fattigdom som drabbar många människor och som politiken, däribland arbetarrörelsens egen, ofta varit medskyldig till.”

I denna rapport är man betydligt mera kritisk mot socialdemokratins insatser än vad Åke Gustavsson är.

Anf. 11 KAJ NILSSON (mp) replik:

Herr talman! Åke Gustavsson förvånar sig över att jag har anslutit mig till reservation nr 1 om de kulturpolitiska målen därför att den också avges av tre borgerliga partier. Det viktigaste i reservationen är förslaget om en prövning. Jag har redan i mitt långa inledningsanförande talat om hur vi i miljöpartiet ser på en förändring av de kulturpolitiska målen, så det kan inte råda något tvivel om var vi står.

Jag skall ändå läsa vad som skrivs i reservationen: ”Det bör sålunda prövas om de i motionerna förordade målen om konstnärlig kvalitet och främjande av mångfald i kulturyttringarna samt rimliga arbetsvillkor för landets fritt arbetande konstnärer bör fastställas som nya mål för kulturpolitiken. Även andra kompletteringar kan behöva övervägas.”

Det gäller det s.k. decentraliseringsmålet, som går ut på att det i alla delar av landet kan utvecklas ett allsidigt kulturliv. Jag tror nästan att Åke Gustavsson skulle kunna ställa sig bakom detta, fast han inte vill göra det formellt i en reservation. När en sådan här prövning kommer till stånd tror jag att vi kan hävda våra synpunkter och föra in de mål som vi skulle vilja nå.

Jag är i alla fall glad över att Åke Gustavsson anser att vi är pålitliga när det gäller etermediefrågorna. Jag kan meddela att jag från borgerligt håll

anses som en mediestalinist i det här sammanhanget, så Åke Gustavsson kan känna sig trygg.

Tiden tillåter inte att jag nu går in på folkrörelserna, men jag kan ändå ta upp miljöpartiets synpunkt på de folkrörelser som inte behandlas i detta betänkande. Vi vill åstadkomma en kulturpolitik som går ner till gräsrotsnivå och ger människor bättre möjligheter att utöva kultur, samtidigt som kunskaperna ökar och möjligheterna att samarbeta och påverka utvecklingen tilltar i första hand på det lokala planet men också i allt vidare kretsar. Vi vill att det skall vara en viktig verksamhet för att skydda lokala miljöer m.m., som Åke Gustavsson också pläderar för, mot tryck utifrån. Problemet är hur man skall göra med uppkomsten av en mycket lång fritid i samhället, vilket jag tyvärr inte har tid att utveckla nu.

Anf. 12 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror att Ingrid Sundberg har missuppfattat vad en folkrörelse är. Jag skall inte ge mig in i en diskussion om det, utan bara hänvisa till de avhandlingar där det görs definitioner av folkrörelser, bl.a. en avhandling av förre riksdagsledamoten Hilding Johansson. Jag ser inte Folkets-husföreningar, studieförbund eller Sveriges konstföreningars riksförbund som folkrörelser. Möjligen kan de vara instrument för folkrörelser, men det är en väsentlig skillnad. Det kanske är en del av missuppfattningen.

När jag nämner bl.a. Stig Strömholm är det inte bara en lek med namn och ord. Efter vad jag har förstått, råder det en ganska hygglig enighet över olika intressegruppers gränser när det gäller inriktningen och prövningen av anslagen, och det är det som är min poäng. Det rycker undan hela den kritik som går ut på att det skulle vara ett slags konstig sammansvärjning, med mellanhänder som jobbar här. Jag tror att de jobbar på ett sätt som gagnar de anslagsområden inom vilka de är satta att verka.

Till Jan Hyttring vill jag säga att jag självfallet har läst både den aktuella reservationen och majoritetstexten, den senare med speciellt stort intresse. En av anledningarna till att jag citerade Olof Palme var att jag anser att man kan ogilla vissa företeelser utan att därför kräva att de skall statsregleras i något avseende. Man kan hoppas på en viss självsanering. Det var därför jag uttryckte en viss sympati för det resonemang som Jan Hyttring förde. Det finns anledning att titta närmare på detta och följa utvecklingen. Detta är vad det innebär.

Till Alexander Chrisopoulos vill jag säga att det är möjligt att mitt anförande kunde uppfattas som något slags skrytvals. Det var inte avsikten. Tvärtom försökte jag tala om att vi har stora uppgifter framför oss. Jag hänvisade bl.a. till vikten av att nå ut till de breda folklagren. Men jag kan också göra det erkännandet att det visst finns anledning att vara självkritisk en och annan gång också inom politikens område, även om det inte lönar sig så mycket – det märkte ni kanske på Jan Hyttrings replik till mig nyss, då jag försökte ge honom ett erkännande för hans resonemang. Men visst har man anledning att vara självkritisk. Jag försökte delvis också vara självkritisk, även om jag tycker att vi är ganska duktiga – det är det inte bara jag som tycker, det visar också Europarådsrapporten. Det finns oerhört mycket mer att göra, och det är också en utmaning att gå vidare.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kam-
marens förhandlingar.

Prot. 1989/90:110
26 april 1990

Anf. 13 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Det är klart att vi i samband med en diskussion om kulturpo-
litiken skulle kunna börja diskutera vad en folkrörelse egentligen är. Jag vet
att t.ex. Rädda barnen är en folkrörelse. Men jag trodde faktiskt att bygde-
gårdarna och den verksamhet som där bedrivs, att idrottsrörelsen och att
även Sveriges konstföreningars riksförbund var folkrörelser. De är upp-
byggda av ett oftast föreningsdrivet, mycket intensivt, ideellt och enskilt en-
gagemang. Men jag har förstått att folkrörelser är nykterhetsrörelsen och
arbetarrörelsens olika grenar som fått folkrörelsekaraktär och som alltså är
s-märkta.

Men låt mig säga någonting om mellanhänderna när det gäller kulturför-
medling, som jag inte berörde förra gången. Sjävfallet vet Åke Gustavsson
att vad jag här menar är t.ex. Skådebanan. Jag tyckte att det var ganska fan-
tastiskt att den stora kritiken i Europarådsrapporten, trots allt positivt som
där också sägs – det har jag tidigare understrykit – gällde att det fanns för
mycket mellanhänder när det gäller kulturförmedling; man tar särskilt upp
frågan om våra teatrar. Skådebanan är ett exempel på det. Den lär väl aldrig
återuppstå här i Stockholms län, och det skall vi kanske vara glada för. De
direkt till institutionerna knutna teaterföreningarna eller teatrarnas egen
marknadsföring ger däremot till resultat att åskådare kommer tillbaka. Det
är faktiskt väldigt viktigt.

Anf. 14 JAN HYTTRING (c) replik:

Herr talman! Jag vill först konstatera att vi väl får fortsätta diskussionen
om sponsringen.

Anledningen till att vi har tagit upp det på det här sättet är att vi i riksdag-
en fastställer ganska mycket regler, vi har ju faktiskt den funktionen. Vi
fastställer mycket regler för t.ex. privat verksamhet. I det här fallet rör det
sig om en institution som har tecknat ett avtal som berör helt statliga intres-
sen – institutionen är ett aktiebolag där staten ännu så länge äger samtliga
aktier.

Åke Gustavsson säger att man kan stödja det även om man inte gillar det.
Jag tror att riksdagen i de sammanhangen kan fastställa regler för sådan
verksamhet som man inte gillar. När det gäller privata teatrar – för att hålla
sig till det begreppet – skall riksdagen naturligtvis inte gå in och granska så-
dana avtal. Det är en helt annan sak.

Åke Gustavsson anlade värderingar på tanken på ett utökat nationalscens-
begrepp, som innebär att man skulle kunna ha flera nationalscener. Centern
gör i sina resonemang ingen skillnad mellan kultursatsningar ute i regioner
och satsningar på nationalscener.

Åke Gustavsson införde däremot en ny dimension. Han sade att om man
skulle utöka nationalscensbegreppet skulle det av andra uppfattas som mer
värt att vara en nationalscen – det skulle således vara orättvist. Någon sådan
värdering har vi faktiskt inte lagt i det begreppet.

Med Åke Gustavssons egna ord skulle då de nationalscener som vi i dag

*Anslag till allmän
kulturverksamhet,
m.m.*

har – vi har ju faktiskt nationalscener, även om de inte är så många – vara betydligt finare än de regionala scenerna. Det är en åsikt som vi från centerns sida inte instämmer i.

Anf. 15 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! I mina repliker försöker jag att inte vara polemisk. Syftet är inte heller att ta upp någon partipolitisk polemik. Jag är allvarligt oroad över saker och ting som vi inom arbetarrörelsen måste se. Det som intresserar mig är de värderingar och ideal som är arbetarrörelsens traditionella arv och som i dag får stryka på foten på område efter område, till förmån för ett kortsiktigt, pragmatiskt, ekonomistiskt tänkande som i sig är perspektivlöst och som i längden undergräver förtroendet för arbetarrörelsen.

Det borde oroa Åke Gustavsson att den kulturpolitiska och idémässiga debatt som vi vill behålla utarmas. Det undergräver folks förtroende för arbetarrörelsen. Det borde oroa också Åke Gustavsson att passiviteten ökar mer och mer i just de folkrörelser som Åke Gustavsson åberopar.

Jag betraktar det som ett nederlag för arbetarrörelsen när det aktiva deltagandet inom arbetarrörelsen – i fackföreningsrörelsen, i hyresgäströrelsen och i andra organisationer – mer och mer minskar. Jag betraktar det som ett nederlag för arbetarrörelsen när arbetare i Klippan jobbar på första maj och tar en ledig dag på sommaren i stället. Jag betraktar det som ett nederlag för arbetarrörelsen när fler och fler inom arbetarrörelsen passiviseras också när det gäller deltagandet i den demokratiska beslutsprocessen.

Vi kan inte frigöra oss från ansvaret för att ha medverkat, såsom ni själva skriver i 90-talsprogrammet. Arbetarrörelsens politik har medverkat till den tomhet som i dag finns hos stora delar av befolkningen, inte när det gäller vad de lever av utan när det gäller vad de lever för. De frågorna bör vi diskutera, de frågorna bör vi ta upp till en allvarligt menad debatt inom arbetarrörelsen. Annars är det risk att vi hamnar i självtillräcklighetens och självgodhetens intellektuella stagnation.

Anf. 16 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall först be att få yrka bifall till kulturutskottets hemställan i betänkande nr 17 på alla punkter utom när det gäller moment 24, där jag yrkar bifall till reservation nr 21.

Därefter skall jag kort kommentera Ingrid Sundbergs replik. Nu förstår jag hennes resonemang bättre: Hon tror att alla folkrörelser är s-märkta. Så är – tyvärr höll jag på att säga – inte fallet. Jag tror att Jan-Erik Wikström, som företräder en av de folkrörelser som vi diskuterar, skulle protestera livligt mot en sådan kollektivanslutning.

Därmed skall jag gå över till Jan Hyttring. Jan Hyttring sade att jag infört en ny dimension när det gäller vad som är betydelsefullt och mindre betydelsefullt. Jag skulle egentligen inte säga det här högt, men oss emellan verkar det som om Jan Hyttring inte hade läst betänkandet på den här punkten. I betänkandet heter det: "Om man vidgar begreppet till att avse även andra scener än de helstatliga institutionerna Dramaten och Operan skulle det sannolikt snabbt spridas uppfattningen att verksamheten på exempelvis andra länsteatrar inte är lika betydelsefull som verksamheten på de nya national-

scenerna." Det var ett citat som jag gjorde ur betänkandet; det var alltså inte mina egna ord.

Till Alexander Chrisopoulos skall jag säga att det ligger mycket av allvar i resonemanget om inte bara risken för utan det faktum att det sker en passivisering av människorna, att vi får ett servicedemokratitänkande i stället för vad jag hellre ser, nämligen engagemangsdemokrati. En levande demokrati kräver aktiva engagerade människor.

Det är en viktig idémässig och kulturpolitisk debatt vi har att föra, var och en utifrån sina värderingar och bedömningar och ideologier. Jag kan väl säga till Alexander Chrisopoulos att jag personligen deltar med liv och lust i många ideologiska och idémässiga och kulturpolitiska debatter. Jag tror att fler borde göra det, så kanske vi kunde bidra till den stimulans som trots allt är nödvändig.

Andre vice talmannen anmälde att Ingrid Sundberg, Jan Hyttring och Alexander Chrisopoulos anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 17 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag begärde ordet i denna debatt för att ta upp ett resonemang kring den Europarådsrapport som några gånger har förekommit i inlägg och replikväxlingar. Jag vill också mot bakgrund av de resonemangen göra några konklusioner för en fortsatt kulturpolitik.

Låt mig inledningsvis då bara säga att det som jag ser som den kanske viktigaste praktiska nyttan av rapporten är att den ger utgångspunkt för en diskussion om svensk kulturpolitik i delvis nya perspektiv. Vi får hjälp att betrakta de kulturpolitiska frågorna i andra perspektiv. Det ser jag som särskilt viktigt med tanke på den uppgift som riksdagen har att ta ställning till anslag. Riksdagen får ofta behandla ett budgetavsnitt i sänder, vilket gör att de övergripande perspektiven inte blir aktuella.

Mot den bakgrunden lockas vi ofta att lägga tyngdpunkten på den negativa värderingen. Det är mycket vanligt på kulturområdet. När det konstateras att en halv miljon eller kanske 600 000 svenskar sjunger körsång, går den stora tidningen ut och beskriver nederlaget: 94 % av svenskarna sjunger aldrig i kör!

När biblioteken talar om hur verksamheten har utvecklats under en 25-årsperiod, säger man att bibliotekskostnaderna har ökat tre gånger om i reellt värde på 25 år men att bokinköpens andel har minskat från en tredjedel till en dryg sjundedel. På det sättet ger man intrycket att biblioteken har slutat köpa böcker. Man talar inte om hur en dryg sjundedel är av tre gånger så mycket, vilket faktiskt är en tredjedel mer än utgångssumman var, för vilken det köptes böcker.

Det finns alltså en rad områden där det ges eländesbeskrivningar, som egentligen gör insatserna omöjliga. I kammaren är i synnerhet vpk och Alexander Chrisopoulos mycket goda företrädare för dem som finner det politiska arbetet intressant och möjligt bara i de ögonblick då livet är riktigt eländigt. Det är inte någon mening med att göra en insats om det inte har blivit sämre först. Det är alltså mot försämringarna man gör sina insatser.

Då vill jag faktiskt, eftersom vi talar om arbetarrörelsen, ställa följande fråga: Vad tror Alexander Chrisopoulos att de tidiga arbetarrörelsecagitatörerna talade om? Gick de ut och talade om för människor att de levde eländigt, för att övertyga dem om att livet var hopplost? Eller gick de ut och beskrev det samhälle som de ville skapa och som de tyckte var värt att arbeta för?

Hela kulturpolitiken måste självfallet bygga på de positiva beskrivningar av den situation vi vill skapa snarare än att övertyga folk om att de aldrig läser böcker. Många läser ju faktiskt böcker. Fler är aktiva i dag än det har varit tidigare, men vi tror inte att kulturpolitiken kan försvara sin position om vi inte kan styrka att det har blivit litet sämre än det var i fjol.

Realiteten är ju den att det har blivit bättre, och det är detta som är den grundläggande poängen i den rapport som Europarådet redovisar och som vi har anledning att dra slutsatser av. Den konstaterar att svensk kulturpolitik på en rad områden har lyckats mycket väl, att vi har nått en position som vi har anledning att vara tillfreds med, inte i någon sorts nationalistisk yra utan som ett uttryck för egentligen bara en mycket objektiv iakttagelse, att kulturpolitik är meningsfull, att det är värt att göra det vi har gjort.

Vi behöver inte vara världs bäst, men rapporten hjälper oss att på vissa punkter konstatera att vi faktiskt har lyckats. Vi har marscherat ett stycke i riktning mot det som var våra mål.

Det är inte vilka som helst som har gjort utvärderingen. Det är experter från skilda länder med skilda kulturbakgrunder som gör denna värdering där de konstaterar att vi i Sverige gör exempelvis stora offentliga ekonomiska insatser för kulturen. De konstaterar att vi har en liten statlig förvaltning, och det är viktigt att konstatera, för på den punkten finns det också kluvenheter som man kan se i en motion från centerpartiet.

I en motion om de nya idéerna föreslår centerpartiet i år kultur dagar i skolan. Riksdagen hade möjlighet att ta ställning till det förslaget med anledning av en proposition som jag överlämnade till riksdagen 1985, så det är en lång inkubationstid innan idéer blir nya i centerpartiet.

Samtidigt som centern föreslår kultur dagar i skolan begär man en stor administration med läns skolnämnden och Kommunförbundets länsavdelning för att samordna dessa kultur dagar. Och sedan vill man ha mindre administration! Jag tycker att vi skall lita på att folk ute i skolsamhället är engagerade och intresserade.

Examinatorerna tycker att vi har gjort väldigt mycket för konstnärerna. Men den kritiska noteringen är att vi på vissa punkter faktiskt har förtunnat våra system. Där måste vi vara uppmärksamma och fundera över hur vi i fortsättningen skall klara ett konstnärsstöd så att vi får förtätning i stället för förtunning.

Man konstaterar att vi har framgång med regionaliseringen, och det är viktigt för oss att inkassera detta. Vi kan ju inte beskriva de svenska länen som kulturellt nödlidande. I så fall vore varje insats vi har gjort meningslös. I själva verket har den varit framgångsrik.

Man konstaterar att vi har lyckats också när det gäller att bredda kulturintresset socialt.

Man är kritisk mot det provinsiella drag som man iakttar. Det gäller fram-

för allt bildkonsten. Man konstaterar att på svenska hotell är det mest svenska konstnärer. Det är i och för sig inte så märkligt, men det finns naturligtvis i decentraliseringsprocessen och regionaliseringsprocessen något att ta vara på i detta. Det gäller att akta sig så att inte varje landsting föreskriver som grund för bidrag till kulturverksamhet att stöd skall ges bara till konstnärer som bor i landstingsområdet – eller i kommunen om det är kommunala stöd.

Det finns alltså anledning för oss att uppmärksamma de provinsiella tendenser som kan finnas och där Sverige naturligtvis i Europa i det stycket är provins i förhållande till andra länder.

När man talar om att kulturlivet så starkt kretsar kring Stockholm, skall man vara klar över att vad man då pekar på är inte behovet av att slå sönder huvudstaden, vilket Jan-Erik Wikström framhållit, utan behovet av att få ett antal balanspunkter utanför Stockholm. Musikteatern i Göteborg är ett viktigt exempel på en satsning som behövs utanför Stockholm.

Jag vill gärna understryka att jag och regeringen ägnar fortsatt mycket stor uppmärksamhet åt just den frågan, och jag är vid mycket gott mod. Vi kommer att få se en ny musikteater i Göteborg, därom är jag övertygad.

Vi kommer inte att få se den med hjälp av moderaternas reservation. Jag är ledsen att på den punkten behöva gå in och göra en korrigering. Moderaterna har reserverat sig för att hälften av överskottet av kulturlotteriet skulle gå till denna musikteater. Kulturlotteriet råkade i år säljas under den tid bankkonflikten pågick och har givit blott 5 miljoner, vilket är mindre än hälften av vad det ger goda år. De 2,5 miljoner som moderaterna i glädjeyra i dag pytsar på musikteatern är i detta sammanhang dess värre som att spotta i havet.

I den kritiska avdelningen av rapporten pekar man på behovet av ett ökat engagemang från de olika institutionerna för att de skall nå sin publik. Kulturpolitiken kommer mot bakgrund av detta att för framtiden i ökad grad få en mera strategisk inriktning än hittills. Traditionellt har kulturpolitik nästan alltid varit mecenatpräglad. Man ger stöd, pengar till det man tycker om, eller möjligen det man tycker synd om. Den strategiskt inriktade kulturpolitiken syftar till att sätta i gång processer. Det må gälla barn och ungdom – kultur-i-skola-verksamheten är ett exempel på det – det gäller ambitionen att få kultur i hela landet, och därför, Jan Hyttring, är det inte bara fråga om en sorts skatteutjämning mellan landstingsområdena.

Det är därför jag i Skövde sade att avsikten måste vara att etablera nya verksamheter, inte att man skall göra en omfördelning på redan befintliga verksamheter. Det är ju inte staten eller landstingen som betalar de offentliga utgifterna, det gör den enskilde skattebetalaren. De nya pengarna måste i någon form alstra ny verksamhet.

Sedan kan jag notera vad utskottet säger om stora satsningar som har räkat göras i övergångsskedet. Det är faktiskt den saken utskottsbetänkandet säger, ingenting annat.

När det gäller konstnärerna är det viktigt att se till att konstnärerna kan fungera utan att ständigt ingå i de olika systemen och behöva sugas in i systemen. Det ser jag som centralt för en strategisk kulturpolitik. Detsamma gäller amatörverksamheten.

Herr talman! Jag fick några konkreta frågor. Jag har inte besvarat frågan om huruvida jag kommer att gå på Drottningholmsteatern den ena eller andra kvällen. Jag skall be att få återkomma till detta. Jag utgår ifrån att svaret inte har det allra största nationella intresse, men jag är intresserad. Jan-Erik Wikström, och jag skall söka följa med också på detta.

Jag ser alltså den värdering som gjorts av svensk kulturpolitik som utomordentligt intressant. Den är värdefull inte bara därför att den visar att man faktiskt kan lyckas med kulturpolitiken och där alla partier i riksdagen har anledning att inkassera det erkännande som finns, eftersom vi faktiskt i långa stycken har kunnat bygga upp en enighet.

Det stora värdet med den kulturpolitiska rapporten från Europarådsgruppen är att den ger oss själva förutsättningar för att i något andra perspektiv än vi normalt brukar ha, granska, ifrågasätta och ta ställning till fortsatt utveckling av en svensk kulturpolitik som en kraft för utveckling av det svenska samhället.

Anf. 18 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Kulturministerns kritik gentemot mig och vpk var något missriktad. Den kritik jag framförde var i stora stycken citat från kulturministerns eget partis 90-talsprogram. Är det något kulturministern skall angripa, är det 90-talsprogrammet, som förresten inte är skrivet av vem som helst, utan undertecknat av den absolut högsta ledningen inom hans eget parti.

I det programmet stod: "I synnerhet inte inför ett 90-tal, vars överskuggande problem är andlig fattigdom, bristen på tillit, på bildning och på just god kultur mitt i den materiella välfärden."

I 90-talsprogrammet konstaterar man alltså att det i Sverige i dag råder en stor andlig fattigdom och brist på just god kultur mitt i den materiella välfärden.

Jag kan dock säga att jag inte alls är missnöjd. Det händer ibland att man är väldigt nöjd med kulturministerns yttranden av och till. Härommånaden blev jag faktiskt glad när på frågan om vi skall ha reklam i TV kulturministern svarade, med vederbörligt darr på rösten, att yttrandefriheten är inte till salu. Nu verkar det som om hans eget partis ledning anser att yttrandefriheten är till salu. Med utgångspunkt från 90-talsprogrammet och med deklamationerna från socialdemokratin att någon form av reklam kommer att finnas i svensk television vill jag ställa vissa frågor till kulturministern – inte för att vara gnällig i största allmänhet, utan därför att jag är nyfiken. Jag utgår ifrån inte vad vpk säger utan vad socialdemokraternas 90-talsprogram säger:

Arbetarrörelsen måste också återupprätta kulturen som ett vapen och verktyg att förändra verkligheten. Arbetarrörelsen måste ta strid mot skräpkulturens och underhållningsbrusets vulgarisering och fördumning av verkligheten. Socialdemokratin skall inte göra det med förbud och censur, utan genom att arbeta för alternativ till den internationella, kommersiella masskulturen.

Anser kulturministern att just reklam i TV är det alternativ som skall motverka underhållningsbrusets och skräpkulturens vulgarisering och fördumning av verkligheten?

Anser kulturministern att reklam i TV är det som skall fylla den kulturella tomhet som i dag konstateras i 90-talsprogrammet?

Prot. 1989/90:110
26 april 1990

Anf. 19 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Utbildningsministern och jag är verkligen härligt eniga när det gäller att bedöma värdet av denna rapport och det förarbete som ligger bakom tillkomsten av den. Jag vill gärna ge en eloge till det förarbetet som är gjort på nationell nivå och som naturligtvis har betytt mycket för rapportens vidare utveckling.

Vi har inte här möjlighet att diskutera den i sin helhet, och vi har väl heller inte läst den på det sättet. Men den slutar med en utfrågning av Bengt Göransson som jag tycker var rolig att läsa. Jag kan inte säga att jag håller med om det mesta av vad Bengt Göransson säger, men i alla händelser kan jag hålla med om mycket av det.

Jag ställde i mitt inledningsanförande en fråga. Den frågan berörde statsrådet Bengt Göransson i utfrågningen med anledning av tillkomsten av rapporten. Där säger han bl.a.: Lösningen ligger inte nödvändigtvis i mer statligt stöd. Att utveckla nya stödformer som inbegriper frivilliga insatser står högt på dagordningen för de kommande åren.

Jag hänvisade i mitt inledningsanförande till det två alternativ som anförts i budgetpropositionen och till vilka statsrådet nu inte vill ta ställning.

Jag vill alltså fråga: Innebär svaret att man i framtiden kan räkna med ett nytänkande eller en förändring av detta?

Jag vill erinra om att man också i rapporten säger att det är önskvärt med mer statliga resurser till projekt och program som fokuserar experiment och förnyelse, om nödvändigt på bekostnad av grundbeloppstödet.

Till sist när det gällde kulturlotteriet: Det väsentliga när det gäller Göteborg är vad utskottsmajoriteten skriver om att ge det till känna till regeringen. När det gäller finansieringen har vi en reservation. Jag är i alla fall på ett obotligt sätt idealist. Tänk, jag tror att kulturlotteriet, om det inte var bankstrejk och om överskottet skulle gå till ett museum i Stockholm eller ett musikhus i Göteborg, skulle dra till sig fler lottköpare. I varje fall skulle det dra till sig mig.

Anf. 20 JAN HYTTTRING (c) replik:

Herr talman! Utbildningsminister Bengt Göransson halkar in på ämnet kulturdagar i skolan. Jag är rädd att det blev ett syftningsfel. Han framställer det så att det skulle vara problem att vi i centern skulle förstå riksdagsbeslut så långsamt, från 1985 till 1990. Det torde inte vara problemet. Problemet är i stället att utbildningsministern, regeringen, uppenbarligen inte har lyckats förverkliga riksdagens beslut. Det är faktiskt så i skolan i dag att friluftsdagar och idrottsdagar är fullt accepterade, kulturdagar är det däremot icke. Vi måste då upprepa vårt budskap, och vi tror att det skulle kunna vara ganska lätt att få anslutning åtminstone av socialdemokraterna. Socialdemokraterna sitter i regeringsställning och menar att detta är värdefullt, så värdefullt att regeringen skrev en proposition i frågan. Då borde det inte vara något problem.

Det som nu gäller är väl att försöka höja hastigheten, och det borde vara

*Anslag till allmän
kulturverksamhet,
m.m.*

av intresse för utbildningsministern att få till stånd ett riksdagsbeslut så att detta kan genomföras. Det är väl den kommentar man kan göra med anledning av situationen.

Jag avsåg inte att diskutera något slags skatteutjämning när det gäller det ökade antalet grundbelopp och diskussionen om de lokala och regionala huvudmännens egna insatser. Vi är nämligen helt överens om att detta inte har med skatteutjämningsproblematiken att göra, utan det är något som vi får tillfälle att återkomma till i ett annat sammanhang.

Jag var inte med på den konferens som här har diskuterats, men jag har förstått att deltagarna uppfattade utbildningsministerns budskap som glasklart. Det skulle i alla lägen till nyheter och nya pengar från de regionala huvudmännen för att det över huvud taget skulle gå att diskutera en fördelning av de ökade grundbeloppen.

Vad jag citerade från utskottsmajoritetens skrivning var korrekt. Utskottsmajoriteten skriver om stora satsningar. "Stora satsningar" är emellertid ett relativt begrepp, eftersom det beror på dem som står för dem. Vi noterar särskilt att det finns kommuner och landsting i befolkningsglesa områden där en i statens ögon relativt blygsam satsning i de regionala och lokala huvudmännens ögon kan vara ganska stor.

Därför är det mycket angeläget att man nu justerar det här intrycket. Jag tror att de som kände störst oro var just Bengt Göransson's partikamrater ute i landet, som har diskuterat detta med mig. Jag hoppas att vi nu skall kunna få ett lugnande besked, så att de inte anser att de inte har möjlighet att ta emot de nya grundbeloppen.

Anf. 21 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag har egentligen inga invändningar mot kulturministerns redogörelse för Europarådsgruppens synpunkter och reaktionerna på dessa. Även jag tror att det är en alldeles riktig bedömning att intresset och engagemanget för kulturen på senare år har ökat väsentligt. Därmed har också anspråken på insatser från stat, landsting och kommuner ökat. Detta är viktigt att säga i dessa tider, när man alltför lätt pekar på kultursektorn när det gäller besparingar. Inte minst gäller detta i kommunerna.

Vårt intresse för musikteatern i Göteborg är väldigt bestämt. I denna förtroliga krets kan jag väl avslöja att både socialdemokratiska och folkpartistiska kommunalråd har hört av sig också till oss för att fråga om vi är beredda att stödja förslag på den här punkten. Jag har tidigare försäkrat dem att vi är det. Vi menar att det är oerhört viktigt att denna musikteater snabbt kommer till stånd.

Slutligen: Väl mött på Drottningholmsteatern! Den råkar vara inte bara ett nationellt intresse, utan det är kanske Sveriges internationellt sett främsta kulturattraktion. Och den råkar vara belägen i Ekerö kommun.

Anf. 22 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Ytterligare något kort om musikteatern, som har inneburit en mycket lång och svår process. Jag räknar ändå med att vi kommer att kunna finna lösningar på den frågan så att musikteatern kommer till stånd. En grundläggande motivering för just musikteatern kan vi faktiskt hämta i

Europarådsgruppens rapport, som pekar på behovet av ett antal litet större "kulturella stödjepunkter" ute i landet. Det är den rollen som musikteatern i Göteborg får spela.

Ingrid Sundberg frågade, utifrån vad jag har sagt i den utfrågning jag deltog i i Strasbourg, vad jag syftar på när jag talar om att vi skall utveckla stödformer som inbegriper frivilliga insatser. När jag resonerar om den strategiska kulturpolitiken är det därför att jag ser det som meningslöst att schablonmässigt alltid förutsätta att det enda kulturhindret hos varje medborgare är en ekonomisk fattigdom. Jag återgår då till tanken att det närmast skulle vara fråga om ett överförande av subventioner till konsumtionsledet.

Låt mig ta ett mycket konkret exempel. Om vi har framgång med försöken att få 100 % av svenskarna att sjunga i körer, vore det alldeles meningslöst att ha något som helst stöd till deras sjungande. På så sätt skulle man ju faktiskt administrera bort pengar på vägen tillbaka. Det vore i så fall rimligt att de betalade själva. Om alla går på Operan lika mycket varje år, skall Operan inte ha en krona i statsbidrag. Det är i det stycket man måste se vad som händer när vi når en viss nivå.

Jag tror att amatörverksamheten framöver måste räkna med att få större insatser som medverkar till att höja kvaliteten, såsom att amatörkören får en god körledare snarare än att den får varje konsertresa betald – för att nu vara mycket konkret i min exemplifiering. På den punkten måste vi vara beredda att tänka om.

Ju fler ungdomsorkstrar vi får i landet, desto svårare kommer det att bli att motivera att varje ungdomsorkester som turnerar skall ha det statliga bidraget. Då blir det naturligt att kommunen, om det krävs ett bidrag lokalt, får ta ansvar. Detta kan bli fallet om det finns ungdomsorkstrar i varje kommun med en utbyggd kommunal musikskola.

Det är den typen av problem som vi ännu inte riktigt vågat, orkat eller tänkt på att vi borde ta itu med. Vi behöver alltså se på vilken strategi vi skall använda för att få mer verksamhet.

I dag finns det många som skriver på varje framställning om statsbidrag till kören eller ungdomsorkestern för att de på så sätt skall slippa ta ett ansvar på hemmaplan och för att de skall slippa engagera sig för att försöka möjliggöra för gruppen att komma ut och visa sig. Man kan alltså ofta friskriva sig från ansvar genom att hänvisa till att staten skall fixa det hela. Det var bl.a. detta jag syftade på när jag redovisade mina tankar i Strasbourg.

Jan Hyttring tar upp mitt resonemang – som var parentetiskt, det medger jag – om skolan och kulturdagarna. Man skriver i denna motion under rubriken Kulturdagar i skolan att man på försök har ordnat kulturdagar och att det har skett som en följd av ett regeringsförslag som gick ut på att man skulle respektera den kommunala friheten och att kommunerna borde pröva detta. Man säger sedan att det är viktigt att länskolnämnden och Kommunförbundets länsavdelning påtar sig ett ansvar för samordning och utveckling. Detta är alltså vad som sägs i det avsnittet. Under rubriken Särskilda kulturpengar i skolan står att det framför allt måste undersökas hur stor del av medlen som verkligen kommer själva kulturverksamheten till godo och hur mycket som har gått bort i administration.

Jag konstaterar att man under det avsnitt där man talar om kulturdagarna

begär mer administration, att läns skolnämnden och Kommunförbundets länsavdelning skall administrera den kulturdagsverksamhet som faktiskt inte kräver administration. Det behöver inte ske någon samordning bara därför att man har kulturdagar i stället för idrottsdagar. Man kan ju faktiskt ha orienteringstävling i skogen utan att det där behöver sitta en skolinspektör och samordna varje orienteringsövning. Jag ser inget behov av något sådant, men jag konstaterar att centern tycker att detta är den viktiga kulturpolitiska reformen. Det är kulturinspektörerna som skall stärkas i sin verksamhet. För mig är det viktigare att se till att lärarna och skolstyrelserna känner glädje och entusiasm inför uppgiften.

Med anledning av vad Alexander Chrisopoulos sade, vill jag gärna ta upp ett resonemang med utgångspunkt från 90-talsprogrammet. Jag vill ingalunda påstå att vi lever i den bästa av världar, men jag ser det som viktigare att utgå ifrån det kulturintresse som finns, den kulturkraft som är iakttagbar, än att odla sin depression över de kulturlöshetstendenser som finns samtidigt. Det som är påtagligt i vårt samhälle i dag är egentligen att det finns parallella tendenser. Det finns en ökande kulturlöshet som många i de mönsterbildande kretsarna dess värre odlar, och det finns ett starkt växande kulturintresse och inte minst känslan för det egna, det nära, perspektivet.

Min inställning till reklam i TV torde vara alltför känd för att jag skall behöva göra en deklaration i detta sammanhang. Jag skall avstå från detta.

När det gäller 90-talsprogrammet, det programförslag som en arbetsgrupp med bl.a. Kjell-Olof Feldt och Anna-Greta Leijon har lagt fram inför det socialdemokratiska partiet, tycker jag att just skrivningen om kulturen är det svagaste i det programmet. Jag tycker inte att man riktigt har analyserat kulturens roll, om jag skall vara ärlig. Det har jag tillåtit mig att säga vid de sammankomster där jag har resonerat om detta program. Det är litet av ett återfall i 68-resonemang, om jag skall vara uppriktig. Det är kulturen som vapen.

Efter 1968 var allt vapen. Teatern var vapen, konsten var vapen, filmen var vapen och bilden var vapen. Vi var överflupna av en massa vapen överallt. Kulturen är ju egentligen inte i denna enkla mening ett vapen, ett instrument. Kulturen är en bas och en källa ur vilken vi hämtar kraft så att vi får möjlighet att förse oss med de vapen vi behöver för att förändra tillvaron.

Jag har sagt att jag tycker trumslagarpoesi är litet plågsam. Det blev då en liten notis i Dagens Nyheter av den utomordentligt duktige Leif Nylén som påpekade att han både var poet och trumslagare, och det var litet pinsamt. Det var inte Leif Nylén jag syftade på i det stycket. Han har inte förefallit mig vara den främste producenten av trumslagarpoesi.

På den här punkten vill jag vara mycket uppriktig mot Alexander Chrisopoulos. I den här delen finns det naturligtvis en spänning inom arbetarrörelsen. Det finns de som mycket starkt hävdar att kulturen skall ha denna vapenfunktion för att vara motiverad. Men för den folkrörelsetradition på kulturområdet som jag hör hemma i har vi tvärtom haft en tilltro till att den i kulturen tryggs själv förmår orientera sig och skaffa sig de vapen han behöver utan att förlagan är honom given.

Jag vill slutligen säga ytterligare några ord om det som sades i Skövde. Det som diskuterades där var frågan om de tillkommande grundbeloppen. Man

sade att landstingen inte hade råd att ta emot dem. Det är då intressant att se att en enig riksdag efter en motion tidigarelägger ett antal grundbelopp.

Den viktigaste reservationen vid den konferens som hölls i Skövde på kulturrådets inbjudan var en rädsla för att man inte kunde ta emot fler grundbelopp. Jag tror att man kommer att kunna göra detta. Liksom många andra möten hade naturligtvis också den konferensen karaktär av en kubbning mellan företrädare för staten och landstingen, och den får värderas därefter. Att vi under alla omständigheter när det gäller nya statliga insatser måste ställa kravet att det skall hända någonting mera än det som redan skett tycker jag att man borde vara överens om.

Jag noterar att utskottetsbetänkandet i detta stycke handlar om länsmuseumerna. Det är dessa som presenteras, inte vilka lokala satsningar som helst. Detta handlar om läns museer.

Anf. 23 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret. Det är med stort intresse jag skall följa de kommande strategiska planerna och åtgärderna. Men utbildningsministern går som katten kring het gröt runt min två gånger upprepade fråga om grundbeloppssystemets långvariga beständighet.

Anf. 24 JAN HYTTRING (c) replik:

Herr talman! Jag konstaterar med intresse att Bengt Göransson i den här debatten, när han uttrycker sig litet mer allmänt, faktiskt närmar sig centerns förslag om en kulturproposition. Många av de principfrågor som Bengt Göransson här tog upp i sin replik hör hemma i en sådan proposition. Man skall se till vilka de lokala och regionala satsningarna skall vara och vad man skall genomföra på området. Är detta ett område som vi skall satsa mer på, eller har vi nått en sådan nivå att alla kan vara nöjda och tillståndet för verksamheten är gott? Det är just dessa frågor som vi i centern tar upp.

Det är synd att utbildningsministern inte sitter i utskottet. Han har tydligen ännu icke fått riktig förståelse från sina partikamrater. Kan vi nu här komma överens i detta resonemang, finns det en möjlighet för oss att komma igen och få till stånd en sådan utveckling. Det skulle vi säkert tycka om allihop.

Utbildningsministern vet naturligtvis hur skolan fungerar. Vi i centern är ytterst försiktiga med att föreslå nya administrativa åtgärder. Nu är det nog litet förklenande att påstå att länsskolnämnden bara består av administration, det brukar i alla fall inte vi från centern göra. Det finns här också viktiga kuggar för utveckling inom skolan. Bengt Göransson säger att vi skall stödja lärarna. Ja, visst skall vi göra det. Men det som Bengt Göransson egentligen borde fråga sig är varför det inte är fler kulturdagar i skolan.

Om regeringen stöder lärarna och uppmuntrar dem måste det vara något annat fel, för det händer ju inte särskilt mycket. Jag ser fram emot en fortsatt debatt i det här ärendet. Jag tycker att Bengt Göransson skall ta reda på och tala om hur många sådana aktiviteter det förekommer i skolan. Först då blir diskussionen oss emellan riktigt meningsfull.

Som vi ser det finns det enastående goda möjligheter att öka kulturaktiviteten i skolan. Det skulle vara bra, och det skulle kanske vara en av de vikti-

gaste reformerna att se till att barn och ungdomar möter kulturen i skolan redan på ett tidigt stadium. Men för detta måste man vidta åtgärder. Vi i centerpartiet har föreslagit åtgärder, men det har inte riktigt fallit utbildningsministern på läppen att vi gjort på detta sätt. Det blir utbildningsministern som får försöka föra frågan vidare i bättre spår, om det nu finns några sådana tankar hos regeringen.

Anf. 25 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte gå in och delta i den interna debatt som tydligen finns inom det socialdemokratiska partiet om 90-talsprogrammet. Men det är intressant att notera att kulturministern från talarstolen sågar av kulturavsnittet i 90-talsprogrammet. Det var en överraskning för mig.

Jag skall inte delta i den socialdemokratiska interna debatten, även om jag delar kulturministerns uppfattning att kulturen inte skall ses som ett vapen eller ett medel. Det gör heller inte vi i vpk. Vi anser att kulturen bör utvecklas fritt. Just mångfalden i kulturutbudet är en garanti för kulturens dynamiska utveckling. Det är bara då som kulturen kan spela en positiv roll och fylla sin funktion som garant för yttrandefriheten.

Men för att uppnå denna målsättning, den viktigaste av de kulturpolitiska målsättningarna, krävs det resurser – och helt andra resurser än de som regeringen i dag är beredd att satsa på kulturens utveckling. Man måste motverka de tendenser till kulturlöshet som finns, vilket kulturministern tidigare påpekade. Detta har vi i vpk föreslagit.

Den interna debatten om hur socialdemokratiens kulturpolitiska målsättningar skall se ut överlämnar jag till socialdemokraterna att föra. Men jag är nyfiken på resultatet.

Anf. 26 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Ingrid Sundberg frågade mig hur det skulle bli med organisationen av grundbeloppen. Visst kan den komma att ändras. Jag har emellertid sett att man ute i landet tills vidare ser detta som en ganska praktisk modell. Vi får naturligtvis tillfälle att återkomma till detta. Skälet till att jag inte ville ta upp detta nu är naturligtvis inte något hemlighetsmakeri utan uteslutande att jag tills vidare accepterar det som har visat sig vara en hanterlig modell. Men jag har vid åtskilliga tillfällen sagt att en svaghet i systemet är att det i hög grad uppfattas som bundet till tjänster. Det finns alltså en strukturell svaghet i det.

Alexander Chrisopoulos ville inte gå in i en intern socialdemokratisk debatt. Vi är ett öppet parti. Alexander Chrisopoulos är välkommen att delta i debatten som så många andra.

Det är många som i dessa dagar skriver i tidningarna att de lämnar partiet utan att de någonsin har tillhört det! Det förekommer faktiskt!

När jag tar upp detta resonemang är det inte fråga om en sägning av 90-talsgruppen. Med utgångspunkt i den politiskt professionella verksamhet som jag har haft möjlighet att ägna mig åt på kulturområdet anser jag att gruppen i det stycket har följt ett resonemang som inte är det starkaste. Gruppen har varit litet schablonartad i sin beskrivning av kulturen som sek-

tor. Jag vill snarare se kulturen som en bas. Det finns alltså en principiell skillnad i synen.

Det är klart att det krävs helt andra resurser. Men samtidigt finns det i vår resursdiskussion en svaghet. Vi tror att om vi bara ökar på resurserna så lösas alla problem. Men jag skall ge ett konkret exempel.

Jag möter i dessa dagar dem som säger att vi måste för att motverka utbudet av dåliga videoprogram starta videouthyrning på bibliotek. Då blir en av de stora uppgifterna för många debattörer att försöka få i gång en särskild videouthyrning på biblioteken i landet. Jag tycker att det viktigaste för biblioteken är att syssla med böcker. Biblioteken skall se till att de kan upprätthålla en bokutlåning utan att behöva ta ut låneavgifter.

Det råder faktiskt inte en brist på videobutiker. Det finns videobutiker i nästan varje gathörn, och många av dem är öppna nästan dygnet runt. Den strategiska kulturpolitiken måste i stället ställa följande fråga: Hur kan vi se till att vi med hjälp av de resurser vi har få en tillgång till goda videoprogram på de ställen där folk faktiskt hyr sina videokassetter?

Jag hade motsvarande diskussion på 70-talet om biograferna. Jag minns ett tillfälle då en kommunalpolitiker – som inte tillhörde mitt parti, men som kunde ha gjort det – krävde att det skulle finnas en kommunal biograf i den stad hon bodde i. Där skulle kvalitetsfilm kunna visas. Kommunalpolitikerns motivering var att publiken inte tyckte om att gå på den vanliga biografen eftersom där visades så dåliga filmer. För mig var det alldeles självklart att se till att i den filmpolitik som fördes alla sorters filmer skulle komma ut på biograferna där den stora, breda ungdomspubliken gick. Därför måste vi i en strategisk kulturpolitik se till att vi får tillgång till de distributionsorgan som finns på videoområdet. Då kan inte jag se att det skulle vara positivt om det gick att få fram 100, 200 eller 300 milj. kr. för alternativ videodistribution på biblioteken.

Detta var en mycket konkret exemplifiering av hur en strategiskt inriktad kulturpolitik kan komma att utformas.

Jag övergår till kultur i skolan. Varför är det inte fler kulturdagar i skolan? De är ganska många faktiskt, och med många kulturaktiviteter. Kultur-i-skolan-programmet som lanserades i budgetpropositionen 1985 har i själva verket varit explosivt framgångsrikt. Det är inte så att tankarna i er motion, Jan Hyttring, inte faller mig på läppen. Tvärtom! Jag tillät mig att ironisera över att Jan Hyttring började med att tala om att centern stod för de nya idéerna på kulturpolitikens område. Jag sade att de kanske inte var de allra nyaste av idéer. Sedan såg jag den spänning som fanns mellan ambitionen att man faktiskt själv skall få bestämma vad man gör och beskrivningen när det gäller kulturpengarna och kulturdagarna där det är så viktigt att länskolnämnden och Kommunförbundets länsavdelning påtar sig ett ansvar för samordning och utveckling. För mig ger ordet samordning ett starkt intryck av administration. Det är möjligt att Jan Hyttring och jag i det stycket har olika uppfattning. Men samordnare ger mig alltid en lätt frossa.

Andre vice talmannen anmälde att Jan Hyttring anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 27 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! Till kulturutskottets betänkande 17, som vi nu behandlar, finns det en motion Kr261 om ett kurdiskt kulturcentrum i Sverige. Av någon anledning har ingen reserverat sig i utskottet, trots att motionen är under-tecknad med namn från alla partier. Det finns därför ingen reservation.

Vi som har undertecknat motionen är alla styrelsemedlemmar i Svenska kommittén för kurdernas mänskliga rättigheter, där alla partier är representerade. Styrelsen beslutade att anhålla om att få komma till kulturutskottet och ge en utförligare redovisning om tankarna och syftet med motionen. Men vår framställan kom för sent, och jag beklagar det.

Utskottet har avstyrkt motionen med motiveringen dels att invandrarorganisationerna utan detaljerade statsbidragsföreskrifter bör vara fria att själva bedöma vilken verksamhet man bör prioritera, dels att utskottet inte kan förorda att förslag framläggs om medelsanvisning för ändamålet.

På den första punkten vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på att motionen har skrivits av en arbetsgrupp i Svenska kommittén för kurdernas mänskliga rättigheter i samarbete med de största kurdiska organisationerna, vilket även framgår av motionstexten. De kurdiska organisationerna har alltså själva bedömt och uttalat sina önskemål och behov.

Hemställan i motionen lyder, att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna behovet av ett kurdiskt kulturcentrum i Sverige. Den innehåller alltså varken förslag om medelsanvisning eller förslag om detaljerade statsbidragsföreskrifter. Jag utgår från att jag kan få en förklaring från någon i utskottet på den skrivningen i betänkandet.

I Sverige finns det 10 000–11 000 kurder. Det är den största flyktinggruppen. Kurderna kommer från Iran, Irak, Turkiet och Syrien. Gemensamt för alla kurder är att de i sina hemländer inte kan vara kurder och inte kan utöva och utveckla språk och kultur som de flesta andra flyktingar i Sverige kan göra. De flyktingarna kan få impulser från sina hemländer allteftersom kulturen utvecklas vidare där. Bland de ca 700 000 kurder som lever som flyktingar i andra länder finns många i Europa. Det finns många poeter, författare, konstnärer och andra intellektuella inom den här flyktinggruppen.

Skillnaden mellan de kurdiska flyktingarna och andra flyktinggrupper i Sverige är dels att de utgör en mycket stor grupp, dels att de – som jag tidigare sade – inte kan få impulser att utveckla och bevara sitt språk och kulturarv i sina hemländer, eftersom regimerna i det delade Kurdistan gör allt för att utplåna det kurdiska folket.

Det kurdiska folket saknar t.ex. ännu motsvarighet till riksarkiv.

Det kurdiska kulturarvet borde vara intressant även för oss svenskar, eftersom den kurdiska kulturen är en av de äldsta kulturerna i Mellanöstern. Kurdistan är till ytan lika stort som Frankrike, och det kurdiska folket som är världens största folkgrupp utan eget land utgör mer än 30 miljoner människor.

Ett kurdiskt kulturcentrum skulle fungera som bibliotek, bedriva forskningsverksamhet, samla och arkivera material, ha utställningsverksamhet och vara informationskälla för allmänheten, för oss svenskar och andra. Det kurdiska kulturarvet tillhör inte bara kurderna, utan det tillhör mänskligheten. Vi måste ta vårt ansvar för att bevara det för framtiden, eller rättare

sagt: tills det åter en dag kanske finns ett fritt Kurdistan för det kurdiska folket.

Jag yrkar härmed bifall till motionen om ett kurdiskt kulturcentrum i Sverige.

Anf. 28 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Låt mig först säga att alla i kulturutskottet delar uppfattningen att det säkert är värdefullt med ett kurdiskt kulturcentrum. Anledningen till att vi inte har tillstyrkt motionen har utskottet redogjort för i sin skrivning.

Det har nämligen tidigare förekommit att man med anledning av olika etniska gruppers önskemål har motionsvägen framfört att det vore angeläget att riksdagen varit med och formerat det ena eller det andra centret och vad det nu kan ha varit fråga om. Grundläggande för vår inställning när det gäller invandrarorganisationer har varit deras rätt att i enlighet med svensk föreningsrätt själva bilda sina egna aktivitetscentra av olika slag.

Sedan har det hänt att det kommit fram yrkanden om bidrag till dessa organisationer. Det föreligger inte något sådant yrkande här. Personligen skulle jag tycka synd om kurderna om det vore någon myndighet som skulle bilda deras kulturcentrum.

Avslutningsvis hoppas jag att kurderna själva bildar sitt centrum. Då först får det ett värde som kurdiskt kulturcentrum, utan svensk inblandning. Finansieringsfrågan blir aktuell senare.

Anf. 29 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag frågade inte varför utskottet inte hade tillstyrkt motionen, utan jag frågade varför man hade skrivit som man gjort i avslagsyrkandet. Utskottets skrivning stämmer ju inte i någon del med innehållet i motionen.

Ingrid Sundberg upprepar samma fel. Det är i samarbete med de kurdiska organisationerna som vårt motionskrav har framförts.

De kulturbidrag som utgår till olika invandrarorganisationer är ju inte av en storleksordning som skulle göra det möjligt att t.ex skaffa en för ändamålet lämplig lokal. Ett kulturbidrag täcker inte kostnaderna för insamling av material och för personal.

Om jag uppfattade Ingrid Sundberg rätt, skulle det vara möjligt att kurderna själva utarbetade ett färdigt förslag till ett kurdiskt kulturcentrum och sedan lämnade in detta. Men till vilken myndighet skall de lämna in sitt förslag för att deras ansökan om ekonomiskt bidrag skall kunna beviljas?

Vår motion handlade om att riksdagen skulle uttala att detta var angeläget, så att ett samarbete kunde upprättas. Det står i vår motion att kulturcentret skulle uppbyggas steg för steg med inriktning på att göra verklighet av ett kurdiskt kulturcentrum i Sverige.

Anf. 30 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Låt mig som exempel ta upp framväxten av våra frikyrkoförbund. Dessa har inte börjat med att riksdagen på något sätt har uttalat att det skall bildas någon församling av den ena eller den andra typen. Män-

Prot. 1989/90:110
26 april 1990

*Anslag till allmän
kulturverksamhet,
m.m.*

niskor har slutit sig samman. Vi har föreningsfrihet i vårt land. Från början var det bara några få, men så småningom lyckades man i de flesta fall åstadkomma lokaler, t.o.m. i form av hus eller kyrkliga byggnader.

Dessutom vore det fel om en invandrargrupp, på samma sätt som om det gällde svenskar, skulle få för sig att bara för att riksdagen fattar ett beslut, skall det genast utgå bidrag till lokal, föreståndare och personal.

För att en organisation av typ kulturcentrum skall kunna leva vidare måste det byggas på egna insatser, vilja och initiativ. Börja med kulturcentret, se till att det kommer i gång, utse en styrelse och samla ihop till en lokal! När denna organisation sedan växer är det självklart att det kan utgå stöd till verksamheten, precis som många invandrarorganisationer redan i dag har möjlighet till och också får.

Anf. 31 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Då vill jag fråga om Kulturhuset, Operan och andra kulturcentra i Sverige har växt fram på det sättet. Jag tror att Ingrid Sundberg och jag har olika uppfattning om vad detta kulturcentrum skall fylla för funktion.

Anf. 32 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag ser det som mycket positivt att en majoritet i kulturutskottet anser "det nödvändigt att regeringen nu tar ett nytt initiativ i syfte att nå en snabb lösning av frågan om byggandet av en ny musikteater i Göteborg". Det är väldigt bra att utskottet har kunnat samla sig kring denna skrivning.

Tyvärr har socialdemokraterna inte kunnat stödja utskottets skrivning. De anser att riksdagen inte behöver ta några initiativ i dagens läge.

Sedan kan man spekulera i vad som menas med detta. Menar man att man över huvud taget inte behöver gå vidare när det gäller musikteaterfrågan, eller vad syftar man egentligen till? Man har inte något eget förslag att komma med eller sagt någonting om hur man ser på att gå vidare. Det finns alltså all anledning att resa frågetecken kring hur socialdemokraterna i riksdagen förhåller sig när det gäller den nya musikteatern. Däremot yttrade sig Bengt Göransson mycket positivt och optimistiskt om en ny musikteater. Vi får väl hoppas att vi inom kort kan se att vi får en ny musikteater till Göteborg.

Bengt Göransson uttalade sig också om kulturella stödjpunkter och om att det finns uttryck för sådant i Europarådets rapport. Göteborg skulle då kunna utgöra en sådan kulturell stödjpunkt. Det är något som jag har efterlyst länge, nämligen att inte bara Stockholm skall utgöra det stora riksintresset när det gäller kultur, utan att det även skall finnas andra centra i Sverige. Göteborg utgör ett sådant centrum för Västsverige. I så fall kanske vi kan hoppas på att i framtiden få ett större anslag när det gäller kulturen till Göteborg.

För att återgå till musikteatern är det precis som Bengt Göransson säger att det har varit en lång och svår process. Till att börja med hade man svårigheter i Göteborg med att bestämma var teatern över huvud taget skulle ligga. När man äntligen blev överens på den punkten, uppstod frågan om finansiering, som har diskuterats i många olika former. Regeringens modell med

landstingen gick inte hem riktigt. Ytterligare en fråga gäller företagen och avdragsrätten, och vi vet inte riktigt hur den frågan ligger till. Vi väntar på besked från socialdemokraterna, framför allt från riksdagsgruppen.

Sen kom förslaget om investeringsskatt, och vi fattade beslut i onsdags om att den också skall drabba Göteborgsområdet. På det viset skulle den också – det fick jag klart besked om i en frågestund här – omfatta en eventuell musikteater om den kom till stånd under tiden en sådan investeringsskatt gäller. Dagen efter att majoriteten beslutat på detta vis – jag får väl lov att säga att folkpartiet inte stöder investeringsskatten över huvud taget – fick vi kompletteringspropositionen.

I kompletteringspropositionen står att man nu bedömer att överhettningen är på tillbakagång i Göteborgsområdet så att man antagligen kan räkna med att den investeringsskatten avvecklas hösten 1990. Detta kanske skall ses som ett tecken på att det inte dröjer så väldigt länge innan man kan börja investera i en musikteater. Vi får väl tolka det så positivt.

Jag vill även ta upp en flerpartimotion om folkmusik- och dansåret 1990. Tillsammans med andra ledamöter har jag motionerat ett flertal gånger just om folkmusik och folklig dans. Vi anser att det är mycket viktigt att man stöder detta, inte minst nu när det pågår diskussioner om allt det utbud vi skall få i TV. Vissa grupper befävar att det leder till en utslätning av vår egen kultur. Det är då inte minst viktigt att man i dessa resonemang stöder och för fram den egna kulturen. Folkmusiken och folkdansen utgör ovärderliga skatter, som vi måste ta till vara.

Den motion som vi har lagt fram syftar på att den satsning som görs i dag på folkmusik och dansåret 1990 är mycket värdefull men att det också är värdefullt att man inte bara satsar allt under ett år utan att det skall finnas en fortsättning av stödet. Efter att ha läst utskottets skrivning uppfattar jag att man menar att det inte bara skall göras engångssatsningar, utan att man skall ge ett starkt stöd till folkmusik och folklig dans. Detta ser jag som mycket positivt.

Anf. 33 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Den socialdemokratiska gruppen i kulturutskottet fick en fråga om vad vi menar med att reservera oss på den här punkten.

Ifrån socialdemokraternas sida har vi skrivit att utskottet inte anser att det är påkallat med något riksdagsinitiativ i frågan för närvarande. Skälet är mycket enkelt, nämligen att vi vet att det pågår långtgående diskussioner och att regeringen är i full gång med arbetet. Vi har också förtroende för regeringen, att regeringen kan fullfölja det här arbetet utan att riksdagen tar något initiativ i frågan. Det är svaret på den raka fråga som Ingela Mårtensson ställde till mig.

Jag vill även påpeka att jag tidigare inte yrkade bifall till hemställan i betänkande nr 18, men väl till nr 17. Nu gör jag det också.

Anf. 34 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag tycker inte att det som Åke Gustavsson säger ger så mycket svar på frågan om var man egentligen står. Man säger att man har förtroende för regeringen, men man tar inte ställning i frågan som gäller hu-

ruvida man tycker att det är angeläget att det verkligen händer något på det här området eller inte. I betänkandet talas det bära om svårigheterna.

Den socialdemokratiska gruppen avslutar med att säga att den inte tycker att man behöver göra något, att riksdagen inte behöver ta några initiativ. Det finns ingen riktning i uttalandet. Vi vill gärna veta om den socialdemokratiska riksdagsgruppen tycker att det är positivt att staten bidrar till att det kommer till stånd en musikteater i Göteborg eller inte.

Anf. 35 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Socialdemokraterna i kulturutskottet anser att det är angeläget att det kommer till stånd en sådan teater. Vi har fullt förtroende för det sätt som regeringen handlägger denna fråga på.

Så skall man tolka innebörden i den skrivning som vi har gjort i detta avseende. Det tycker jag faktiskt är ett svar på frågan. Om Ingela Mårtensson uppfattar detta som att det inte är något svar, lär jag inte kunna göra mycket åt det.

Anf. 36 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Jag är glad över att Ingela Mårtensson har gjort mig uppmärksam på en miss, och jag skall reparera den nu. Jag yrkar, således bifall till motion Kr348 beträffande folkmusik och folkdans.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Kulturutskottets betänkande KrU17

Mom. 1 (de kulturpolitiska målen)

Först biträdades reservation 1 av Ingrid Sundberg m.fl. med 141 röster mot 21 för reservation 2 av Elisabeth Persson. 130 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 151 röster mot 142 för reservation 1 av Ingrid Sundberg m.fl.

Eva Björne (m) anmälde att hon i huvudvoteringen avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 2 (en utvärdering av 1974 års kulturpolitiska beslut m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (ökade ekonomiska insatser på kulturområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 17 för reservation 4 av Elisabeth Persson.

Mom. 4 (familjens, förskolans och skolans betydelse för att främja kulturen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (krav på kulturpolitiken att ge alla kulturyttringar utvecklingsmöjligheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (sammansättning av styrelser och nämnder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (vidgad användning av beställningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (kulturen som en regional utvecklingsfaktor)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 48 för reservation 9 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson.

Mom. 9 (ett riksomfattande aktivitetsansvar för de nationella kulturinstitutionerna m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (nationalscenbegreppet m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 223 röster mot 71 för reservation 11 av Jan Hyttring m.fl.

Mom. 11 (förortskulturen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (decentralisering av beslut)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (sponsring)

Först biträdde reservation 16 av Elisabeth Persson med 34 röster mot 32 för reservation 15 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson. 227 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 14 av Ingrid Sundberg m.fl. med 99 röster mot 31 för reservation 16 av Elisabeth Persson. 161 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Ingrid Sundberg m.fl. – genom omröstning med uppresning.

Mom. 15 (kulturfonder)

Utskottets hemställan bifölls med 225 röster mot 70 för reservation 17 av Ingrid Sundberg m.fl.

Mom. 16 (ansvaret för marknadsföringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (nyemission av aktier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (vissa lönebidragsfrågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (ny musikteater i Göteborg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Åke Gustavsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (finansiering av en ny musikteater i Göteborg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (finansiering av ett museum för bildkonst i Stockholm)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (folkmusik och folkdans)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion Kr348 av Ingela Mårtensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (kurdiskt kulturcentrum)

Utskottets hemställan bifölls med 252 röster mot 40 för motion Kr261 av Berith Eriksson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 32 (frågan om avvecklande av kulturrådet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (en kulturproposition vart tredje år)

Utskottets hemställan bifölls med 261 röster mot 34 för reservation 25 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson.

Mom. 34 (förändring av anslagstyperna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (kulturrådets roll i framtiden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (anslag till Statens kulturråd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 37 (anslagsstrukturen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (anslagsposten Till statens kulturråds disposition för utvecklingsverksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 30 av Ingrid Sundberg m.fl., *dels* reservation 31 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson, *dels* reservation 32 av Elisabeth Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 39 (bidrag till viss projektverksamhet från anslagsposten under mom. 38)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 41 (delposten Centrala amatörorganisationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 34 av Kaj Nilsson – bifölls med acklamation.

Mom. 43 (delposten Folkparkernas centralorganisation för central service m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 35 av Ingrid Sundberg m.fl., *dels* reservation 36 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 44 (delposten Folkets husföreningarnas riksorganisation för konstutställningar m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 37 av Ingrid Sundberg m.fl., *dels* reservation 38 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 45 (delposten Bygdegårdarnas riksförbund för kulturverksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 39 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 46 (delposten Våra gårdar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 47 (delposten Baltiska institutet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 41 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 51 (bidrag till Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 42 av Ingrid Sundberg m.fl., *dels* reservation 43 av Kaj Nilsson – bifölls med acklamation.

Mom. 53 (anslagsposten Stiftelsen Drottningholms teatermuseum för föreställningsverksamheten vid Drottningholmsteatern spelsäsongen 1990)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 44 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 56 (anslagsposten Kultur i arbetslivet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 45 av Ingrid Sundberg m.fl., *dels* reservation 46 av Elisabeth Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 57 (delposten Till Stiftelsen Svenska institutets disposition)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 47 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 60 (ny anslagspost för stöd till barnkultur)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 48 av Elisabeth Persson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU18

Mom. 1 (anslag till Visningsersättning åt bild- och formkonstnärer)

Utskottets hemställan bifölls med 256 röster mot 34 för reservation 1 av Kaj Nilsson och Elisabeth Persson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (särskilt stöd till jazz- och folkmusiker)

Utskottets hemställan bifölls med 186 röster mot 108 för reservation 2 av Jan-Erik Wikström m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (vidareförsäljning av konst)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 35 för hemställan i reservation 5 av Elisabeth Persson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 4 av Ingrid Sundberg m.fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 7 (ersättning till tonsättare och fonogramartister)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 55 för reservation 6 av Ingrid Sundberg m.fl.

Mom. 9 (anslag till Ersättning åt författare m.fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m.m.)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 7 av Kaj Nilsson anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Prot. 1989/90:110
26 april 1990

*Anslag till teater,
dans och musik*

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Meddelande om sammanträdena den 4 och 18 maj

Anf. 37 ANDRE VICE TALMANNEN:

Vid arbetsplenium fredagarna den 4 och 18 maj kan kammarsammanträdet komma att fortsätta efter kl. 14.00 för att debatterna i förekommande ärenden skall kunna avslutas. Däremot påbörjas inga voteringar efter kl. 14.00.

5 § Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, kulturutskottets betänkanden KrU19 och KrU20, beslöt kammaren på förslag av andre vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i båda dessa ärenden avslutats.

6 § Anslag till teater, dans och musik

Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1989/90:KrU19 Anslag till teater, dans och musik (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 38 GÖRAN ÄSTRAND (m):

Herr talman! Jag skall börja med att göra några kommentarer till det resonemang som Bengt Göransson förde i det förra ärendet, där han beskrev svensk kulturpolitik som i allo framgångsrik och lyckad med en oerhörd bredd och nästan total omfattning. Jag skall nyansera den bilden litet och koppla till ett annat resonemang från den förra debatten. Det handlar om folkrörelserna. För egen del har jag nära anknytning till två av dem, nämligen svenska kyrkan och ett av studieförbunden. Där finns en bredd, en kvalitet och ett medborgerligt engagemang som är en av förutsättningarna för sådana ting som vi nu skall diskutera. Samtidigt måste vi ha alldeles klart för oss dels att mycket av verksamheten bedrivs helt utanför de anslagsramar som vi anger i kulturutskottets betänkande, dels att det här finns en gråzon – för att använda ett inneuttryck – där oerhört många människor i vårt land inte nås av kultur, inte engageras av kultur och kulturyttringar, inte läser böcker och inte går på teater. Allt detta måste finnas med i bilden när vi diskuterar de åtgärder som skall vidtas.

Jag ville börja med detta, herr talman, därför att det finns en risk att en

riksdagsdebatt om kulturbidrag blir teknisk och administrativ, att den handlar om pengaflöde, pengastruktur och bidragskonstruktion. Jag kommer själv i slutet av mitt anförande att hemfalla åt detta. Låt mig dock inledningsvis tala litet om bakgrunden och plattformen för debatten.

Konstnären, skådespelaren, dansaren, folkbildaren och alla de andra som är verksamma i den oerhört viktiga konstnärliga och estetiska sfär som vi nu rör oss kring i denna debatt bör ges arbetsförutsättningar och stimulans. Det förutsätter dock inte bara generösa bidrag utan också ett positivt kulturklimat, en positiv samhällsattityd till konst och kultur, till litteratur och drama, till musik och dans. Det förutsätter, herr talman, att samhället stimulerar till och uppmuntrar konstnärlig och estetisk verksamhet, att familj och skola uppmärksammar konstnärlig, intellektuell och andlig verksamhet. Här är vi, herr talman, med förlov inte så bra i Sverige. Främst som en produkt av 50 år av socialdemokratisk politik är vi starkt inriktade på materiella ting, på pengar och teknik, på lön och ekonomisk välfärd. Det är hårda prioriteringar som alldeles uppenbart har varit viktigare än mjuka prioriteringar kring frågor som kultur och andlighet.

Ett bra kulturklimat, herr talman, ger bredd och kvalitet, mängder av aktiviteter och kultur som omfattas av och engagerar medborgarna. Som alla här i riksdagen vet är det inte så: stora medborgargrupper har inga kunskaper om och inget intresse för kultur, teater och konst. De läser inte böcker, de går inte på teatern, de besöker inte kulturprogram.

Nu kommer jag, herr talman, till ett väsentligt inslag i mitt anförande. Bristen på bredd i kulturintresset gör det nödvändigt och önskvärt att med samhällsstöd och skattepengar stödja sådana verksamheter som, om intresset vore stort, engagemanget brett och deltagandet livligt, skulle bära sig av egen kraft. Här skiljer sig Sverige på ett icke smickrande sätt från andra kulturländer i Europa. Viktigare än att diskutera hur ett önskvärt samhällsstöd kan distribueras till mottagare vore därför att lyfta fram kulturen och kulturupplevelsen i samhällsarbetet, dvs. att omprioritera. Viktigare vore att lyfta fram kunskaper i skolarbetet och kvalitet i kulturarbetet. Ty det är ju något fascinerande underbart som kulturen i sina olika former har att erbjuda, eller som Cicero formulerade sig: Kunskapens rot är bitter, men dess frukter är söta.

Herr talman! Sedan skall jag göra några kommentarer direkt knutna till de administrativa synpunkter som återfinns i själva betänkandet. Vi stöder och underlättar teater, dans och musik, och det finns, vilket inledningsvis skall framhållas, en betydande värdegemenskap. Jag vill i det sammanhanget särskilt notera att vi har kunnat ena oss om att utöver den nivå som regeringen har föreslagit stödja Norrlandsoperan och Göteborgssymfonikerna.

Moderata samlingspartiet har i sina reservationer i betydande utsträckning anknutit till frågan om mellanhänder för distributionen av bidrag till institutioner. Som vi moderater ser det är dessa mellanhänder onödiga. De medför tidsförskjutningar och öder en del av medlen i administration. Så förhåller det sig beträffande fonogramproduktionen, där vi vill minska bidraget till Svenska rikskonserterna och föra motsvarande belopp till den öppna marknaden. Så är det med medlen till regionala skådebanor, där vi vill ge bidrag

direkt till teater-, dans- och musikinstitutioner utan att använda regionala skådebanor som mellanhänder.

Vi hade i detta sammanhang hoppats få ett allmänt stöd av utskottet för vår uppfattning att de medel som frigörs när Skådebanan i Stockholm upphör kan användas direkt till ytterligare grundbelopp till teater-, musik- och dansinstitutioner.

Slutligen, herr talman: Musikaliska akademien har en central och oerhört viktig roll i svenskt musikliv. Vi moderater vill tillföra ytterligare en halv miljon kronor till Musikaliska akademien för publikations- och kontaktverksamhet.

Med detta yrkar jag bifall till de moderata reservationerna 4, 5, 6 och 13 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 39 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag hoppas kammaren håller mig räkning för att jag nu inte håller något anförande om folkrörelserna utan ägnar mig åt betänkandet.

Utskottet har gjort två rejäla räddningsaktioner, den ena till förmån för Norrlandsoperan och den andra till förmån för Göteborgssymfonikerna. Båda var utomordentligt angelägna, och jag är glad att utskottet i enighet har kunnat tillföra dem sammanlagt närmare 6 milj. kr.

Jag yrkar bifall till de reservationer som bär folkpartiets signum. Det gäller Operan, de resurser som har avdelats för Skådebanan i Stockholm och som bättre kan användas till nya grundbidrag för länsteatrarna, ökat stöd till de fria grupperna och Musikaliska akademien samt ett statligt stöd till den samiska teatergruppen Dalvadis.

Anf. 40 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! I kulturutskottets betänkande nr 19 behandlas anslagen till teater, dans och musik. Jag skall speciellt uppehålla mig vid anslaget till de fria grupperna. För att kulturpolitiken skall nå decentraliseringsmålet är det nödvändigt att även ge det icke institutionsbundna kulturlivet väsentligt bättre möjligheter att utvecklas. Detta gäller inte bara amatörverksamheten utan också den professionella verksamheten. De fria teatergrupperna har särskilda möjligheter att söka upp sin publik, väcka teaterintresset och ge bredd åt kulturlivet. De fria grupperna arbetar i många fall under knappa ekonomiska villkor, och det påverkar naturligtvis även möjligheterna att upprätthålla den konstnärliga kvaliteten.

För några dagar sedan jag fick många andra brev, ett brev från en fri teatergrupp, Lindfors teater i Småland. I brevet beskrevs situationen för teatern, som kan sammanfattas enligt följande.

För verksamhetsåret 1990 uppbär teatern 200 000 kr. i verksamhetsbidrag från Jönköpings läns landsting och från den lilla kommun där teatern verkar, Aneby med sina 7 000 invånare, 20 000 kr. Vidare har teatern från statens kulturråd erhållit ett projektstöd på ett år på endast 50 000 kr. Från teaterns sida värdjade man då till utbildningsdepartementet om något mera stöd. Det

blev avslag och ansökan skickades till kulturrådet, vilket väl också var riktigt. Även där blev det avslag.

Situationen är ingalunda unik för Lindforsa teater. Liknande exempel kan tas fram från många andra fria teatergrupper i landet. Teatern som jag refererade till gör ändå 61 barn- och familjeföreställningar i vår och dessutom en rad andra föreställningar för enbart vuxen publik. Det är alltså inget litet arbete som bedrivs.

Jag tycker att exemplet visar att det är angeläget med en förstärkning av bidraget till de fria teater-, dans- och musikgrupperna. De fria grupperna utgör ett både intressant och dynamiskt inslag i det svenska kulturlivet. Det är därför rimligt att anslaget tillförs de 5 milj. kr. som centern har föreslagit. Därför yrkar jag bifall till reservation 11, som centern har tillsammans med folkpartiet och miljöpartiet.

Intresset för och satsningarna på teater, dans och musik har lett till att Sverige har en bred verksamhet på dessa områden. Turnéverksamheten och uppbyggandet av fasta ensembler ute i länen ger belägg härför. Det är därför glädjande att kulturutskottet enat sig om en uppräknig, utöver regeringens förslag, av grundbeloppen till institutionerna. En lång rad motioner visar på det snara behov av medel som framför allt Norrlandsoperan och Göteborgs Konsert AB har.

Tidigare i dag har debatterats på vilket sätt finansieringen av de verkligt stora produktionerna skall ske, t.ex. vid Operan vars verksamhet bedrivs i bolagsform. I ett särskilt yttrande till det nu aktuella utskottsbetänkandet hänvisar vi från centern till en möjlighet, nämligen nyemission av aktier. Det är anledningen till att vi nu har avstått från att föreslå en ökning av anslaget.

Till slut några ord om Riksteatern. Riksteatern erhåller i budgetförslaget en ökning av sitt anslag med 8 milj. kr. utöver vad som följer av den generella omräkningsprocenten. Då menar vi från centern att Riksteatern nu borde prioritera verksamhet på småplatserna. Varför inte pröva särskilda projekt, som vänder sig till samlingslokalerna? De lokala Bygdgårds-, Folkets hus- och ordenshusföreningarna har goda förutsättningar att förmedla kultur. De försök som tidigare har gjorts har varit lyckade och manar till efterföljd.

Herr talman! Jag yrkar också bifall till reservation 2.

Anf. 41 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! I det betänkande som vi nu diskuterar behandlas tre vpk-motioner. Två av dessa motioner har tillstyrkts, vilket inte händer så ofta. Det gäller dels motionen om ökat stöd till Göteborgssymfonikerna, dels ökat stöd till Norrlandsoperan. Tillstyrkandet gläder oss speciellt, men ännu mera gläder det oss naturligtvis att grupperna får de välbehövliga medlen för att kunna fortsätta sin verksamhet.

Dessutom har vi en motion som gäller ökning av stödet till fria teater- och dansgrupper. Enligt vår åsikt behövs verkligen de resurser som vi kräver i vår motion för den aktivitet som grupperna bedriver och som statens kulturråd rekommenderar. Det handlar alltså om 14 milj. kr., som skall användas för att dels förstärka nuvarande bidragskategorier, verksamhetsbidrag och projektbidrag, dels prioritera turnérande barn- och ungdomsteatrar med särskilt turnéstöd samt erbjuda dessa grupper särskilda bidragsmedel för att

göra det möjligt för dem att beställa nyskrivna svenska barn- och ungdomspjäser.

Jag yrkar bifall till två reservationer, dels vpk-reservationen om ökat stöd till de fria teatergrupperna, dels reservation 10 om teatergruppen Dalvadis.

Prot. 1989/90:110
26 april 1990

*Anslag till teater,
dans och musik*

Anf. 42 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! I detta betänkande ställs stora krav på att Svenska riksteatern skall förverkliga olika projekt. Vi har nyss hört talas om ett av dem, och det gäller att öka verksamheten på s.k. småplatser. Där finns det en centerreservation, som vi i miljöpartiet vill instämna i. Det kan också gälla en planerad musikteaterproduktion inom Riksteatern i samarbete med t.ex. Folkoperan, som folkpartiet föreslår i en motion. Dock anvisas inte särskilda medel för dessa projekt, utan i betänkandet hänvisas Riksteatern till att lösa problemen genom omprioriteringar inom tilldelad ram.

Mot bakgrund av dessa ambitioner och Riksteaterns stora betydelse för spridningen av kultur och teaterföreställningar i hela landet har vi i miljöpartiet de gröna anvisat 12 milj. kr. mer än regeringen anvisar för dessa ändamål men också för att i huvudsak möjliggöra nya teaterproduktioner inom Riks-teatern.

Jag får därför yrka bifall till miljöpartiets reservation 1 och till centerreser-
vationen 2.

Förra året kunde miljöpartiet de gröna medverka till att Operan i ett akut negativt finansiellt läge tillfördes 11 milj. kr. mer än regeringen föreslog, och därmed förhindrades uppsägningar av bl.a. den konstnärliga personalen. Trots detta tycks varken statliga bidrag, ökade biljettintäkter eller tärande på eget kapital räcka till för att helt göra teatern ekonomiskt sund. Vi avvak-
tar emellertid denna gång vilka resultat den sittande enmansutredningen, teaterkostnadsutredningen, snart kommer fram till för att vi mera realistiskt skall kunna bedöma vilka insatser som kan behövas. Hela den nuvarande verksamhetsformen tycks stå i stöpsleven.

Jag finner med glädje att våra motionskrav om bättre stöd till regional och lokal teater, dans och musik i form av ett utökat antal grundbelopp blivit accepterade i betydande utsträckning. Det gäller bl.a. Norrlandsoperan, som dessutom får ett extra turnéstöd omvandlat till ytterligare tio grundbe-
lopp.

Lika bra har det tyvärr inte gått med ett annat, likvärdigt projekt. Det gäller Ystadsoperan, som är i behov av ett turnéstöd om 300 000 kr. för att kunna glädja publiken på Det Kongelige i Köpenhamn med framförande av den bejublade operan Echnaton med Philip Glass musik.

Jag yrkar därför bifall till vår reservation 7.

Miljöpartiet de gröna finner också den samiska teatergruppen Dalvadis verksamhet och utbyggnad så angelägna att vi har beslutat stödja reservation 10.

Herr talman! De fria teater-, dans- och musikgrupperna kan inte få till-
räckligt mycket stöd för sin slitsamma och uppoffrande verksamhet, speciellt för barn och ungdom. Det verkar som om kulturministern vill låta denna kalk gå ifrån sig. Deras grundfinansiering bör på sikt föras över till kommu-
ner och landsting, menar han. Statens insatser skall styras till områden där

de enligt kulturministern gör bäst nytta, t.ex. för gruppernas konstnärliga utveckling och för tillgången på teater, dans och musik för barn och ungdom samt inom regioner där utbudet av dessa konstarter är litet.

Vi i miljöpartiet kan instämma i detta men anser att det ändå behövs större statliga stödbelopp, särskilt därför att de fria grupperna har en omfattande turnéverksamhet, vilket medför både stora kostnader och vissa svårigheter att få en kommunal eller en regional huvudman att ställa upp för verksamheten.

Jag yrkar därför bifall till reservation 11.

Anf. 43 ANDERS NILSSON (s):

Herr talman! När vi hade motsvarande debatt förra året konstaterade jag för utskottsmajoritetens sida ungefär detta: Om vi följer utskottets förslag betyder det en uppräknig av de flesta anslagen. Operan och Dramaten får stora höjningar. För Riksteaterns del betyder förslaget en beställning till nästa års budget. Rikskonserter får en uppräknig, och vi ger ett löfte om satsningar på de regionala och lokala institutionerna.

Detta blev riksdagens beslut, och vi kan nu konstatera att det har följts till punkt och pricka. Operan, Dramaten och Rikskonserter fick en nivåhöjning och har i år fått en uppräknig från denna. Riksteatern får den utlovade höjningen och dessutom ett engångsbelopp för innevarande år om riksdagen följer förslaget i tilläggsbudgeten, som kommer upp till avgörande vid ett senare tillfälle. De regionala institutionerna tillförs betydande belopp, och i budgetpropositionen utlovas en fortsättning på den satsningen nästa år. Dessutom höjs anslaget till de fria grupperna. Det här vill jag, herr talman, beteckna som en konsekvent och bra kulturpolitik.

Utgångspunkterna för politiken inom det område som vi nu diskuterar är flera. Bland målen för de 300 miljoner till nya kultursatsningar som socialdemokraterna utlovade under valperioden fanns följande: satsning på barn och ungdom, regionala insatser och förbättrade villkor för utövande konstnärer. Dessa mål uppfylls inte med detta budgetförslag, men de får onekligen en ordentlig skjuts på vägen.

Genomgående i budgetpropositionen är skrivningar om prioriteringar till förmån för barn- och ungdomsgrupperna. Den regionala satsningen är betydande. Tack vare de ökade insatserna på olika sätt ökar arbetsmöjligheterna för konstnärerna inom området. Detta förstärks genom utskottets skrivning.

En annan utgångspunkt har varit den utredning, Kultur i hela landet, som gjordes förra året. De riktlinjer som drogs upp där har till väsentliga delar följts i budgetpropositionen.

I ett avseende har utskottet gjort en förändring i förhållande till budgetpropositionen, och det gäller, som flera har nämnt, antalet grundbelopp till de regionala och lokala kulturinstitutionerna, speciellt med hänsyn till situationen för Göteborgs symfoniker och Norrlandsoperan. Bl.a. föreslår vi en förstärkning till Norrlandsoperan med tanke på de höga turnékostnaderna.

Anspråken på bidrag från teatrar, musik- och dansgrupper överstiger vida de resurser som står till buds. Det är ett förhållande som naturligtvis kan ge upphov till blandade och stundom motstridiga reaktioner. Visst vore det angenämt att kunna fördela mera pengar – tvånget att göra prioriteringar

kan naturligtvis vara svårt att hantera ibland. Å andra sidan är det naturligtvis synnerligen glädjande att kulturlivet är så vitalt, att nya idéer, planer och projekt föds och realiserar. För framtiden är det givetvis denna senare reaktion som måste vara den dominerande. De satsningar som vi gör på förstärkningar i anslagsgivningen föder också nya förväntningar och ger näring åt fler människors önskan att förverkliga sina drömmar.

Vi har från utskottsmajoritetens sida uppfattat situationen så att det råder en god samstämmighet om huvudlinjerna för statens anslag till området teater, dans och musik. Jag vill beteckna de 13 reservationerna mera som randanmärkningar och detaljer än som uttryck för en i grunden annorlunda syn på politiken. Det är ett mycket bra betyg åt regeringens politik på teater-, musik- och dansområdet!

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 44 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Herr talman! Jag kan börja med att instämma i vad Anders Nilsson här redovisade. På några av punkterna finns en betydande värdegemenskap. Jag nämnde några och Anders några av dessa objekt.

Jag är dock mycket förvånad över att Anders Nilsson inte med ett enda ord berörde den stora och viktiga principiella fråga som dels fanns med som ett inslag i den förra debatten, dels är det viktigaste i våra reservationer, nämligen det faktum att vi öder en del av våra medel på mellanhänder i stället för att direkt stimulera institutioner och dem som verkar på dem med bidrag. Jag skulle vilja att Anders Nilsson innan den här debatten är slut kommenterade varför han avvisar de förslag vi har lagt fram om att undvika mellanhänder och ge bidrag mer direkt till dem som berörs.

Anf. 45 ANDERS NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall gärna göra en kommentar till det.

Jag har erfarit att det av Europarådsrapporten – som jag inte själv har hunnit ta del av så noga – framgår att vi i förhållande till andra länder inte har någon särskilt omfattande kulturadministration. Det är då inte säkert att det är det området vi skall ge oss på, även om det naturligtvis finns anledning att se över vad olika former av administration uträttar och var det går att spara pengar.

Men jag har uppfattat det så att moderaternas kritik i mycket är inriktad på de områden som de, med rätt eller orätt, anser ha någon form av anknytning till fackliga organisationer, till arbetarrörelsen eller andra folkrörelser – Skådebanan är ett exempel på detta; det kanske finns fler. Dessa institutioner har inte enbart funktionen att förmedla och sälja biljetter utan också funktionen att stimulera teaterintresset, dansintresset, musikintresset och att på olika sätt arbeta med publikfrämjande åtgärder. Det är ju någonting som Göran Åstrand efterlyste i sitt första inlägg. Han menade i sin lilla eländesbeskrivning att det är alldeles för få människor som efterfrågar kulturaktiviteterna. Det är för att bredda kulturintresset som vi ger pengar till den här typen av organisationer.

Det är naturligtvis möjligt att det vid en närmare granskning visar sig att

det finns anledning att ifrågasätta hur en och annan krona används, och det skall naturligtvis granskas och kontrolleras, men vi är inte beredda att stryka anslaget – vi anser att ändamålet är bra.

Anf. 46 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Herr talman! Jag känner mig inte övertygad av Anders Nilssons argumentering här, men jag får acceptera att han bedömer att vi även fortsättningsvis skall låta medel av en relativt begränsad bidragssumma gå via mellanhänder.

Problemet är inte hur mellanhänderna är strukturerade, Anders Nilsson. Problemet är att vi inte använder pengarna till det de ursprungligen var avsedda för.

Anf. 47 ANDERS NILSSON (s) replik:

Herr talman! Den del av anslaget på det här området som går till Skådeborna – det är ju det som det nu faktiskt gäller – är mycket liten i förhållande till det totala anslaget inom teater-, musik- och dansområdet.

Jag vill notera att moderata samlingspartiet i något annat sammanhang har föreslagit att särskilda pengar skall utgå till teatrar för publikåtgärder av olika slag. Det är naturligtvis en smaksak vilken väg man vill gå, och vi kan ha olika utgångspunkter för vår bedömning av det, men detta är pengar som används till ungefär samma typ av åtgärder.

Anf. 48 LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Herr talman! Kulturutskottet har välvilligt påpekat att det genom de tillkommande grundbidragen ges möjlighet att ta hänsyn till de önskemål som finns ute i regionerna när det gäller bidrag till regionteatrar. Eftersom vi har kulturministern här vill jag passa på att i korthet nämna vad motion 232 handlar om.

Jag kommer från Östergötland. Vid Östgötateatern har vi en unik balettensemble. Den sågs i 1975 års utredning som ett mönster för en metod att stegvis bygga ut en dansteater. Man tyckte att Östgötateatern kunde bilda mönster för hur regionteatrar kunde bygga upp sina dansensembler.

Ensemblen är av hög klass. Den dansar för såväl barn och ungdomar som vuxna och har en mycket varierande repertoar. Den består av tio dansare, en koreograf och två tekniker. Men som alla teatrar har Östgötateatern problem med finansieringen och har börjat titta litet närmare på vad som bär sig och vad som inte bär sig. Det har då visat sig att baletten har de största svårigheterna.

Vi i Östergötland vill gärna ha vår balett kvar och även se till att den sprids till andra län. Vår teaterchef har kommit på en modell för detta. Jag vädjar därför till kulturministern och till kulturrådet att beakta önskemålen från Östergötland när alla de extra grundbidragen skall fördelas. I vår motion inryms grundbidragen i de extra som vi har föreslagit.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 8 §.)

Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1989/90:KrU20 Anslag till bibliotek, bildkonst, konsthantverk m.m. (prop. 1989/90:100 delvis).

Anslag till bibliotek, bildkonst, konsthantverk m. m.

Anf. 49 LARS AHI LMARK (m):

Herr talman! Kulturutskottets betänkande nr 20 behandlar bibliotek, bildkonst, m.m. På biblioteksområdet är det främst frågan om antalet depåbibliotek och vad de skall få kosta som varit kontroversiell.

Regeringen hemställer i budgetpropositionen under anslaget Bidrag till regional biblioteksverksamhet *dels* i punkt 18 att riksdagen tar ställning i organisationsfrågan och reducerar antalet depåbibliotek från tre till ett, *dels* i punkt 19 att riksdagen beslutar om i stort sett oförändrade medel.

Utskottet har valt att väva samman dessa frågor i *en* text som främst tar fasta på medelsbehovet. Det framgår att utskottet vill ha kvar tre depåbibliotek och anser att detta fordrar en resursförstärkning på en miljon kronor.

Från moderat sida önskar vi i organisationsfrågan ett klart och entydigt riksdagsbeslut om tre depåbibliotek. Det antalet behövs om de skall kunna ge en fullgod service.

Skulle regeringen anse att detta kräver ökade resurser – det är ju inte säkert att en bättre organisation kostar mer än en sämre – ja, då är regeringen välkommen tillbaka med ett preciserat önskemål i tilläggsbudget. Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 5.

Så till konsten. Under rubriken Förvärv av konst till statens byggnader m.m. döljer "m.m." ett anslag på 3.6 milj.kr. för konstinköp till folkparker, Folkets hus, bygdegårdar och nykterhetsorganisationer.

Vi moderater anser att dessa avnämare av konst, i likhet med exempelvis studieförbund och rader av andra ideella organisationer, själva skall finansiera sina konstinköp. Den totala anslagsramen på 27 milj.kr. vill vi inte begränsa, men hela summan skall avse konst för statens behov. Jag yrkar bifall till reservation 7.

Slutligen föreslår vi att nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet skall få en förstärkning med 500 000 kr. Skall svensk konst kunna hävda sig i framtiden, är det nödvändigt att vi utvecklar våra internationella kontakter.

Vårt förslag på denna punkt är en del i ett mönster som går igen i de moderata parti- och kommittémotionerna på kulturområdet. Jag yrkar bifall till reservation 8.

Anf. 50 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Det är nu fyra år sedan länsbiblioteken fick bestämda regionala uppgifter. Utöver fjärrlånen, som vi väl känner till, omfattar uppgifterna medie försörjning, information, rådgivning och vissa specialtjänster. Motivet för den här satsningen var att länsbiblioteken skulle utgöra en hjälp för övriga bibliotek i länen som saknar specialistkompetens och som har små förutsättningar att skaffa sig speciallitteratur. Men dessutom skulle länsbib-

lioteken rent allmänt verka som en motor för förnyelse och utveckling av biblioteksverksamheten inom sin region.

I kulturutskottet är vi nu överens om att länsbiblioteken alltjämt gör väsentliga insatser för att tillgodose de lokala bibliotekens behov av service i olika former. Vi är också överens om att det fortlöpande behövs en diskussion om resursutnyttjandet och om verksamhetens innehåll och utveckling. Utskottsmajoriteten är också överens om att bibehålla depåverksamheten såväl i Stockholm som i Umeå och Malmö, för att ge den fullgoda service som behövs.

Herr talman! Satsningarna på bokutgivning med mångsidighet och kvalitet förfelas, om böckerna inte når ut till människorna. Här spelar biblioteken, biblioteksfilialer, boklådor och t.o.m. bokbåtar en viktig roll. En ytterligare möjlighet finns genom de bokbussar som många kommuner har tagit i bruk. Det är då inte bara i glesbygden som bokbussarna har sin stora betydelse, utan det är i minst lika hög grad i förorter och bostadsområden som bokbussen har en viktig funktion.

Emellertid behövs en stimulans för kommunerna att ytterligare ta till sig den värdefulla funktion som bokbussen utgör. Därför har centern föreslagit ett anslag på 5 milj. kr.

Till slut, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 3 och 6 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 51 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! I betänkandet som gäller anslag till bibliotek, bildkonst, konsthantverk m.m. vill jag inledningsvis yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna nr 1 och 4 samt avslag på övriga till betänkandet fogade reservationer. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Som vi hört här tidigare, berör en stor del av betänkandet biblioteksverksamheten. Som Stina Gustavsson påpekade, vill utskottet framhålla länsbibliotekens betydelsefulla roll i den regionala kulturverksamheten. De tankar som finns om årliga verksamhetsplaner bör ses som en möjlighet till stimulerande diskussioner, där bl.a. kommunerna i länen kan engageras i den regionala verksamheten.

Herr talman! Utskottet är alltså enigt i åsikterna beträffande länsbibliotekens roll, men som vi förstått finns det skiftande synpunkter i fråga om depåbiblioteksfunktionen. I rapporten "Lånecentraler och depåbibliotek" föreslår kulturrådet att nuvarande depåfunktioner skall koncentreras till en ort. Detta förslag tycker jag är ett bra förslag. Jag finner också att de flesta remissinstanser delar min uppfattning. Man motsätter sig inte att förlägga landets depåverksamhet till en ort.

I dag fungerar verksamheten vid de tre depåbiblioteken mindre bra, och många säger väl då att det beror på brist på pengar. Det kan jag till viss del instämma i, men jag måste också fråga mig hur mycket depåfunktionen i landet skall få kosta. Skall vi ha ett välutvecklat depåbibliotek eller skall vi ha tre? Vad blir skillnaden i service till landets bibliotek och låntagare? För mig som bor i landsorten är det viktigt att kunna låna den bok som jag längtar efter, men om den skickas från Malmö, Stockholm eller Umeå spelar faktiskt mindre roll.

Herr talman! I betänkandet föreslås, som vi har hört, att ytterligare en miljon kronor skall tilldelas depåverksamheten, i jämförelse med förslaget i propositionen. Jag frågar mig: Räcker den miljonen till allt det som man vill? Vad kommer den att användas till? Är det för att täcka dyra lokalhyror vid depåbiblioteken i Stockholm och Malmö? Vilken utveckling har man egentligen tänkt sig?

Herr talman! Vi socialdemokrater ser möjligheterna i ett väl fungerande depåbibliotek. Ett välutbyggt depåbibliotek skulle kunna bli en resurs för hela landet! Jag ser liksom de flesta remissinstanserna en effektivisering av verksamheten. Man skulle kunna säga att vi med propositionens förslag skulle få mer depå för mindre pengar!

Vad händer med de pengar som då inbesparas? Jo, de öppnar möjligheten att inrätta en lånecentral för litteratur på invandrarpråk, och här finns verkligen ett behov att tillgodose. Det är orimligt, som vi har det i dag, att folkbiblioteken ute i landet skall kunna tillgodose framför allt de små språkliga minoritetsgrupperna med litteratur. En lånecentral behövs snarast för invandrarlitteraturen!

Det talas i dag mycket om omprioriteringar inom den offentliga sektorn. Jag tycker att det förslag som ligger i propositionen är ett bra exempel på en sådan omprioritering. Vi skulle kunna få en effektiv depåverksamhet, och en lånecentral för litteratur på invandrarpråk skulle kunna bli verklighet, om riksdagen följer propositionens förslag. Vi socialdemokrater beklagar att en stor del av utskottets ledamöter inte har insett möjligheten att på detta sätt få mer reformer för pengarna.

Sedan vill jag säga till Stina Gustavsson att jag liksom hon tycker att landets bokbussverksamhet är mycket angelägen. Men det är enligt min mening i första hand en kommunal skyldighet att ge kommuninvånarna denna service. Ett generellt bidrag, så som det föreslås i motionen, kan jag inte ställa mig bakom.

När det gäller konsten i olika lokaler i vårt land tycker jag att det är viktigt att så många människor som möjligt kan ta del av kulturell verksamhet. Ett sätt att nå detta mål är att placera konst i byggnader som besöks eller genomströmmas av många människor. Därför kan jag inte dela de synpunkter som framförts av Lars Ahlmark.

Jag anser, till skillnad från reservanterna, att statens medverkan till konstinköp till folkparker, Folkets hus, bygdegårdar och andra samlingslokaler är betydelsefull ur många synvinklar. Ett skäl är att konstförståelsen ökar, ett annat att lokala konstnärer kan erbjudas arbete.

Herr talman! Dessa statliga bidrag kan i sanning öka intresset och förståelsen för bildkonst i vårt land. Det är viktigt att medverka till spridning av kulturen på bildkonstens område såväl som på alla andra områden inom den kulturella sektorn.

Anf. 52 TREDJE VICE TALMANNEN;

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 53 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Även på moderat håll anser vi självklart att det är utmärkt att man har god konst i lokaler där det finns många människor. Men man kan reagera mot slumpmässigheten i valet av gynnade organisationer. Andra organisationer, som också har representanter för allmänheten i sina lokaler, blir inte delaktiga i stödet. Jag nämnde studieförbunden som ett mycket konkret exempel.

Vi har från moderat sida sagt: Låt oss behålla den totala anslagsramen, men låt alla organisationer av denna typ själva göra sina satsningar! Jag är övertygad om att de som nu har en särskilt gynnad situation ändå skulle se till att ha god konst i sina lokaler. Då skulle man, för att använda Ingegerd Sahlströms egna ord, kunna få mer konst för pengarna.

Anf. 54 INGEGERD SAHLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag vet att denna diskussion pågått under tidigare år. Jag förstår också att man har haft skilda åsikter i denna fråga. Jag tycker det är viktigt att fastighetsägarorganisationerna har möjlighet att på detta sätt få ett stöd från staten. Det är viktigt att vi delar på statens kaka så att så många människor som möjligt skall kunna ta del av den kulturella verksamheten på bildkonstens område.

Anf. 55 MARGARETA FOGELBERG (fp):

Herr talman! Jag vill också gärna ta upp depåbiblioteken.

Få kulturinstitutioner om ens några andra offentliga institutioner har en så gammal och väl förankrad tradition hos svenska medborgare som folkbiblioteken. Ingen har ifrågasatt att man skall ha en jämlik tillgång till kvalificerad litteratur och information var man än bor i vårt land, även om biblioteket på hemorten inte skulle ha lyckats förvärva det man söker.

Via länsbiblioteken kan lånecentralerna i Malmö, Stockholm och Umeå förse landets folkbibliotek med det mesta av det bästa som är värt att läsa.

Vartefter utbildningsnivån stiger vill allt fler läsa litteratur också på främmande språk, och då förväntar sig också den som bor i en mindre kommun att få del av den samlade internationella bokutgivning.

Herr talman! Det kan vara värt att notera lånecentralernas insats för att avlasta universitetsbiblioteken, som har långt fler boklånare än bara studenter och forskare.

Folkbiblioteken är i första hand primärkommunernas ansvarsområde, men av statens stöd till folkbiblioteksväsendet är anslaget till lånecentraler och depåbibliotek viktigast.

Kraven på lånecentralerna har undan för undan drivits upp. Svårigheten att hela tiden öka servicegraden utan motsvarande resursökning har varit uppenbar.

För något år sedan föreslog statens kulturråd att det problemet skulle bemötas med nedläggning och koncentration av fjärrlåneverksamheten till en enda ort.

Riksdagens kloka kulturutskott insåg att detta snarare skulle försämra servicen till allmänheten, och riksdagen beslöt i stället att öka anslaget till lånecentralerna genom att omfördela det regionala biblioteksstödet.

Bland boklånare och biblioteksfolk var detta ett mycket uppskattat beslut. I dag konstaterar kulturrådet att lånecentralerna är mycket effektiva.

Vid varje lånecentral finns dessutom depåbibliotek. Deras värde som mottagare av den litteratur som folkbiblioteken av utrymmesskäl måste utmönstra kan inte överskattas. Var och en som försökt få fatt i en bok som är utgiven några år tillbaka i tiden vet hur omöjligt det är. Det som blir över efter bokrealisationerna går bokstavligt talat till papperskvarnarna.

Med otillräckliga resurser är det med depåbiblioteken som det var med lånecentralerna: de fungerar givetvis inte så bra som personal och kunder skulle önska.

Ingegerd Sahlström frågade om det spelade någon roll om hon fick sina fjärrlån från en enda central depå eller om de fanns på flera håll i landet. Visst spelar det roll! Det är mycket längre från Umeå till Halmstad än från Lund till Halmstad. Det är ju trevligt att få sina böcker någorlunda i tid.

Återigen har statens kulturråd funnit lösningen: bunta ihop och lägg ner!

Kulturutskottets majoritet delar dock inte heller nu den uppfattningen. Vi föreslår i stället att de tre depåbiblioteken skall finnas kvar och att anslaget till lånecentraler och depåbibliotek ökas ut med 1 milj. kr. Därmed bifalles också folkpartimotionen nr 273.

Får depåbiblioteken kosta hur mycket som helst, frågar Ingegerd Sahlström. Det som Sverige hittills satsat på depåbibliotek och lånecentraler sammanlagt är bara hälften så mycket som lilla Danmark lägger på enbart depåbiblioteken. Danmark är till ytan mycket mindre än Sverige och har alltså kortare vägar att skicka böcker.

Uppdelningen på tre depåbibliotek hindrar alls inte att man på något av biblioteken t.ex. kan specialisera sig på just invandrarlitteratur.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 20 och avslag på reservationerna.

Anf. 56 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Var man än bor i landet skall man ha möjlighet till god biblioteksservice, det är jag den första att instämma i.

När det gäller lånecentralerna har man funnit en lösning på det som varit problem tidigare. Nu behåller man lånecentralerna i den utformning de har haft. Men som jag sade i mitt anförande tidigare är depåfunktionen något annorlunda. I det fallet har, som jag också sade, de flesta remissinstanser varit överens om att det går bra att ha depåbiblioteket på en ort i landet.

Margareta Fogelberg talade väldigt väl om lånecentraler, och det är bra. Men jag talade också om möjligheten att utöka lånecentralerna med en verksamhet för litteratur till invandrare. Jag påpekade att de möjligheterna nu finns. Om man använde depåpengarna till en väl fungerande depå, skulle man få möjlighet att inrätta en lånecentral för litteratur till invandrare. Jag undrar nu hur man kommer att lösa frågan om invandrarernas litteratur med det förslag som föreligger i betänkandet.

Jag tog exemplet med en bokutlåning från en depå ifrån min egen hemort i Halmstad. Men jag har ju inte räknat med att man skall rätta sig efter Halmstad när man beslutar i ärendet. Det finns post, och posten fungerar väl över

hela landet. Böckerna kommer fram antingen man beställer dem från Umeå eller från Malmö.

Anf. 57 MARGARETA FOGELBERG (fp):

Herr talman! Jag har hunnit få en viss erfarenhet av posten, som är ett serviceföretag. Det tar faktiskt längre tid för försändelser mellan Umeå och Halmstad än mellan Halmstad och Lund.

Hur specialiseringen för invandrarbiblioteken skall ordnas får vara en uppgift för biblioteksorganisationen, eller varför inte det förträffliga statens kulturråd. Jag hoppas att man i någon utsträckning bryr sig om det beslut som riksdagen har fattat.

Anf. 58 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tycker att det senaste svaret är litet nonchalant sett till invandrarnas möjligheter. Det finns nämligen i propositionen ett förslag som ger möjlighet att starta en lånecentral för invandrarlitteratur.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 8 §.)

8 § Beslut

Företogs till avgörande kulturutskottets betänkanden 1989/90:KrU19 och KrU20.

Kulturutskottets betänkande KrU19

Mom. 1 (anslag till Bidrag till Svenska riksteatern)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Kaj Nilsson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (prioritering av Riksteaterns verksamhet på de s.k. småplatserna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (anslag till Bidrag till Operan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Jan-Erik Wikström och Lola Björkquist – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (anslag till Bidrag till Svenska rikskonserter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (bidrag till regionala skådebanor samt medel till marknadsföring m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 55 för reservation 5 av Ingrid Sundberg m.fl.

Mom. 12 (användningen av de medel som reserverats för Skådebanan i Stockholm)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (medel till gästspel av Ystadsoperan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Kaj Nilsson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (stöd till teatergruppen Dalvadis)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Jan-Erik Wikström m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (anslag till Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper m.m.)

Först biträdades reservation 11 av Jan-Erik Wikström m.fl. med 89 röster mot 17 för reservation 12 av Elisabeth Persson. 178 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 184 röster mot 99 för reservation 11 av Jan-Erik Wikström m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 18 (anslag till Bidrag till Musikaliska akademien)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU20

Mom. 1 (omstrukturering av lånecentralernas depåfunktion, m.m.)

Först biträdades reservation 1 av Åke Gustavsson m.fl. med 125 röster mot 56 för reservation 2 av Lars Ahlmark m.fl. 103 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 156 röster mot 128 för reservation 1 av Åke Gustavsson m.fl.

Mom. 2 (stimulans av bokbussverksamhet m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 34 för reservation 3 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson.

Mom. 6 (anslag till Förvärv av konst för statens byggnader m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (anslag till Utställningar av nutida konst i utlandet)

Utskottets hemställan bifölls med 224 röster mot 60 för reservation 8 av Ingrid Sundberg m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang vid kammarens arbetsplenium onsdagen den 2 maj.

10 § Anslag till kulturmiljö samt till museer och utställningar

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1989/90:KrU21 Anslag till kulturmiljö samt till museer och utställningar
(prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 59 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Kulturutskottets betänkande nr 21 behandlar två områden – kulturmiljön och museiväsendet.

Låt mig börja med kulturmiljön. Tre anslagspunkter är av särskilt intresse, nämligen vården av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, vården av kulturlandskap och fornlämningar samt insatser mot luftförorenings- och försurningsskador.

Beträffande vården av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse har det alltid förvånat mig vilka disproportioner som föreligger mellan vad som satsas på nybebyggelse och vad vården av äldre, intressant bebyggelse anses värd.

Enbart byggmomsen beräknad med den nya, högre procentsatsen ger statskassan en intäkt på 6,6 miljarder kronor. Mot det kan ställas regeringens förslag att till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse skall gå mindre än 45 milj. kr. Det är en höjning med 6 milj. kr. inkl. den helt otillräckliga pris- och löneomräkningen. Realt torde förstärkningen stanna på ett par miljoner kronor.

I reservation 1 förordar de borgerliga partierna och miljöpartiet en uppräkning med 3 milj. kr. utöver regeringens förslag. Jag yrkar bifall till reservationen.

I sammanhanget vill jag erinra om att moderata samlingspartiet i bostadsutskottets betänkande 13 i år reserverat sig för att ramen för tilläggsån till kulturhistoriskt värdefull bebyggelse ökas med 100 milj. kr. utöver regeringens förslag, vilket är 65 milj. kr. mer än riksdagens beslut.

Stöd till vården av kulturlandskap och fornlämningar är en central statlig uppgift. Vikten av kontinuitet i satsningarna blir särskilt märkbar i tider av hög sysselsättning. Då dras de arbetsmarknadspolitiska insatser som kulturmiljövården delvis vilar på ner. Motsvarande höjningar på ordinarie anslag är betydligt svårare att åstadkomma.

En viss flexibilitet finns naturligtvis. Men man kan utan överdrift säga att vården av kulturlandskap och fornlämningar – liksom vissa andra delar av kultursektorn – blivit alltför sårbar i konjunktursvängningarna.

Propositionens uppräknings på denna punkt är den relativt största under

anslaget, och vi har därför avstått från att reservera oss. Men jag vill uttrycka den förhoppningen att det blir en fortsatt uppräknig under nästa år.

Vad gäller insatser mot luftförorenings- och försurningsskador har riksantikvarieämbetet begärt en blygsam höjning på 3 milj. kr. De oerhörda behov som finns på det här området är alltför väl kända för att behöva beskrivas. Den som vill ha exempel kan nöja sig med att gå 100 meter till Rosenbad och konstatera hur balustradens reliefer håller på att försvinna.

Men regeringen föreslår endast en uppräknig på nominellt plus 4 %, dvs. reallt minus ca 6 %. De borgerliga partierna och miljöpartiet föreslår att begärda 3 milj. kr. skall beviljas. Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 5.

I fråga om museerna innebär förslagen i årets budgetproposition att statens kulturråds inflytande kraftigt skall förstärkas, såväl över de centrala som över de regionala museerna. Kulturrådet blir i praktiken en sorts statens museiöverstyrelse.

Detta är en utveckling stick i stäv med den moderata synen på hur kulturlivet i vårt land skall fungera. Enligt moderat uppfattning är det av omistligt värde att vi har ett stort antal centrala och regionala museer som arbetar under frihet och i nära inbördes samverkan. Att det redan mäktiga kulturrådet skall lägga sin tunga och styrande hand över allt detta avvisar vi bestämt.

Glädjande nog har många motionärer från skilda partier reagerat kraftigt. Desto mer förvånande är det att den övriga oppositionen i utskottet jämkat sig över till i stort sett regeringens linje. Vi moderater står ensamma bakom de reservationer som hävdar museernas integritet och självständighet.

Socialdemokratins misstro mot museiväsendet är av gammalt datum. Den positiva särbehandlingen av Riksutställningar och Arbetets museum är exempel som jag skall återkomma till.

Tekniken för att stärka kulturrådets inflytande är olika för de centrala resp. de regionala museerna. Jag tar först upp behandlingen av de centrala.

I budgetpropositionen har regeringen beräknat 10 milj. kr. för utveckling av centralmuseernas verksamhet. Det naturliga vore då att föra pengarna direkt till dessa museer. I stället tilldelas de kulturrådet.

Avsikten är uppenbarligen att centralmuseerna skall stå med mössan i hand hos kulturrådet. Endast om detta i sin vishet gödkänner projektens inriktning skall det bli några pengar. Det är en stötande ordning, dels därför att ledningarna för centralmuseerna är mer kompetenta än tjänstemännen på kulturrådet att avgöra vad som är ett fruktbart utvecklingsarbete, dels därför att regeringens modell kräver ett byråkratiskt dubbelarbete. Som alltför ofta går medel till administration i stället för till verksamhet.

Från moderat sida vill vi att pengarna fördelas direkt till centralmuseerna. Därmed tillstyrker vi även motioner från folkpartister, centerpartister och miljöpartister.

Dessutom vill vi vidga medelsramen till 18 milj. kr. så att statens historiska museer, statens konstmuseer, Naturhistoriska riksmuseet och Nordiska museet får 3 milj. kr. var och de övriga centrala museerna 1 milj. kr. var. Jag yrkar bifall till reservationerna 16, 17 och 19.

Så över till läns museerna. Där bygger, enligt regeringens förslag, kulturrådets styrfunktion på ett krav att läns museerna fortsättningsvis inlevererar verksamhetsprogram. De skall omfatta ställningstaganden till kulturmiljö-

*Anslag till kultur-
miljö samt till mu-
seer och utställ-
ningar*

vården, natur- och miljöfrågorna, bildkonsten samt insatser för barn och ungdom.

Villkor för ökat statsbidrag skall vara en genomtänkt verksamhetsplan med klara prioriteringar. Det bör vara möjligt att särskilt uppmärksamma museer som vill pröva nya arbetsformer eller ge sig in på nya verksamhetsfält.

Den moderata kritiken gäller naturligtvis inte att läns museerna har en genomtänkt verksamhetsplanering däremot att, liksom i fråga om centralmuseerna, tjänstemän på kulturrådet skall sitta och överpröva det planeringsarbete läns museerna självfallet alltid gör. Den som dansar efter kulturrådets pipa blir belönad med nya grundbelopp – andra blir utan. Förtroendet för läns museerna med sina huvudmän i form av landsting, kommuner och ideella föreningar är tydligen inte särskilt stort.

Läns museernas samarbetsråd har i en promemoria som överlämnats till kulturutskottet understrukit att man ser det som mycket viktigt att grundbeloppen inte öronmärks. Statsbidraget bör enligt samarbetsrådet ges till ett regionalt museums samlade verksamhet och vara relaterat till den lokala satsningens storlek.

Jag citerar sista stycket i promemorian: "Avslutningsvis vill således läns museernas samarbetsråd uttrycka sin oro för den principförändring beträffande villkoren för statens utbetalande av grundbelopp till landets läns museer som årets budgetproposition ger uttryck för. En statlig styrning av profileringen innebär med all sannolikhet att den regionala vitaliteten avtar. Och det är denna som har varit motorn i den lyckade 'Svenska modellen' på det kulturområde som de svenska regionala museerna representerar."

Mot bakgrund av detta bestämda ställningstagande från läns museernas sida är det föga överraskande att en rad motioner från samtliga oppositionspartier avstyrker det föreslagna kravet på ingivande av verksamhetsplaner. Liksom i fråga om de centrala museerna är det dock endast moderaterna som fullföljer motionärernas linje.

Utskottsmajoriteten däremot slingrar sig fram till en ståndpunkt som i praktiken är densamma som regeringens. Det är därför endast vi moderater som yrkar bifall till oppositionens motioner på denna punkt.

Vi anser att så länge det nuvarande bidragssystemet finns kvar skall grundbeloppen fördelas som hittills, dvs. med respekt för museernas kompetens, självständighet och förmåga till inbördes samverkan. Särskild hänsyn skall tas till de små museernas behov av nya grundbelopp.

I ett längre perspektiv ser vi gärna en modell för statens stöd till det regionala kulturlivet som ger mottagarna ännu större frihet. Jag yrkar bifall till reservation 30.

Sedan vill jag ta upp några frågor som berör enstaka museer eller verksamheter.

Statens konstmuseer föreslås få totalt drygt 4 milj. kr. för utställningar och allmänkulturell verksamhet samt för underhåll och ökande av samlingarna och inköp av konst av nu levande svenska konstnärer. Det säger sig självt att den summa som kan gå till inköp av konst blir mycket obetydlig.

En sådan restriktivitet i anslagsgivningen kan skapa luckor i samlingarna, som det blir omöjligt att senare fylla. Statens konstmuseer har begärt ytterli-

gare 4 milj. kr. för konstinköp. Vi moderater anser att man skall bevilja det beloppet. Jag yrkar bifall till reservation 15.

När staten beviljar stöd till icke statliga museer brukar man ställa krav på att även museernas huvudmän skall bidra ekonomiskt. Det är mycket rimligt och något helt annat än den inblandning i verksamhetens utformning som jag tidigare har fördömt.

Ett museum går dock fritt från alla krav på motprestationer och slipper helt ifrån konkurrensen från andra museer om statens knappa resurser. Det är Arbetets museum i Norrköping. Där har staten pumpat in 5 milj. kr. om året sedan 1985. I årets budget föreslås en höjning av anslaget med 64 % till 8,2 milj. kr.

Stiftelsen, där det ingår ekonomiska giganter som LO och KF, avser att 1991 öppna museet, som då tillförts 33,2 milj. kr. i statsbidrag, för allmänheten. Från stiftarna har det inte kommit något som helst driftsbidrag. Denna särbehandling måste få landets övriga museer att häpna. De sysslar ju för övrigt nästan alla på ett eller annat sätt med att skildra det svenska arbetslivet och dess historia.

Från moderat sida har vi konsekvent sagt nej till detta anslag – så också i år. Jag yrkar bifall till reservationerna 21 och 24.

Riksutställningar har också haft en gynnad tillvaro och kostar nu enligt regeringens förslag 25 milj. kr. Eftersom den sakliga kompetensen finns hos museerna själva hade det varit naturligt att lägga en större del av resurserna för exempelvis vandringsutställningar och pedagogiskt utvecklingsarbete hos museerna själva och inte hos Riksutställningar.

När vi nu, om de moderata förslagen vinner bifall, beslutar om att förstärka de centrala museernas medel för utvecklingsarbete med 18 milj. kr. – 8 milj. kr. mer än regeringen har föreslagit – och dessutom i enighet tillför de regionala museerna 50 grundbelopp över regeringens förslag, bör dessa museer kunna ta över en del av Riksutställningars nuvarande arbetsuppgifter.

Vi föreslår därför att anslaget till Riksutställningar begränsas med 5 milj. kr. Jag yrkar bifall till reservation 33.

Sammantaget innebär de moderata förslagen på museiområdet en förstärkning av den verksamhet som bygger på kunskap och utvecklingsvilja hos de centrala och regionala museerna. Det sker på bekostnad av vad vi i vår partimotion har kallat för kulturens mellanhänder, som exempelvis kulturrådet och Riksutställningar.

Anf. 60 LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Herr talman! I detta betänkande behandlar vi kulturmiljövård och museer. Vid föregående riksmöte fick kulturmiljövården genom den samlade oppositionens försorg ett stort påslag utöver vad regeringen hade föreslagit. Det rörde sig om 16 miljoner. I årets budgetproposition har anslaget ytterligare utökats. Det är i linje med vad utskottet uttalade vid förra riksmötet. Behoven är mycket stora ute i landet, och vården har varit eftersatt under många år. Nu måste det ges möjlighet att t.ex. restaurera Visby ringmur, som hotas av fullständig söndervittring. Folkpartiet anser att regeringens förslag ändå inte är tillräckligt och har i reservation 1 tillsammans med övriga oppo-

*Anslag till kultur-
miljö samt till mu-
seer och utställ-
ningar*

*Anslag till kultur-
miljö samt till mu-
seer och utställ-
ningar*

sitionspartier, förutom vpk, föreslagit ett påslag på 3 miljoner till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Vi tycker att det är bra att kulturministern vill göra våra kulturminnen levande och spännande genom att satsa medel på vissa besöksmål för turismen, men det får inte innebära att den egentliga byggnadsvården blir efterlämnad.

Folkpartiet står också bakom reservation 2 tillsammans med centern, moderaterna och miljöpartiet för att ytterligare 3 miljoner skall tillföras insatserna mot luftförorenings- och försurningskador. Det är således samma summa som riksantikvarieämbetet hade begärt.

Våra centrala museer har påtalat de tunga kostnaderna för bevakningen av samlingarna. Kulturministern har tillstyrkt att 10 miljoner skall fördelas för detta ändamål. Museerna rekommenderas därefter att låta besökarna få stå för eventuella merkostnader. En översyn pågår nu när det gäller dessa frågor. Under maj månad skall en redovisning föreligga. Oppositionspartierna har enats om att regeringen måste återkomma till riksdagen med förslag på hur bevakningsfrågorna skall lösas utan att museernas möjligheter att vara levande museer äventyras. Socialdemokraterna har reserverat sig mot att riksdagen gör detta uttalande.

Herr talman! Folkpartiet stöder förslaget i budgetpropositionen vad gäller Nordiska museets möjligheter att bygga upp och utveckla sin uppgift som ansvarsmuseum och tillstyrker de extra medlen.

Inom Nordiska museets stiftelse finns den självständiga enheten Julita gård. På Julita gård bevaras äldre kulturväxter och lantraser. Bl.a. är fruktträdgården Nordiska genbankens klonarkiv för skyddsvärda äldre lokala sorter av äpplen och päron. Det är glädjande att en sexpartimotion som gäller medel till en naturvetartjänst på 350 000 vid Julita gård stöds av ett enigt utskott.

När det gäller de centrala museernas utvecklingsmöjligheter tillstyrker folkpartiet de extra medlen till utställningsverksamhet och projekt.

I motioner och i tidigare anförande i dag av Jan-Erik Wikström har folkpartiet dock påpekat att det inte är kulturrådet som skall styra museernas verksamhet. Vår inställning i det här fallet kan ingen ifrågasätta.

Av praktiska skäl tillstyrker vi att kulturrådet fördelar dessa nya medel för nästa budgetår, men vi förutsätter att kulturrådet och de centrala museerna tillsammans prövar fördelningsordningen för kommande år.

Jag vill också under anslaget Bidrag till vissa museer yrka bifall till reservation 22, där det föreslås att Arbetets museum skall tilldelas 5,2 milj. kr., vilket innebär en uppräknig med 200 000 kr.

Under samma anslag reserverar sig folkpartiet tillsammans med miljöpartiet för att det unika konstmuseet Arkiv för dekorativ konst i Lund skall få del av statliga medel. Arkivet för dekorativ konst är numera ett museum, och det enda i Sverige för offentlig konst omfattande fotografier och skisser. Samlingen inom detta område är störst i världen med ungefär 20 000 nummer.

Museet är en egen institution vid Lunds universitet. Finansieringen sker genom bidrag från universitetet och en mindre andel från Malmöhus läns landsting. Men vi tycker i folkpartiets partimotion och i reservation 23 att

regeringen bör pröva formerna för ett statligt stöd till museet. I avvaktan på detta föreslår vi att museet tilldelas 500 000 kr. för kommande budgetår.

Herr talman! Det är välkommet att regeringen nu är beredd att satsa nya grundbelopp på länsmuseumerna. I propositionen föreslås 50 sådana för 1990/91. Ett enigt utskott föreslår att ytterligare 50 grundbelopp skall tilldelas från den 1 januari 1991.

Riksdagen tar inte ställning till fördelningen av samtliga dessa grundbelopp, men det ges nu vidgade möjligheter för kulturrådet att ta hänsyn till museernas och motionärernas önskemål vad gäller ökade resurser.

Utskottet har i alla fall enats om att särskilt nämna Fredriksdals friluftsmuseum, som inte tidigare fått några statliga medel. I flera motioner, bl.a. från folkpartiet, har man genom åren försökt framhålla behovet av stöd till Fredriksdals friluftsmuseum, som ingår i Helsingborgs museum. Kulturutskottet besökte museet i höstas vid sin resa i Skåne och kunde åter konstatera att museet är en stor tillgång för landet på flera olika sätt.

Utskottet vill alltså ge regeringen till känna att kulturrådet bör beakta Fredriksdals friluftsmuseum då de regionala medlen skall fördelas till Malmöhus län.

Jag vill också i detta sammanhang peka på folkpartiets förslag att kulturrådet skall uppmärksamma Göteborgs museer och speciellt Etnografiska museets behov. Vi föreslår i vår motion 20 grundbelopp till Göteborgs museer.

När det i övrigt gäller fördelningen av grundbeloppen har det i betänkandet Kultur i hela landet formulerats krav på verksamhetsprogram med preciserade mål. Det vore mycket olyckligt om regeringens förslag skulle innebära att kulturrådet skall få centraldirigera museernas verksamhet. Redan har man på olika håll i landet uppfattat signalerna som en omyndigförklaring av de regionala institutionerna. Statens uppgift måste vara att stimulera, inte att styra.

Däremot ifrågasätter vi inte att någon form av underlag tas fram inför diskussioner om resurstilldelning för museernas framtida verksamhet och utveckling. Det kan ju behövas i kontakterna med kulturrådet och riksantikvarieämbetet och mellan museerna. Men ett sådant underlag skall präglas av de egna förutsättningarna och inte innebära att museiverksamheten riskerar att bli likriktad.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till de reservationer och foljdreservationer som folkpartiet står bakom, och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 61 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Den bebyggelse och den landskapsbild som omger oss i dag är i väsentliga delar ett arv från gångna generationer. Vår tids samhällsutveckling med krav på effektivitet och lönsamhet har inneburit kraftiga befolkningsomflyttningar och en ökad exploatering av mark och andra naturresurser. Människors möjligheter att förstå sitt samhälle och dess utveckling, att ta till vara kunskaper och värden från det förflutna, har försvårats.

Det är därför som det kulturmiljövårdande arbetet är så viktigt – och det är viktigt att det kommer in redan i den allmänna planeringen. Alla önskemål om exploatering måste vägas mot de krav och restriktioner som värden

*Anslag till kultur-
miljö samt till mu-
seer och utställ-
ningar*

av kulturvärdena innebär. Att t.ex. söka bevara ett öppet variationsrikt kulturlandskap och hindra en ohämmad igenväxning av landskapet måste ses som *en* betydelsefull åtgärd i vården av kulturvärdena.

Det svenska odlingslandskapet rymmer stora kultur- och naturvärden, och har så gjort i mer än 5000 år. Under den tid som bonden satt sin prägel på landskapet har han skrivit sin egen men också större delen av vårt lands kulturhistoria direkt i landskapet. Kanske har vi här vår mest innehållsrika historiebok och kulturspegel. Den utgör dessutom en allt värdefullare resurs som forsknings- och undervisningsobjekt.

För att möta de växande uppgifter som kulturmiljövården har och kommer att ha framöver behövs nya resurser, vilket också har framhållits här tidigare. Centern har därför yrkat att mera medel avsätts utöver de av regeringen föreslagna. Sålunda har vi under anslagsposten Vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse föreslagit en uppräknig, likaså vad gäller insatser mot luftförorenings- och försurningsskador samt viss inventering av fornlämningar. Vår uppfattning härvidlag understryks av det förslag som riksantikvarieämbetet avlämnat vad avser bostadsutskottets område. Riksantikvarieämbetet har där kraftfullt framhållit att den stora arbetsbelastning som länsstyrelserna har när det gäller kulturminnestäta och exploateringsintensiva län måste åtgärdas.

För kulturmiljövården spelar hembygdsrörelsen en viktig roll. Det var Riksförbundet för hembygdsvård som 1986 tog initiativ till att samla hela hembygdsrörelsen och Folkörörelsesverige till en gemensam kamp för levande bygd och kultur. Det är väl bäst att tillägga att hembygdsrörelsen är en folkrörelse, med tanke på dagens tidigare debatt.

Det betänkande som nu behandlas innefattar också museer. Vi har här i kammaren för inte så länge sedan diskuterat frågan om de centrala museernas bevakningsuppgifter. Eftersom det till kulturrådet har gått ett uppdrag som skall redovisas i maj månad i år, anser vi från centern att det är rimligt att regeringen får uppdraget att återkomma till riksdagen med förslag om medel, om det skulle visa sig att detta behövs.

Utskottet har gjort ett par avvikelser från regeringens budgetförslag, något som jag hoppas skall ses positivt från museernas sida, när dessa nu föreslås få ytterligare grundbelopp och när Nordiska museet vid Julita Gård kan starta verksamhet inom det naturvetenskapliga området. Jag instämmer i vad Lola Björkquist anförde härom i sitt tidigare anförande, och likaså i vad Lola Björkquist sade om museernas framtida verksamhet.

När det gäller de centrala museerna anser vi från centerns sida att man mera måste betona deras ansvar för tillgång på kultur i hela landet. Det är därför som vi vill anvisa 2 milj. kr. till vandringsutställningar som anordnas av de centrala museerna.

Vi kan från centerns sida inte biträda hela det påslag som regeringen föreslår för Arbetets museum. Det anslaget måste, anser vi, ses i relation till andra satsningar.

Slutligen, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga reservationer där centerns företrädare finns med, och i övrigt till hemställan i kulturutskottets betänkande nr 21.

Anf. 62 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Jag nöjer mig med att yrka bifall till reservationerna 8, 13, 28 och 31.

Anf. 63 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Förra året tvingades s-gruppen i utskottet reservera sig mot att övriga partier enades om att höja anslaget till Vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Det rörde sig den gången om 16 milj. kr. mer än vad regeringen ville öka anslaget med.

Vis av skadan räknar regeringen upp nämnda anslag med 5 milj. kr. Det är bra men otillräckligt. Objekt för åtgärder står i kö för att komma i fråga; härom är de borgerliga partierna och miljöpartiet ense. Vi önskar att anslaget räknas upp med 3 milj. kr. mer än enligt regeringens förslag. Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Regeringen vågar inte heller tillämpa sitt handlingsprogram från 1987/88 mot luftföroreningar och försurning, och anslaget till detta får inte någon reell förstärkning. Först nästa budgetår tänker man börja ta itu med det växande problemet med det nedvittrande av byggnadsdelar, statyer och andra föremål som vi blivit varse de senaste åren.

Samma fyra partier som tidigare nämnts vill anvisa 3 milj. kr. mer än regeringen redan nästa budgetår. Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Vi vill vidare bidra till en förstärkning av utställningsverksamheten vid Nordiska museet. Nordiska museet har varit föremål för en ekonomisk rekonstruktion. En svårlöst kris i den interna ekonomin har mer eller mindre lamslagit den utätriktade verksamheten under viss tid. När nu ekonomin nollställt är det absolut nödvändigt att ett bidrag anvisas för att museet skall kunna komma i gång med utställningsverksamhet som kan dra publiken till museets nya utställningsprojekt. vilkas antal inte är litet och vilka säkerligen kommer att vara intressanta. Miljöpartiet de gröna hemställer om att 2 milj. kr. ställs till museets förfogande. Därför yrkar jag bifall till reservation nr 9.

Ingen har här observerat Arkitekturmuseet, som är mycket litet och inte särskilt spektakulärt. Det har dock en viktig uppgift när det gäller att stimulera till debatt om den fysiska miljön och förhoppningsvis öka kunskapen om miljövänligt s.k. ekologiskt byggande. Museet lever emellertid under knapphetens stjärna. Museet är som sagt litet, men naggande gott och har intressanta utvecklingsplaner för framtiden, enligt vilka museet bör kunna byggas ut. Vi anser att regeringen skall uppmuntra dessa planer. För att museet skall kunna genomföra sin verksamhet på ett rimligt sätt behövs också mer pengar.

Jag yrkar bifall till reservationerna 10 och 11.

I reservation 12 framhåller vi att stöd bör garanteras för bevarande av kulturhistoriskt värdefulla segelfartyg genom ett bidrag om 1,5 milj. kr. för ändamålet, eventuellt också med bidrag från överskott från Vasamuseet. Jag yrkar bifall till reservation 12.

Vi i miljöpartiet de gröna är liksom folkpartiet också beredda att ge stöd med en halv miljon kronor åt Konstmuseet Arkiv för dekorativ konst i Lund, en skapelse av konstprofessor Ragnar Josephson som möjliggör en inblick i hur ett konstverk kommer till i konstnärens verkstad.

Prot. 1989/90:110
26 april 1990

*Anslag till kultur-
miljö samt till mu-
seer och utställ-
ningar*

Jag yrkar bifall till reservation 23.

Jag yrkar slutligen bifall till reservation 29 till förmån för 38 särskilda tilläggsbelopp som skulle göra det möjligt för ett antal museer att inrätta ett antal naturvårdstjänster. Vidare vill vi att riksdagen skulle anvisa medel till 25 sådana tilläggsbelopp avsedda för friluftsverksamhet främst vid Fredriksdals friluftsmuseum i Helsingborg, och i Gamla Linköping. Jag vill understryka vad Lola Björkquist framhöll om Fredriksdals friluftsmuseum. Det fick ett ganska gott stöd i fjol, och jag hoppas att stödet blir minst lika bra denna gång.

Slutligen yrkar jag bifall också till de övriga reservationer som miljöpartiet står bakom.

Anf. 64 SYLVIA PETTERSSON (s):

Herr talman! I det här betänkandet föreslås glädjande nog en rad förstärkningar av resurserna, och jag skulle vilja nämna några av dem.

Till riksantikvarieämbetets kulturmiljövård plussar man på 11 milj.kr., fördelade på vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, på vård av kulturlandskap samt på information och utveckling.

Vidare tilldelas ytterligare medel till de centrala museernas bevakningskostnader. För utveckling av de centrala museernas verksamhet inrättas ett nytt anslag om 10 milj.kr. Arbetets museum tillförs ytterligare 3 milj.kr. och Dansmuseet 2 milj.kr.

Nordiska museets resurser förstärks väsentligt, i första hand för att museet skall kunna komma till rätta med sina ekonomiska problem. Härtill kommer den tjänst på Julita gård och museer som flera talare har berört.

Under den tid som statliga grundbelopp utbetalats till de regionala museerna, alltså från mitten av 70-talet och fram till nu, har det tillkommit totalt drygt 500 grundbelopp. Regeringen föreslår nu i budgetpropositionen en fortsatt utbyggnad, så att det totala antalet grundbelopp ökar med 225 på två år. När länsmuseumens samarbetsråd besökte oss i utskottet framhöll dess representanter att detta var en historisk händelse. Ökningen i år föreslås, som några talare framhållit, i regeringens proposition nu bli 50 grundbelopp. Därtill kommer utöver regeringens förslag 50 grundbelopp den 1 januari 1991.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter utom under mom.10, där jag föreslår att riksdagen följer förslaget i reservation 7. Det handlar om kostnader för bevakning av de centrala museerna. Samtliga övriga reservationer yrkar jag avslag på.

Som vanligt karakteriseras motionskraven i utskottet av en ganska stor turbulens. Vad som var högsta klokskap i januari visar sig redan i april vara mindre klokt. Detta gäller speciellt på kulturmiljöområdet. Det här skapar en hel del arbete och funderingar och gör också att kulturutskottet är ett spännande utskott.

I det här betänkandet har vårt arbete och våra funderingar alltså resulterat bl.a. i att samtliga partier har enats om att länsmuseumerna under det kommande budgetåret bör tillföras 50 fler grundbelopp än vad regeringen föreslagit. Vi har också i största enighet funnit att det nu är dags att stödja Fredriksdals friluftsmuseum.

Vidare har alla partier med undantag av moderaterna kommit överens om vissa principer i anslutning till ett förslag i budgetpropositionen om grunderna för fördelning av grundbeloppen. Vi säger, liksom för övrigt också utbildningsministern, att staten skall stimulera kulturverksamhet i landet utan att styra den. Vi anser att berörda parter skall samråda för att få fram ett förslag om hur resursfördelningen skall skötas nästa budgetår. Vad vi vill få till stånd är alltså ett förslag till större inflytande för museerna.

Vi är också överens om att det är viktigt att ta hänsyn till det regionala ansvarstagandet, till utvecklingen av barn- och ungdomsverksamheten och till de minsta museernas behov. Men vi uttalar samtidigt att det finns museer som redan gjort stora satsningar, och det bör enligt vår gemensamma uppfattning inte utgöra något hinder för dem vid bedömningen.

Jag vill också kommentera ett par punkter som vi inte lyckats komma överens om.

Det gäller, som jag tidigare nämnde, museernas bevakningskostnader, där vi har reserverat oss. Kulturrådet har fått i uppdrag att se över museernas avtal med anledning av att bevakningskostnaderna under de senaste åren har stigit onormalt mycket. Vi är väl alla på det klara med att det viktigaste är att museerna i fortsättningen har en tillräckligt bra och tillförlitlig bevakning. Det som vi motsätter oss inom den socialdemokratiska gruppen är att majoriteten förutsätter att denna bevakning ovillkorligen måste upprätthållas på oförändrad nivå. Det anser vi att vi kan ha en uppfattning om först sedan vi har sett resultatet av översynen.

Anslaget till Arbetets museum brukar bara moderata samlingspartiet reservera sig mot. Men i år ansluter sig både centern och folkpartiet, även om de går emot endast den resursförstärkning som föreslagits, medan moderaterna som vanligt vill pruta bort hela anslaget.

Vi har diskuterat detta museum så många gånger tidigare, och vi lär väl aldrig komma fram till samma ståndpunkt. Vi socialdemokrater anser som bekant att arbetet behöver ett museum på samma sätt som vi har valt att dokumentera högreståndsmiljön och det gamla bondesamhället.

Jag vill ändå ta tillfället i akt för att berätta att huset – Strykjärnet i Norrköping – numera ägs av stiftarna LO och KF. Projekteringen av ombyggnationen är klar, och bygglov kommer att ges när som helst. Det har även fattats beslut om finansieringen av ombyggnaden. I år kan jag därför lugnt konstatera att stiftarna tar på sig ett stort ansvar, och de går också in med mycket pengar.

Byggtiden kommer att bli sex till åtta månader, och museet kan alltså öppnas under någon av höstmånaderna 1991. Det sker med en utställning som heter Arbetet och sinnena – om kroppens och själens förvandlingar i arbetet. Där kommer arbetsskador, arbetsmiljö och arbetets glädje att skildras med olika konstnärliga medel. Jag tror att jag vågar lova att ni alla är välkomna till Strykjärnet trots alla års motstånd. Om ni kommer dit någon gång, så vill jag rekommendera er att ta er upp på plan 7, som någon kallar sjunde himlen. Eva Persson, som är producent och konstnärlig ledare, har sagt följande om plan 7: Det rummet är en skog av trädpelare, det har fönster i taket och liknar inget annat i huset.

Rummet på plan 7 invigs med en stor fotoutställning som heter Arbetets värld. Den förmedlar arbetets skiftande verkligheter och villkor.

Jag tror också att jag kan utlova en upplevelse av ovanligt slag för dem som tar sig till Arbetets museum.

I sin kulturpolitiska motion skriver moderaterna att socialdemokraterna slits mellan ambitionen att göra den seriösa kulturen tillgänglig för alla och att skapa en särskild kultur för s.k. underprivilegierade grupper.

Moderaterna tycker att vi ägnar oss för mycket åt det andra ledet i denna ambition och att vi misslyckas. Man måste tolka det som att moderaterna anbefaller att den seriösa kulturen skall göras tillgänglig. Okej, säger jag, det är precis vad även vi vill, t.ex. med Arbetets museum. Vi vill t.o.m. göra arbetets kultur tillgänglig även för moderater.

Jag vill kortfattat kommentera det som Lars Ahlmark sade i sitt inledningsanförande om museerna och kulturrådet. Han påstod att vi var på väg att göra kulturrådet till statens museiöverstyrelse. Jag accepterar inte den beskrivningen. Centralmuseerna behöver inte heller stå med mössan i hand hos kulturrådet. Men om man delar upp 10 miljoner på elva centralmuseer, tror jag att de används mindre effektivt. Dessutom tror faktiskt vi socialdemokrater att det är ganska nyttigt med både samverkan och samarbete. Jag tycker inte att det vore bättre om moderaterna fick styra hur dessa pengar skall fördelas än att kulturrådet får ha ett finger med i spelet.

När det gäller verksamhetsprogrammen och läns museerna tycker jag att Lars Ahlmark skall läsa vad kulturutskottet skriver om dessa program. Och som jag sade tidigare förväntar vi oss att vi skall finna former för hur museernas inflytande skall bli bättre. I detta avseende har vi tagit intryck av vad man från läns museernas samarbetsråd sade när man besökte oss.

Beträffande det som har sagts om att det inte ställs några krav på Arbetets museum kan jag tala om att Arbetets museum kommer att få samma konstruktion i fråga om styrelse och ansvar som Tekniska museet.

Jag vill göra ytterligare en kommentar, och den gäller Kaj Nilssons anförande. När man lyssnar på honom frestas man faktiskt att göra följande kommentar: Hur skulle det ha gått med denna nation om inte miljöpartiet och Kaj Nilsson hade kommit in i riksdagen? Bl.a skulle tydligen ingen ha observerat Arkitekturmuseet. Nu är vi några som har varit där, men enligt Kaj Nilsson har vi alltså inte observerat var vi var någonstans.

Avslutningsvis vill jag upprepa ungefär vad jag sade i förra årets debatt, nämligen att kulturmiljön och museerna är två av de mest spännande delarna på kulturområdet. Det finns så mycket utveckling på gång på en rad områden, och det finns så många ännu oprövade möjligheter. Det finns ett stort engagemang både bland organisationer och hos enskilda som bör tas till vara och uppmuntras.

För att återvända till moderaternas beskrivning av oss socialdemokrater som några som ägnar sig åt kultur för underprivilegierade grupper kan jag tycka att det inte är någon dålig ambition, eftersom det på kulturens område alltför länge har varit fråga om att ta från alla och ge till några få utvalda. Jag tror att både kulturmiljövården och museerna har mycket att bidra med när det gäller såväl att nå nya grupper som att utveckla kontakterna med barn och ungdomar.

Anf. 65 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Detta betänkande präglas mycket av förtroende. Socialdemokraterna har tydligen ett obegränsat förtroende för Arbetets museum, som under en rad år har fått så stora driftsbidrag från staten att museet inte ens har kunnat göra av med pengarna utan byggt upp ett eget litet kapital, medan stiftarna inte alls har bidragit. I vad mån fastighetsförvärvet kommer att innebära att man de facto bidrar, får vi se i framtiden. Det kan även komma att utbetalas en hyra som staten förmodligen i så fall får finansiera, och på det sättet blir inte heller det egentligen fråga om något bidrag.

Detta kan ställas i relation till den brist på förtroende som det innebär att inte ens våra centrala museer, inte ens våra ansvarsmuseer, själva skall få en slant att disponera för utvecklingsarbete, utan de skall gå till statens kulturråd för att redovisa projekt, diskutera och hemställa, och naturligtvis i ett stort antal fall rimligen få avslag på sina idéer. Det här tycker jag innebär att regeringen och socialdemokraterna utfärdar ett underbetyg till centralmuseerna, och detta är helt oacceptabelt.

När det gäller den regionala verksamheten har man med en annan metod, men på motsvarande sätt, velat föra över inflytandet från ledningarna i de olika museerna till statens kulturråd. Även detta innebär en brist på förtroende som vi från moderat sida anser är oacceptabel. Jag hoppas att detta inte är ett uttryck för en ny politisk *strategi* från regeringens sida då det gäller museiväsendet.

Anf. 66 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! När det gäller Arkitekturmuseet förstår jag inte varför Sylvia Pettersson reagerar som hon gör. Detta museum är litet i sinnevärlden, och det behöver faktiskt hjälp. Att jag framhöll detta berodde naturligtvis på att jag anser att insatser skall göras. Det finns ju en budget på litet över 400 000 kr. som kraftfullt skulle hjälpa verksamheten. Museet är mycket beroende av dessa pengar. Det har också utarbetats en mycket omfattande plan för framtiden när det gäller den vidare utbyggnaden. Den planen tycker jag att regeringen skall ta tag i ordentligt. Jag begär inte mer. Jag tycker därför inte att jag har framhävt att det bara skulle vara jag som har upptäckt dessa saker.

Anf. 67 SYLVIA PETTERSSON (s):

Herr talman! Lars Ahlmark, vi litar på Arbetets museum, och vi litar på stiftarna, eftersom vi känner till deras ambitioner. Vi har även förtroende för de centrala museerna. Det tror jag framgår om man läser hur vi har uttryckt oss när det gäller dessa utvecklingsresurser. Dessutom har vi förtroende för kulturrådet.

Redan för tre år sedan fick kulturrådet 5 milj. kr. i utvecklingsresurser i samband med att museipropositionen behandlades. Beträffande dessa 5 miljoner har kulturrådet samarbetat med ansvarsmuseerna när det gäller flera stora mycket fina projekt. Och detta samarbete har gått *alldeles utmärkt*. Jag är alldeles övertygad om att det kommer att gå bra med de här utvecklingsresurserna. Dessutom vill jag bara tillägga att det när det gäller utvecklingsmedel är bra om man inte läser dem, utan att man kan använda dem

litet flexibelt. Eftersom det här skall bli en årlig resurs, som det står i budgetpropositionen, är det bra om man kan hitta lyckade former.

Anf. 68 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Sylvia Pettersson talade om de underprivilegerade som man enligt hennes önskan borde gynna. Vi moderater delar helt den uppfattningen, förutsatt att man når de i egentlig mening underprivilegerade. Där emot reagerar vi när det gäller Arbetets museum. Här blir det underprivilegerade LO med sina miljardtillgångar och det underprivilegerade Kooperativa förbundet med sin miljardomsättning i praktiken gynnad part.

Anf. 69 SYLVIA PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag tycker att Lars Ahlmark skall lära sig att skilja på det välbärgade LO och LO-medlemmarna, för det är ju för deras räkning som vi vill ge stöd åt Arbetets museum.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 maj.)

11 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1989/90:FiU15 Anslag till riksdagens revisorer och deras kansli (prop. 1989/90:100 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 maj.)

12 § Ajournering för middagsuppehåll

Kammaren beslöt kl. 18.01 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

13 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talmannen.

14 § Planering och anslag för totalförsvaret, m.m.

Föredrogs

försvarsutskottets betänkande

1989/90:FöU7 Planering och anslag för totalförsvaret, m.m. (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 70 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Det betänkande som föreligger från försvarsutskottet har lämnats i anledning av proposition 100 och kommer naturligt nog att hamna i skuggan av det kommittéarbete som pågår om försvaret och som avser försvarets långsiktiga inriktning.

Vi moderater har gjort en sådan ärendeuppdelning att Ivar Virgin om en stund kommer att redogöra för moderaternas syn på de frågor som mera konkret behandlas i utskottsbetänkandet, medan jag själv avser att om möjligt något mera övergripande föra fram moderata synpunkter som undanförts från betänkandet just av det skälet att de kommer att vara föremål för kommitténs överväganden.

Likväl finns det i gränsområdet mellan vad som behandlas och ej behandlas i betänkandet några frågor som har gett anledning till reservationer men som ändå kommer att återfinnas på kommitténs ärendelista. Följaktligen kanske min nyss gjorda principiella uppdelning inte blir så strikt.

Jag vill föra till torgs i första hand några frågor som finns i denna gränsson, och det gäller det principiella ställningstagande som riksdagen gjorde beträffande arméorganisationen strax före jul. Det var vårt yrkande, som vi har upprepat under våren, att det i Sverige behövs en arméorganisation som rymmer 21 brigader och att dessa med allra största fördel kan utbildas vid vad vi kallar enbrigadsförband. Det betyder i praktiken att decemberbeslutet att lägga ned förbanden i Örebro, Växjö och Uddevalla rent av skall rivas upp i avvaktan på försvarskommitténs slutliga ställningstagande.

Vi anser att den likaledes i december beslutade nedgången i brigadantal från 29 till 21 i sig är utomordentligt kraftig och att en ytterligare reduktion, som då och då kan skönjas i debatten, inte kan ske annat än till priset av en starkt försvagad försvarskraft. Mot denna bakgrund skall vårt principiella ställningstagande till förmån för 21 brigader ses. Härtill skall läggas att vi anser det helt orimligt att i början av ett kommittéarbete gripa in i fredsorganisationen och därefter ta sig an säkerhetspolitik och krigsorganisation.

Den omstrukturering av arméns grundorganisation som riksdagsbeslutet i december innebar utgjorde – oberoende av vad jag nyss sagt om de tre brigadproducerande regementena – en ytterligare stark påfrestning på arméns ekonomi. Detta har enligt vårt förmenande inte beaktats i regeringens proposition. Om inte medel tillförs för detta, kommer under en femårsperiod omorganisationen att ytterligare urholka de redan underförsörjda anslagen för i första hand repetitionsutbildning och sådana angelägenheter som materielanskaffning för i storleksordningen uppemot 1 miljard kronor.

Försvarskommitténs delbetänkande om säkerhetspolitiken, betecknande betitlat Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld, belyser väl de förväntningar som en hel värld ställer på avspänningspolitiken i Europa. Lika väl framkommer svårigheterna med att än så länge kunna dra långsiktiga och säkra slutsatser av det inträffade. Härav följer att Sverige under lång tid framöver måste ha ett starkt försvar, inte minst för att ge innehåll åt den svenska neutralitetspolitiken och den fasthet som vi anser nödvändig.

Jag vet att det finns många människor i vårt land som redan nu fullt ut har in-tecknat nedrustnings- och avspänningspolitiken, som om stora konkreta

framsteg hade nåtts, och då naturligt nog menar att också Sverige måste krympa försvarskostymen.

Det finns två väsentliga faktorer som då inte är beaktade. För det första är ytterst få konkreta beslut fattade i de egentliga nedrustningsförhandlingarna som på ett avgörande sätt förändrar Sveriges säkerhetspolitiska situation. Sannolikheten för ett storkrig har säkerligen minskat, medan osäkerheten beträffande konflikter och störningar av olika slag alltjämt är stor eller kanske rent av har ökat.

För det andra kan man inte bortse från den minskning av försvarsanslagens andel av BNP som ägt rum under en 25-årsperiod. Detta har skett i vårt land under en tid då länder omkring oss såväl kvantitativt som kvalitativt har ökat sin försvarskraft. Om nedskärningar nu kommer till stånd i andra länder – vilket är troligt – sker detta från den väsentligt höjda nivå som de har uppnått under den tid Sverige i fast penningvärde har låtit försvarskostnaderna reduceras med ca 40 %, allt i förhållande till BNP.

Detta måste vägas in då man diskuterar möjligheterna för vårt land att minska eller låta försvarsanslagen ligga oförändrade. Moderata samlingspartiet anser att försvarsanslagen måste förstärkas vid nästa försvarsbeslut.

Jag vill nämna en fråga som kanske är av mindre principiell än praktisk betydelse. Det är den fråga som under den senaste försvarskrisens uppsegling för två tre år sedan spelade stor roll i debatten, nämligen frågan om kompen-sationssystemets utformning. Den svenska ekonomin företer fortfarande inga som helst tecken på stabilitet, varför frågan om just kompen-sationssystemet alltjämt har hög aktualitet.

Försvarskommittén delar denna uppfattning och har gett en arbetsgrupp i uppdrag att göra fördjupade studier kring detta. Enligt min mening finns det delar av försvarets kostnader som är så olika andra att de inte med fördel bör ingå i samma priskompensationssystem. Jag tänker naturligtvis på utvecklingskostnader för nya vapensystem. All erfarenhet visar att kostnader för ganska normal varu- och tjänsteproduktion med rimlig säkerhet låter sig beräknas och åsättas ett index.

Långt större osäkerhet vidlåder beräknade kostnader på utvecklingssidan. Kostnader för utveckling av nya system borde rimligen åsättas ett eget index, kallat utvecklingskostnadsindex eller insatskostnadsindex. Utveckling som förtjänar namnet kan knappast någon gång vara så okomplicerad att dess ekonomiska vidd redan i förberedande skede helt kan förutses. Detta bör beaktas i det fortsatta kommittéarbetet.

Oberoende av vilken ekonomisk nivå som förordas av försvarskommittén kommer ekonomin under alla omständigheter att vara så snäv att kravet på ett ekonomiskt priskompensationssystem även i fortsättningen blir utomordentligt stort.

Till sist vill jag, herr talman, nämna ytterligare en liten detalj, som dock har stor betydelse för berörda förband och värnpliktiga. Det gäller vissa värnpliktigas resekostnader. Dessa omfattas naturligt nog också, som be-kant, av det lokala kostnadsansvaret. Genom att vissa Norrlandsförband i mycket stor utsträckning rekryteras bland värnpliktiga från Västsverige och Mälardalen kommer dessa förbands resekostnader i enstaka fall att stå i helt orimlig proportion till förbandets andra kostnader. Denna kostnadsorimlig-

het medför att relativt sträng återhållsamhet med resekostnadsmedel är nödvändig från förbandschefernas sida, vilket i sin tur medför att t.ex. veckovis återkommande flygtransporter inte alltid kan komma i fråga.

Enligt min mening skulle denna resekostnadsobalans mellan olika förband kunna korrigeras någorlunda enkelt genom en central pott för att utjämna resekostnaderna mellan förband med högre resp. lägre resekostnader. Jag anser att de värnpliktiga med viss rätt kan kräva att deras utbildningsort så långt det sig göra låter görs neutral vad avser den tid som resor mellan hemmet och utbildningsorten kräver. Detta är en enkel åtgärd, det är en intressant värnpliktsfråga, och jag tycker att man med någorlunda enkla medel skulle kunna lösa det problemet.

Herr talman! Som jag inledningsvis aviserade har jag nu fört till torgs några synpunkter som inte är direkt kopplade till utskottets betänkande. Det kommer senare att belysas av Ivar Virgin.

Anf. 71 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Allmänhetens intresse för försvarsfrågorna har varierat under år som gått. Omfattningen av de beslut som fattas här i riksdagen och omfattningen av de förslag som framläggs av regeringen varierar även de, vad gäller den senare dock med ett större mått av periodicitet än vad gäller den förra.

Omfattningen av besluten beror givetvis på när i tiden vi befinner oss i förhållande till försvarsbesluten. Eftersom vi kommer att fatta ett nytt försvarsbeslut nästa vår och utredningsarbetet därför nu är omfattande, är vårens betänkande från försvarsutskottet föga upphetsande.

Intresset för försvarsfrågorna i allmänhet – för att återgå till den frågan – är faktiskt nu ganska stort. Dock kan man skönja att intresset i viss mån nu mer finns bland dem som ser en chans att tillgodoräkna sig besparingar om de kan avföra utgifterna för försvaret från vår budget än bland de traditionellt försvarsintresserade. Förklaringen till detta är givetvis den förändring i vår omvärld som vi bevittnat det senaste året, en förändring som välkomnas av alla och som givetvis finns med i de diskussioner som förs bland oss försvarspolitiker.

Mot denna bakgrund är det viktigt att en debatt förs och att man då framhåller vikten av att inte för stora inteckningar görs i en framtida önskad verklighet.

Vi har från folkpartiet i årets säkerhetspolitiska motion framhållit att vi genom vårt utrikespolitiska agerande kontinuerligt måste bygga upp ett långsiktigt förtroende hos omvärlden för vår vilja och förmåga att slå vakt om neutralitetspolitiken. Vi måste därför också ha ett starkt försvar. Vi framhåller att 1987 års försvarsbeslut syftade till förstärkningar på flera viktiga områden inom totalförsvaret och att denna inriktning bör ligga fast trots de ekonomiska problem som drabbat försvaret. Vi har ju också från folkpartiet så sent som våren 1989 föreslagit att försvaret skulle tillföras resurser i syfte att fullfölja intentionerna i försvarsbeslutet.

Vi anser alltså att det är av yttersta vikt att vi har ett totalförsvaret i balans och med sådan styrka och sammansättning att det kan värna vår territoriella integritet, skydda vår befolkning och våra intressen och med kraft avvisa an-

grepp mot vårt land. Detta gäller alltså fortfarande, trots de förändringar som skett och väntas ske.

Det är givetvis viktigt att man i försvarskommittéarbetet noga överväger vilka slutsatser som skall dras av förändringarna i vår omvärld. Jag finner det dock inte troligt att det inför 1991 års försvarsbeslut går att dra sådana slutsatser som skulle kunna utgöra underlag för några omfattande förändringar av vårt nuvarande försvar. Det kan ofta vara av värde att bedriva försöksverksamhet, men försvaret är definitivt inte ett område där man kan tillåta sig experimentverksamhet.

Vad som däremot är viktigt är att de brister i vårt försvar som framkom inför föregående försvarsbeslut åtgärdas. Det är också av stor betydelse att den aktuella balansen mellan kvantitet och kvalitet i olika försvarsfunktioner och förband prövas. Vidare är det viktigt att man med omvärldsförändringarna som grund prövar medelsbehoven och balansen mellan driftkostnader och långsiktiga investeringar. En något lugnare militärteknisk utveckling i vår omvärld kan eventuellt ge oss ökade möjligheter att vid sidan av den nödvändiga förnyelsen successivt modernisera äldre vapensystem.

Med vetskap om hur nödvändig en effektivisering är och för att ge möjlighet till bättre balans mellan kvalitet och kvantitet i vår försvarsmakt var vårens beslut om arméns omorganisation givetvis nödvändigt. Vi ansåg dock från folkpartiet att den brist på åtgärder som förslaget kännetecknades av var beklaglig. Detta gjorde att vi inte kunde biträda ett förslag vars resultat inte ledde fram till en tillfredsställande förändring.

Att däremot, som nu yrkas från centern och moderaterna, ändra besluten om nedläggning av vissa regementen vore mycket olyckligt. Jag framhöll vid debatten i december att ju längre vi dröjer med en omstrukturering, desto svagare blir vår armé.

Med insikt i de förslag och önskningar som framförts av vår överbefälhavare finner vi det också helt naturligt att ge möjlighet till utökad försöksverksamhet med femmånadersutbildning. Det är givetvis beklagligt att – genom det motstånd som funnits och alltjämt finns till försöksverksamhet med korttidsutbildning – penningmedel låses som kunde ha kommit till nytta för att höja kvaliteten och som t.ex. kunde ha medgivit snabbare anskaffning av personligt skydd för våra soldater.

Denna ovilja att förutsättningslöst ompröva värnplikssystemet präglar också utskottets majoritet när man behandlar frågor som syftar till effektivisering och utvidgning av värnpliktstjänstgöringen. Hans Lindblad och jag har i ett särskilt yttrande fört fram folkpartiets tankar på en totalförsvarsplikt, där man utgår från de totala personaltillgångarna och de totala behoven inom totalförsvaret.

Vi har från folkpartiet i vår motion i januari uttryckt vår glädje över att direktrekrytering av värnpliktiga till civilförsvaret nu ser ut att bli genomförd. Vi, liksom försvarskommittén, följer givetvis denna fråga, och vi framhåller i vår motion att utbildningen i första hand bör ske vid räddningsskolorna i Revinge, Skövde, Rosersberg och Sandö. Om man sedan ger möjlighet till fortsatt utbildning i den kommunala freds räddningstjänsten, kommer de värnpliktiga att både bli väl utbildade och kunna utgöra en förstärkning i det fredstida samhället när räddningsinsatser behöver göras.

Två frågor har under ett antal år behandlats i försvarsutskottet med anledning av folkpartiyrkanden. Den ena är samlevnadsundervisning i den militära befälsutbildningen, vilket vi yrkat på i en partimotion. Den andra är frågan om de värnpliktigas försäkringsskydd, vilket tas upp i en enskild motion av Britta Bjelle. Det faktum att motionskraven varje år avslås behöver inte betyda att de är mindre angelägna.

När det gäller frågan om samlevnadsundervisning hänvisar utskottet till att försvarsministern i propositionen framhållit de initiativ som tagits vid Älvsborgs regemente och uttalat att han anser att flera förband bör följa detta exempel. Man tycker tyvärr inte att detta ger ytterligare stöd för våra yrkanden utan avstyrker i stället vår motion. Det är märkligt! I konsekvens med sitt stöd för försvarsministerns uttalande borde man se välvilligt på vårt yrkande.

När det gäller de värnpliktigas försäkringsskydd har utskottet under ett antal år avstyrkt motionen med hänvisning till att arbete pågått i departementet. Nu hänvisar man till att vissa ändringar skett och i övrigt till att skyddet för efterlevande föräldrar visserligen inte är fullgott men att detta är likställt med vad som gäller för alla som omfattas av statens grupplivförsäkring. Vi folkpartister anser dock att särskild hänsyn skall tas till att de värnpliktiga lyder under en pliktlag; om en olycka då inträffar skall, anser vi, föräldrarna ges ett bättre försäkringsskydd.

Till sist, herr talman, några ord om försäljning av försvarets mark och byggnader. Frågan har väckts i samband med att försvaret lämnar ett antal byggnader och markområden i Stockholmstrakten. Bl.a. sker detta på grund av att regeringen beslutat att etablissemang i Tullinge skall användas effektivt, vilket vi välkomnar.

Redan under 1984/85 års riksmöte påtalade vi i en motion de negativa effekterna av att försvaret inte kunde tillgodoräkna sig de vinster som uppstod vid försäljning av byggnader och mark utan bara hade att leverera in pengarna till statsverket. När ÖB nu i sitt förslag till avyttring av byggnader och mark i Stockholmsområdet säger sig vilja tillgodoräkna sig medel som blir frigjorda är det naturligt för oss att stödja denna tanke. Utskottets behandling av frågan ligger helt i linje med de yrkanden vi har ställt, och vi hoppas den framtida behandlingen av dessa frågor skall ge ett för försvaret tillfredsställande resultat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer där folkpartister finns med bland reservanterna.

Anf. 72 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! I högre grad som en resignerad suck än som replik vill jag peka på det förhållandet att vi inte tycker att det gagnar saken att prata med folkpartiet om huruvida det är viktigt att ta saker och ting i försvarsbesluten i rätt ordning. Men nu fick vi en släng av slevan för att vi faktiskt vill hålla beredskapen beträffande de tre regementena i Örebro, Växjö och Uddevalla vid liv.

Vi anser att 21 brigader är ett minimum för Sveriges armé och följaktligen också att de bör bli utbildade vid enbrigadsförband. Så det finns en viss logik i vårt sätt att se på detta. Jag ser som sagt inte med så stora förväntningar på

att Kerstin Ekman skall förstå den finessen, men jag vidhåller att den alltjämt är giltig.

Vi lägger fast ett säkerhetspolitiskt synsätt. Vi bestämmer i anledning härav vilken krigsorganisation Sverige behöver. Sedan, Kerstin Ekman, kan man dimensionera den utbildning man behöver av krigsorganisationen. Då vet man vilka förband som behövs för det. Detta är den enkla synpunkt jag har i frågan om de tre regementena.

Anf. 73 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Ack ja, denna debatt har vi haft många gånger. Jag vill också upprepa det jag har sagt, nämligen att omstruktureringen av armén var en restpost från föregående försvarsbeslut. Om vi inte hade gjort någonting för att se till att få en armé i balans, hade vådan blivit så mycket större.

Sedan har vi från folkpartiet inte på något sätt sagt att det skulle vara omöjligt att ha 21 brigader. Vi säger, på samma sätt som överbefälhavaren, att det är möjligt att ha 21 brigader med de kvarvarande regementena. Det beror på hur man producerar dem.

Anf. 74 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Det är en lysande synpunkt, Kerstin Ekman! Vi har under en lång följd av år haft tvåbrigadsförband. Vi fick, utan att det egentligen var avsikten, ett A- och ett B-lag som utbildades vid samma förband. Det vill vi moderater undvika, och nu finns det ett tillfälle att göra det vägvalet. Det är detta vi har pekat på.

Anf. 75 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Det kan ju hända att Arne Andersson har större kunskap i fråga om att producera brigader än vad vår överbefälhavare har, men jag lutar mig hellre mot överbefälhavaren i denna fråga.

Anf. 76 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Dagens debatt – eller vi kanske skall säga kvällens debatt – om vårt totalförsvar sker i en tid då vi är mitt inne i utredningen om nästa års försvarsbeslut. Mot denna bakgrund är debatten något urvattnad men givetvis viktig för driften av totalförsvaret inför det kommande budgetåret.

Senast då riksdagen debatterade försvarsfrågor var debattertemperaturen betydligt högre än i dag. Vid det tillfället avgjordes arméstrukturen, och de gamla anrika landsskapsregementena I3, I11 och I17 fick stryka på foten. Vi ansåg då att tidpunkten för nedläggningsbeslut var fel vald. Vår uppfattning på denna punkt har inte förändrats sedan i december. Landsskapsregementenas framtid borde ha avgjorts i nästa års försvarsbeslut.

Herr talman! I försvarskommitténs säkerhetspolitiska betänkande rådde stor politisk enighet. De slutsatser som drogs var att händelser inträffat som radikalt har förbättrat klimatet mellan supermakterna och resp. allianser. Dessutom sker en snabb utveckling på det politiska planet i Östeuropa, kännetecknad av en demokratiseringsprocess och en gradvis frigörelse från Moskvans dominans och kontroll.

Vi kan konstatera att utvecklingen har gått så långt att en återvändo till

tidigare förhållanden inte är möjlig. Men fortfarande kvarstår många frågetecken. Hur kommer utvecklingen i Sovjet att påverka hotbilden och vårt säkerhetspolitiska klimat?

Situationen i Sovjetunionen kompliceras av att landet är ett imperium med ett stort antal folk. Det är naturligt att en stark självständighetslängtan hos många av dessa folk tränger fram i den öppnare politiska situation som nu råder. Samtidigt är Moskva uppenbarligen berett att med ekonomiska sanktioner och vapenmakt värna om lag och ordning i ett sönderfallande imperium. Ett näraliggande exempel kan vi bevitna i Litauens frigörelsekamp.

Försvarskommitténs slutsats, "avspänning under osäkerhet", är enligt min mening en helt riktig bedömning. Denna osäkerhet avspeglas även i planeringsdokumentet där elva olika planeringsnivåer för det militära försvaret och tre för civilförsvaret fördes fram. Spännvidden mellan partiernas ramar är ganska stor och detta tyder på att partierna bedömer hotbilden på olika sätt.

Viktigt är att vi behåller handlingsfriheten inför framtiden. Alla hoppas på fred och avspänning i världen. Men för den skull får vi inte helt bortse från de risker som finns i vår omvärld. Att redan nu i nästa försvarsbeslut inteckna de positiva förändringar som sker kan bli en besparing som på sikt kan innebära ökade kostnader.

Centern har som ett planeringsalternativ begärt en studie av möjligheterna att med kort varsel gå från en lägre till en högre planeringsram. Planeringen bör inriktas mot att inom ett till två år kunna nå en effekt motsvarande nivå A i överbefälhavarens perspektivplan. Utgångspunkten bör i detta fall vara dagens nivå.

Herr talman! Min förhoppning är att vi inför höstens slutbetänkande skall kunna ena oss om ett förslag som inriktar sig mot att vi behåller handlingsfriheten inför framtiden.

Jag skall nu kommentera några av de reservationer som är fogade till betänkandet och börjar med reservation 6. Den står inte centerpartiet bakom, och den handlar om Kopparbergs läns inordnande i Nedre Norrlands civil- och militärområde. Beslut om detta fattades förra året, och socialdemokraterna och vi var också den gången överens om att hela det gamla Bergslagens militärområde skulle tillföras det nya Mellersta militärområdet.

Jag anser inte att något nytt på den här punkten har framkommit vid årets behandling som gjort att man bör ändra ståndpunkt. De nackdelar och fördelar som fanns förra året finns givetvis kvar, men det visar sig att det kan kosta 80–100 milj. kr. att göra förändringen. I varje fall påstår militärledningen det. Jag menar att i det läge som försvaret befinner sig i när det gäller ekonomi bör man inte experimentera och riskera att lägga ut pengar på sådana här objekt. Därtill kommer att ÖB i en krigssituation kan ändra gränserna för militärområdena.

I reservation 8, som gäller fastställande av utgiftsramen för det militära försvaret budgetåret 1990/91, har Gunhild Bolander och jag ansett att ramen bör utökas med 125 milj. kr. som då skulle användas för materielanskaffning – 50 miljoner till armén, lika mycket till marinen och 25 miljoner till flygvapnet.

Det är klart att det kan anses vara en blygsam summa, men samtidigt är

det ju mer än vad regeringen föreslår. Vi vet att regeringen och FMV har gjort stora inteckningar i kommande försvarsbudgetar genom materielbeställningar. Så oavsett om medlen inte är lika stora som de medel moderaterna föreslår, bidrar de givetvis till att öka möjligheterna att tillföra försvaret materiel.

Reservation 26, som centern, moderaterna och miljöpartiet står bakom, handlar om de gamla landskapsregementena I 3 i Örebro, I 11 i Växjö och I 17 i Uddevalla. Kerstin Ekman sade tidigare att riksdagen fattade ett bra beslut i december förra året och att vårt förslag, om det antas, kommer att leda till försämringar av arméns situation. Men så mycket kommer inte att medhinnas inför nästa eller nästkommande budgetår. Man kunde gott och väl ha väntat med beslutet om nedläggning av dessa regementen till det stora försvarsbeslutet nästa år. Om vi då hade funnit att vi inte hade de medel som krävs för att ha kvar dessa regementen, då skulle ingen heller ha kunnat hävda den ståndpunkten. Det hade varit logiskt att göra så.

Vid omröstningen i december förra året vill jag minnas att folkpartiet avstod från att rösta. Önskemålet var väl att lägga ned ännu fler regementen. Majoriteten kom att bestå av socialdemokraterna och vpk. Vi som i dag står för reservation 26 reserverade oss också då till förmån för att frågan om nedläggning av dessa regementen skulle avgöras i samband med nästa års försvarsbeslut. Om vi tänker oss att folkpartiet avstår från att rösta också i dag och att alla de som i december – bland dem många folkpartister och socialdemokrater – röstade för sina landskapsregementen gör det även i dag, då finns chansen att reservationen går igenom. Om de inte röstar så, då menade de väl inte allvar med den ståndpunkt som de intog i december förra året.

Herr talman! Sven-Olof Petersson kommer att för vår del tala om de civila delarna inom totalförsvaret. Med detta ber jag att få yrka bifall till alla reservationer som bär Gunhild Bolanders och mitt namn.

Anf. 77 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Att lyssna på vad meddebattörerna verkligen säger kan ibland vara svårt, eller också vill man kanske inte lyssna. Ingvar Karlsson i Bengtsfors! Jag sade inte att det var ett bra beslut som fattades utan att det var nödvändigt att fatta beslut. Vi hade föreslagit andra förändringar som hade gett ett bättre resultat. Det var därför som vi inte kunde stödja det förslag som det blev majoritet för. Däremot anser vi att det skulle vara fel att riva upp det fattade beslutet.

Vårt förslag var att tillföra pengar och säga ja till korttidsutbildning. Därmed skulle man, precis som Ingvar Karlsson säger, kunna lägga ned fler regementen. Den som inte vill lyssna på och diskutera argumentet att ta med alla dessa tre komponenter för att uppnå ett bra resultat frångår god debattsed. Jag tycker att man skall ta med hela förslaget när man talar om vad folkpartiet sade.

Anf. 78 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c) replik:

Herr talman! Vi känner till folkpartiets inställning i den här frågan. Man vill ha 2,5 månaders utbildning och vill lägga ned ytterligare ett antal regementen. Annars blir det enligt folkpartiet inte balans i arméorganisationen.

Vad jag redogjorde för var hur folkpartiet betedde sig i omröstningen i december förra året. Det gjorde att socialdemokraterna och vpk kom att stå bakom det majoritetens beslutade.

Kerstin Ekman sade nu att det inte var ett bra men ett nödvändigt beslut. Jag kan inte förstå skillnaden. Om beslutet var nödvändigt måste det väl också vara bra. Vi ansåg att besluten fattades i fel ordning. Förändringen i arméstrukturen borde enligt vår mening göras först efter det försvarspolitiska beslutet nästa år. Det hade varit en riktig ordning. Om folkpartiet gör en annan bedömning är det förstås deras sak. Jag beklagar att vi står så långt ifrån varandra i denna fråga.

Anf. 79 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Beslutet var inte helt bra, men det var bättre än det hade blivit om Ingvar Karlssons i Bengtsfors förslag hade gått igenom.

Anf. 80 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c) replik:

Herr talman! Det är inte så mycket att säga om den repliken. Vi intar förvisso olika ståndpunkter i vissa frågor. Jag hävdar att folkpartiet intog fel ståndpunkt i denna fråga.

Anf. 81 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Europa håller på att förändras; ett nytt Europa växer fram. I själva verket sker nu några av de mest genomgripande förändringar som vi har sett sedan andra världskriget. En lång rad politiska processer pågår samtidigt. Det är ingen slump att de kommer nu. Bakom ligger naturligtvis flera samverkande och långsiktiga förändringar av ekonomi och samhällsstruktur som nu får genomslag.

En viktig faktor är att det har vuxit fram en europeisk identitet som tar sig uttryck i självständiga politiska strävanden. Det har skett både i Väst- och Östeuropa. Man dras in i ett växande ekonomiskt, politiskt och kulturellt samspel – på både gott och ont. Vpk är som bekant motståndare till mycket av det som nu pågår inom EG-samarbetets ram.

Summan är att länderna blir mer beroende av varandra samtidigt som nya ekonomiska strukturer ställer krav på långtgående samordning. Det är som sagt en process som ger både positiva och negativa effekter. En negativ effekt är naturligtvis att möjligheterna till en oberoende nationell politik minskar. Kraven på samordning av valutapolitik och handel driver fram ett överstatligt samarbete. Vi får positiva effekter vad gäller möjligheterna att lösa miljöfrågor och att i många sammanhang skapa ett stabilare Europa.

I den här dramatiska omvandlingsprocessen finns givetvis risker för att konflikter trappas upp och leder till krig. Etniska motsättningar och nationella frigörelsesträvanden kan leda till situationer där militärt våld används. Historien är fylld av exempel på detta.

Vi måste naturligtvis fråga oss om det finns risker för att sådana konflikter trappas upp och leder till ett europeiskt storkrig. Vi måste ställa den frågan i relation till framgångar i pågående nedrustningsförhandlingar och deklARATIONER från skilda regeringar om att minska de militära klyftorna. Det här har inget att göra med något slags yrvaken fredsvilja hos de enskilda staterna

eller hos aktörerna i politiken. Förklaringarna finns i objektiva faktorer. Låt oss säga att vi med marxistisk analys kan påstå att dessa förändringar inte är tillfälligheter och att det finns goda chanser till att de blir bestående. Vi måste söka förklaringarna i produktionsförhållandena och oförmågan hos de olika ekonomierna att bära de nuvarande militärutgifterna. De olika länderna har varken kapacitet för eller intresse av att vända en aggression utåt. Det är en faktiskt minskande spänning mellan militärblocken. Det är någonting som vi också har konstaterat i försvarskommittén.

Möjligheterna att skapa ett fredligare Europa har under detta sekel inte varit mer gynnsamma än i dag. Vi ser andra länders minskade rustningar som positiva, och vi måste naturligtvis fråga oss hur omvärlden skulle betrakta Sverige om vi minskade våra militära ansträngningar. Kan vi med någon grad av sannolikhet tro att man i omvärlden också skulle anse att det är positivt, liksom vi anser att det är positivt när andra gör detta?

Alla länder i Europa har ett ansvar för att bidra till en fredlig utveckling. Det vi kan göra är att ta initiativ till samarbete, öppenhet och nedrustning. Sverige skall markera på ett sätt som inte kan missuppfattas. Vpk anser att ett medel att nå detta är att minska våra militära ansträngningar.

Den första åtgärden är naturligtvis att granska vår budget. Om vi tittar på de olika partiernas anslagsäskanden kan vi se ett block av socialdemokrater, moderater, folkpartister och centerpartister som ligger väl samlade kring regeringens förslag. Moderaternas budgetförslag är att vi skall öka militärutgifterna med 0,9 %. Centern föreslår en ökning med 0,4 %, och folkpartiets förslag ligger i jämnhöjd med regeringens förslag. Det finns två partier i riksdagen som vill minska militärutgifterna. Det är vpk och miljöpartiet.

Vad betyder regeringens förslag i reala termer? Ja, man kan naturligtvis med olika beräkningsmetoder hävda att det militära försvarets förmåga minskar även med regeringens budgetförslag. Jag är inte främmande för att det kan finnas objektiva skäl för en sådan tolkning. Ur min synpunkt är det naturligtvis en positiv utveckling.

Det finns en kollega till Roine Carlsson i DDR, den nuvarande nedrustnings- och försvarsministern Rainer Eppelmann. Nedrustnings- och försvarsminister tycker jag är en passande benämning för det ämbete som Roine Carlsson bekläder. Ett syfte för vårt parti i den här debatten är naturligtvis att vara ett alternativ i svensk politik. Vi pläderar för ett aktivt nedrustningsarbete.

Jag nämnde att det finns två partier som verkar för minskade anslag till det militära försvaret. Det är miljöpartiet och vpk. Vi har t.ex. en gemensam syn på JAS-projektet och dess roll i svenskt försvar och kanske framför allt, i varje fall ur min synpunkt, på svensk industripolitik.

Miljöpartiets och vpk:s budgetförslag skiljer sig i det avseendet att miljöpartiet räknar med betydande vinster om man avbryter projektet omedelbart. Jag tror inte att det är så enkelt, men jag skulle gärna se konkreta exempel på hur man faktiskt skulle kunna spara inom det militära försvaret genom att lägga ned projektet. Jag tror att det blir vinster på lång sikt, men jag tror inte att vi kan se effekter i nästa års budget även om vi lägger ner projektet i morgon dag.

En anledning till att moderater, centerpartister och folkpartister och rege-

ringen ligger så nära varandra är naturligtvis, vilket har påpekats flera gånger tidigare här i kväll, att vi befinner oss i slutet av en försvarsperiod. Det finns inte så mycket att spela med inom den ram som man har varit överens om tidigare. Försvarskommitténs arbete är naturligtvis mot den bakgrunden viktigt liksom att det där kommer att presenteras alternativ så att vi får ut frågan till en bredare politisk debatt än vad som hittills har varit fallet.

Försvarsdebatten i Sverige har handlat om mycket, bl. a. om vilka utbildningsanstalter vi skall ha. Ingvar Karlssons i Bengtsfors anförande för en liten stund sedan var ett exempel på detta.

När det gäller militära anslag och synen på personalen inom det militära försvaret intar de värnpliktiga en nyckelroll. I varje debatt om de värnpliktigas förmåner brukar man dra fram hur eländigt det var förr. Resp. debattör crinrar sig vad han själv hade när han gjorde sin grundutbildning och finner då att det var värre förr: De behöver minsann inte klaga i dag heller. Varje debattör finner också något lämpligt index som styrker ställningstagandet. Det tänker jag också göra.

När jag gjorde min grundutbildning för ungefär 25 år sedan, eller i varje fall när jag slutade den, hade jag en dagersättning på 7 kr. Det räckte till två cigarettpaket, det räckte till två biobesök och det räckte väl till ett antal resor inom lokaltrafiken. Jag vet inte om riksdagsledamöterna vet vad ett biobesök kostar i dag, men 31 kr. räcker inte, det kan jag försäkra. Det finns kanske några rökare här som vet vad ett cigarettpaket kostar.

I fjol var jag på besök på F13 i Norrköping. Där kostar en lokalresa med spårvagn från F13 till Norrköpings centrum 8 kr. Fram och tillbaka från förbandet till staden kostar resan alltså mer än halva dagpenningen. Går man tillbaka i ett sådant reseindex 25 år i tiden finner man att även där har det försämrats.

Konsumtionsmönstret för den värnpliktiga är naturligtvis inte det genomsnittliga som de svenska hushållen har. Jag hävdar att den reala situationen för den värnpliktiga är sämre i dag än för 25 år sedan. Det är anledningen till att vi i vpk vill höja dagersättningen för värnpliktiga till 40 kr. Det är i sig otillräckligt, men det är viktigt att man visar vilken väg man vill gå framöver.

När det gäller det civila försvaret har vi i vpk föreslagit en ökning. Förslaget följer i princip de önskemål som ÖCB har haft. Jag tänker inte orda mer om detta annat än att säga att vi nu måste börja ta på allvar det sårbarhetsproblem som finns i Sverige. En möjlighet att visa det med pengar är att inrätta en s.k. BIS-fond, och vi har också föreslagit att en sådan inrättas.

Tidigare i debatten har också berörts frågan om miloindelningen och att Kopparbergs län skulle inordnas i nedre Norrlands civil- och militärområde. Som Ingvar Karlsson i Bengtsfors mycket riktigt påpekade har den här frågan dragits ett varv tidigare. Ståndpunkterna är väl kända och argumenten likaså. Vad jag inte förstår är hur man kan hålla fast vid att Kopparbergs län bör fortsatt tillhöra det nuvarande militärområdet om man sakligt granskar de argument som har förts fram.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer där vpk finns med.

Anf. 82 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jag tillåter mig ett par synpunkter på Jan Jennehags inlägg. Jan Jennehag ställde frågan hur omvärlden skulle reagera om Sverige rent

av förstärker sina försvarskostnader. Jag vill då vända mig till Jan Jennehag och fråga: Kan Jennehag beskriva hur omvärlden har reagerat på de faktiska minskningar av den svenska försvarskraften som har ägt rum under en 25-årsperiod? All kunskap, Jan Jennehag, gör gällande att både till kvantitet och till kvalitet har omvärldens försvar förstärkts under den tiden, medan vårt försvar mätt i procentandelar av BNP har minskat med en tredjedel. Enligt ÖB:s mening har det i försvarskraft halverats. Beskriv gärna, Jan Jennehag, hur omvärldens reaktion har varit, även om jag nu har föregripit det med min beskrivning.

Jag vill gärna säga något om den totala avsaknaden av logik i resonemanget om minskade försvarskostnader och ökade värnpliktskostnader. Det finns en mycket elegant uppställning om hur oförändrad ekonomi – låt vara inte ens sänkt ekonomi – fungerar inom försvarsmakten vad det gäller möjligheterna att anskaffa materiel och att göra något utbildningsmässigt. Den logiken finns illustrerad. Även om vi inte har den illustrerad här nu, Jan Jennehag, fungerar det så att efter några år blir de sektorer som står för materielanskaffning och utbildning i förhållande till personal- och värnpliktskostnader så utomordentligt små att vi till slut bara har våra värnpliktiga utan att kunna bedriva utbildning. Det är logiken i vad Jan Jennehag har beskrivit här.

Jag emotser gärna en kommentar om hur det skall sluta efter några år med den lysande logik som har illustrerats.

Anf. 83 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! Först och främst utvecklingen i Europa och hur andra länder ser på förändringar i våra försvarsanslag och våra ansträngningar inom det militära försvaret.

Vi måste naturligtvis titta på den utveckling vi kan dra slutsatser av för framtiden. Det har hänt saker nu, och det är omvälvningar som har skett. Vi måste naturligtvis vända oss till de folkliga krafter i resp. land som önskar en fredlig utveckling. Det är naturligtvis inte förvånande att militärer i olika länder söker de argument som behövs för att bevaka positionerna, vidga sina områden och helt enkelt hävda deras existens. Det är inget konstigt med det.

Jag tycker att vi skall ha ett något mindre militärt försvar än vad vi har i dag. Men om vi nu har ett militärt försvar i dag, innebär det inte att vi skall låta de värnpliktiga få se en försämring av sina villkor. Då får det naturligtvis bli en diskussion om vad de värnpliktiga rimligtvis skall ha och vad vi kan anslå i resurser för de materiella villkoren i övrigt för försvaret. Det är en rangordningsdiskussion som naturligtvis kan vara besvärlig. Men det är inget logiskt konstigt i att hävda att man tycker att de värnpliktiga bör ha en höjd dagersättning, som vi i vpk föreslår.

Anf. 84 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jo, Jan Jennehag, det var fråga om Sveriges normbildande förmåga att gå i tåten vid neddragningar av försvaret. Vilka effekter har de haft på omvärlden under de senaste 25 åren? Det var min fråga. Den kvarstår obesvarad.

Om det inte är något logiskt fel med att minska försvarets pengar och öka

kostnaderna för personalen – de ökar med viss automatik – får det i alla fall effekten att vi efter en följd av år inte har materiel att arbeta med, vi har inte något att bedriva utbildningsverksamhet med. Vi får en värnpliktskår närmast för sin egen skull med den typ av politik som Jan Jennehag bedriver. Det var den jag pekade på.

Anf. 85 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! Arne Andersson i Ljung säger att vi har halverat vårt militära försvar under de senaste 25 åren. Okej, låt oss säga att så är fallet.

Det jag sade var att i Europa pågår nu en process som helt klart visar att de militära ansträngningarna i land efter land minskar. Jag ser ingen motsättning mellan den långsiktiga utveckling som Sverige har haft och denna utveckling.

När det gäller de värnpliktiga kommer vi naturligtvis inte längre. Jag menar att de värnpliktigas ansträngningar och deras plats i det militära försvaret är värt mer än vad Arne Andersson tycker.

Andre vice talmannen anmälde att Arne Andersson i Ljung anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 86 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till de reservationer som miljöpartiet står bakom samt till reservationerna 2, 4, 31 och 37.

Försvarsfrågan är en viktig fråga för alla länder. Medborgarna måste kunna räkna med att deras identitet och liv skall kunna försvaras mot de krafter som vill ta detta ifrån dem. Ett försvar är aldrig starkare än dess svagaste länk. Därav följer att totalförsvaret måste vara så väl balanserat att det kan klara de hot som landet kan utsättas för. Hur ett väl balanserat totalförsvaret skall se ut beror på de hotbilder som är realistiska.

På senare år har vi börjat uppmärksamma att vi har fler hot än de rent militära och ekonomiska. Det nya hotet är de förestående ekologiska kollapserna i vårt närområde. När jag säger förestående så innebär det att jag för tillfället är mycket pessimistisk när det gäller möjligheterna att hejda den accelererande miljöförstöringen. Det är dessutom mycket som talar för att vi kommer att drabbas av en kärnkraftskatastrof i Sverige eller i något närliggande europeiskt land. Vad sådana katastrofer innebär har vi åskådningsbevis för i våra grannländer.

De nya hoten gör att uppgiften att planera och bemanna ett totalförsvaret har blivit utomordentligt komplicerad. Det var enklare på den gamla tiden när det fanns stabila politiska block och när det gick lätt att finna beväpnade busar.

Under det senaste året har vi upplevt dramatiska och glädjande politiska förändringar i vårt närområde. Decennier av kommunistiskt förtryck har släppt, och folken i Östeuropa kan börja hoppas på en framtid som de själva kan få bestämma över.

Nedrustningsförhandlingarna i Wien och Genève går bra, och stora reduktioner av de konventionella styrkorna i Europas centrala delar kommer att

genomföras. Warszawapakten har förändrats och verkar nu i praktiken upplöst under trycket av den pågående utvecklingen.

Kärnvapenmissiler har skrotats. Minskningar av de marina styrkorna återstår dock. Risken för ett stort krig i Europa måste bedömas som mycket liten, och riskerna minskar.

Att få i gång förhandlingar om en marin nedrustning i vårt närområde måste vara en viktig svensk uppgift för att bidra till ökad avspänning. Däremot kan vi inte utesluta konvulsioner inom resterna av det sovjetiska imperiet. Etniska stridigheter kan komma att prägla situationen det närmaste decenniet.

Vi kan inte heller bortse från riskerna för etniska konflikter i Västeuropa om EG utvecklas till det som det nu planeras bli. Människor kommer att reagera på den maktlöshet i materiellt och miljöförstörande överflöd som är EG:s mål. Dessa konflikter kan rimligen inte utlösa några storkrig.

För de militärindustriella komplexen över hela världen måste utvecklingen mot fred och avrustning vara oroande. Det man har byggt sin verksamhet och sina förmågor på håller på att raseras. Vi har all anledning att se till att dessa starka maktintressen inte får påverka eller avgöra den politiska utvecklingen.

Sverige står inför nya försvarsbeslut. Regeringen har föregripit dessa genom att planera för en stor order på JAS-planer, som vi ännu inte har sett flyga som det skall. Det drastiskt förändrade läget i Östeuropa och de pågående nedrustningarna måste komma att prägla de svenska rustningsbesluten. Minskade svenska rustningar och omstruktureringar inom försvaret skulle innebära viktiga personliga och ekonomiska tillskott i kampen mot miljöförstörelsen och en stor flexibilitet att kunna möta framtida hot utöver de ekologiska.

Detta är anledningen till att vi i miljöpartiet de gröna kräver att det startas två parallella arbetande utredningar för att kunna bedöma hotbilden. Utan fullgoda underlag har vi utomordentligt svårt att fatta de kloka beslut som långsiktiga försvarsbeslut fordrar.

I den försvarsmodell som miljöpartiet förespråkar anpassas försvarets grundorganisation och utbildning till en verklighet där den traditionella militära hotbilden blir allt mindre och hotbilden med miljökatastrofer och olyckor orsakade av ett sårbart samhälle allt större.

En av grundpelarna i det svenska försvaret är den allmänna värnplikten, det är de flesta överens om. Alla talar i varje fall varmt om den. Ur demokratisk synpunkt är det mycket viktigt att vårt försvar har en fortsatt folklig förankring. Det är därför oroväckande när krigsmakten specialiseras och koncentreras. Konflikten mellan värnpliktsmodellen och krigsmaktens dyra teknologi har blivit allt tydligare.

Kanske är det så att JAS-projektet kommer att bli så dyrt att vi inte har råd att behålla den allmänna värnplikten, utan att vi mot vår vilja drivs mot en yrkesarmé. Att det i dag är svårt att hitta meningsfulla arbetsuppgifter för värnpliktiga inom krigsmakten är inget argument för att skära ner utbildningstiden eller minska och eventuellt avskaffa den allmänna värnplikten. Tvärtom finns ett stort behov av unga människors engagemang inom civilt försvar, inom vård och omsorg och inom natur- och miljövård – arbetsupp-

gifter för att värna våra livsbetingelser och möta andra hotbilder än de rent militära.

För ett långsiktigt demokratiskt samhällsbygge är det oerhört viktigt att medborgarna har gemensamma arbetsuppgifter och ett gemensamt ansvar för det arbete som måste utföras och det värn som bidrar till att skapa ett tryggare samhälle.

Vi vill därför ersätta den nuvarande värnplikten med en allmän värtjänst som skall gälla både för män och kvinnor.

En allmän värtjänst anser vi vara den kanske viktigaste av försvarsreformer.

Grundutbildningen för alla skulle innefatta bl.a. grundprinciperna för ekologiskt samhällsbyggande, räddningstjänst, överlevnadskunskap och civilmotstånd.

Den efterföljande mer verksamhetsinriktade utbildningen kunde ske inom en rad viktiga områden, exempelvis fältarbeten för att restaurera och nyanlägga våtmarker, vård av barn, militär jägartjänst, hemskydd, skydd av sårbara anläggningar, provtagning och analysarbete i miljövården.

Vapenfri tjänst skall kunna väljas utan särskild prövning, men värtjänstmyndigheten skall ansvara för att rekryteringen till den militära delen består av ett tvärsnitt av svenska folket.

De värtjänstutbildade skall vara organiserade enligt gängse militärt mönster i förband och med kort varsel kunna mobiliseras till sina förplanerade mob-platser. En allmän värtjänst har många fördelar:

- Den ger civilförsvaret och befolkningsskyddet en radikal förstärkning.
- Den ger personella resurser att möta hela hotbilden.
- Den avlastar pressad personal inom vårdsektorn.
- Den ger den militära beredskapen den personal den behöver.
- Den bevarar militärmaktens folkliga förankring.
- Den ger ökade möjligheter till internationellt bistånd.
- Den motverkar den psykologiska hotbilden genom att stärka samhörighetskänslan i vårt samhälle.

Naturligtvis kommer denna organisation att kosta pengar, men vi anser att det är en mycket viktig investering för framtiden.

Ur kostnadssynpunkt borde vi också bättre ta vara på den arméorganisation som finns. Därför har vi bl.a. ansett det nödvändigt att behålla våra landskapsregementen och ge dem utökade uppgifter.

Möjligen bör även landskapsregementena ha det övergripande ansvaret för värtjänstutbildningen i samarbete med landsting och kommuner.

Miljöpartiet de gröna anser att det brådskar med införandet av allmän värtjänst – för demokratins, miljöns och totalförsvarets skull.

Obalansen mellan stad och land, som är besvärande redan i fredstid, kan komma att accentueras i händelse av krig och avspärning och motiverar att det av rent försvarspolitiska skäl skapas en fond för landsbygdsutveckling.

Miljöpartiet de gröna har den uppfattningen att vi mot bakgrund av de nedrustningar och omställningar som nu pågår i Europa måste begränsa våra utgifter för försvaret. Detta sker genom vad vi vill kalla en omrustning, som

innebär att vi har beredskap att gå upp i militär försvarskraft om de militära omvärldshoten skulle öka.

Vi tror inte att vi skall satsa så hårt på specialiserat, sårbart högteknologiskt försvar.

De stora besparingar som vi anser att vi kan göra ligger i att avveckla JAS-projektet. Däremot vill vi stärka det civila försvaret och räddningstjänsten, vilket ligger helt i linje med de miljöpartistiska tankarna om allmän värn-tjänst.

I anslutning till de tidigare redovisade målen för miljöpartiet de grönas försvarssyn menar vi att besluten att lägga ner regementena I3, I11, I17 och T4 måste omprövas och ändras.

Eftersom de värnpliktigas ekonomi har försämrats vill vi stödja vpk:s förslag att höja dagsersättningen. Vi stödjer därmed reservation 31.

Vårt handlande måste styras av ekologiska hänsyn. Därför skall så stor del som möjligt av värnpliktsresorna ske med järnväg.

JAS-projektet är ett olyckligt industriprojekt, där man medvetet närmar sig gränsen för vad människor och maskiner tillsammans kan prestera. Vi har sedan en tid sett hur denna tånjning av människans gränser leder till olyckor. JAS-haveriet, Tjernobyl, Exxon Valdez osv. visar på denna nya aspekt.

Denna strävan till att maximalt anstränga relationen människa-maskin leder till en enorm teknisk komplexitet, och därmed kraftigt stigande och nästan okontrollerbara kostnader.

De stigande kostnaderna innebär att vi i praktiken kommer att få en obalans i vårt totalförsvar.

Som jag tidigare har sagt är ett försvar inte starkare än dess svagaste länk.

JAS-planet, som av Jan Nygren i försvarsdepartementet liknades vid en fladdermus vid den utfrågning som vi hade härförleden om JAS, är en svag länk i vårt totalförsvar i och med dess utomordentliga sprödhet i funktionen.

JAS-planet medför en ytterligare försvagning, när det nu åter ut de andra vapenslagens möjligheter att fungera. JAS blir därmed en dubbelt svag länk i det svenska försvaret.

JAS-planet blir och är därmed en olycka för det svenska totalförsvaret och för möjligheten att klara de hot som vi står inför. Därför bör projektet avbrytas.

Det är på något sätt något näpet över krigs- och krisplaneringen i vårt land, när man kan besluta att en kris- och krigsperiod inte skall få överstiga ett år.

De flesta människor häpnar inför denna naivitet och detta önsketänkande, som i praktiken innebär att vi här har fattat beslut om framtida krigs och krisers tidsmässiga längd.

Vi lever i ett land som en gång deltog i det 30-åriga kriget. Är det manne så att jag, som nu är 55 år, är en av de få som har läst historieboken om Gustav Adolf och Torstensson och Richelieu?

Jag hyser stark sympati för reservation 37, som jag avser att stödja.

Om vi inte har större realism i planeringen, blir planeringen försvarets svagaste länk, och det var väl inte så det var tänkt.

Ibland har jag den uppfattningen att de som planerar tror på den "eviga freden". Det är en sympatisk tanke, som jag gärna helhjärtat arbetar för,

men att förhandsplanera för detta lyckorike i miljöförstörelsens tidevarv är överdrivet optimistiskt.

Realismen fordrar att vi tar klara beredskaphänsyn i samhällsplaneringen, och där kommer frågor som decentralisering av energiförsörjning, lokal produktion för lokal konsumtion, jordbruks- och livsmedelspolitiken och mycket mera in i bilden som en naturlig del av ett fungerande ekologiskt rimligt totalförsvaret.

Anf. 87 IRÉNE VESTLUND (s):

Herr talman! Vi socialdemokrater har delat upp det så, att jag skall tala om planering för och anslag till det militära försvaret och Sven Lundberg kommer att tala om det civila försvaret.

Många av de tidigare talarna har anfört att utskottets förutsättningar för behandling av propositionen kanske är något begränsade. Vi har dock vissa fakta, som vi inte kommer ifrån:

- Det är endast ett år kvar av den nuvarande försvarsbeslutsperioden.
- Den nu arbetande försvarsutredningen skall beredas handlingsfrihet inför sitt slutbetänkande.
- Den säkerhetspolitiska bedömningen bör ske i samband med nästa försvarsbeslut.

Handlingsfriheten inför 1991 års försvarsbeslut innebär självfallet inte att allt förändrings- och förnyelsarbete inom försvaret därmed har skjutits på framtiden. Det ingår i en omfattande översyn av personalplanering och omorganisation av staber m.m. Det är viktigt att det arbetet ständigt pågår.

Försvaret är en del av den offentliga sektorn och omfattas i och med det av samma besparingskrav som andra delar av den.

Rampäslag ansågs vara nödvändiga för budgetåren 1989/90 och 1990/91 framför allt för repetitionsutbildning och för beställningar inom svensk försvarsindustri.

När det gäller repetitionsutbildningen har utskottet tidigare framhållit att den är en viktig faktor för vår säkerhet och beredskap. Den är dessutom mycket viktig för att behålla planeringen och den fortsatta kunskapen inom de olika förbanden. Det är också viktigt att repetitionsutbildningen inte fungerar som en typ av ekonomiskt dragspel, och därför har utskottet mycket noga följt den.

När det gäller armétridskrafter anför överbefälhavaren att det finns vissa brister främst i samövningar av högre förband, mobiliseringsberedskap och uthållighet. Därför prioriterar överbefälhavaren under 1990/91 sådan verksamhet som vidmakthåller och förstärker krigsdugligheten vid de viktigaste förbanden. Samtidigt framhålls vikten av handlingsfrihet.

Ett antal motioner har kommit in där man vill göra det möjligt att beställa viss krigsmateriel i framför allt Karlskoga. FMV har fått i uppdrag att tidigarelägga anskaffning av viss ammunition och artilleripjäser typ haubits 77B. Dessa avses att i första hand ersätta haubits modell 39. I och med detta anser utskottet att motionerna Fö205 från moderaterna och Fö603 från socialdemokraterna i dessa avscenden är tillgodosedda. Ett flertal motioner rörande armétridskrafterna och grundorganisationen har behandlats. Flera av de ti-

digare talarna har också tagit upp detta. Jag har ingen anledning att ytterligare förstärka den diskussionen. Vi var överens, flera av partierna i utskottet, när det gäller detta, och jag tror också att det är mycket viktigt att vi håller fast vid den grunddiskussion som vi hade då.

Försvarskommittén FK88 har i uppdrag att behandla och göra en helhetsbedömning av uppgifter, organisation och inriktning på materielanskaffning, och därför har vi inte diskuterat någon ytterligare åtgärd från utskottet.

När det gäller marinstridskrafterna framhåller försvarsministern även där att det är viktigt med handlingsfriheten. Vi har ändå sagt att vissa åtgärder för att t.ex. livstidsförlänga två ubåtar av typ Sjöormen bör vidtagas och även att ubåtskyddet skall förstärkas successivt. Den marina grundorganisationen utreds för närvarande av överbefälhavaren för ett ställningstagande nästa år. Motionerna i dessa stycken avstyrks.

Avsnittet om flygstridskrafterna har samma inriktning som de andra, nämligen handlingsfrihet. De begränsningar som överbefälhavaren har redovisat i uthålligheten har naturligtvis flera orsaker, bl.a. personella vakanser.

Utskottet har haft en särskild JAS-utfrågning som redovisas i betänkandet. Det är intressanta synpunkter som kommer från bl.a. miljöpartiet. Man säger att JAS-projektet i sig är onödigt, och att om man skulle lägga ner det, så skulle man kunna frigöra krafter för andra delar inom försvaret. Detta är kanske inte en så särdeles klok sak att säga, när vi vet att kostnaderna även där är uppbundna under lång tid. Jag har ingen ytterligare anledning att gå in på JAS-frågan. Det finns en mycket bra redovisning från utfrågningen i betänkandet.

Utskottet har även tidigare behandlat personalfrågorna och då understrukt betydelsen av en god och genomtänkt personalpolitik. Självfallet är det viktigt att en så stor arbetsplats har en god personalpolitik. Diskussioner kring personalpolitiken har förekommit av och till. Det är framför allt resonemang kring de bekymmer som uppstår med att flytta runt i landet för att fullgöra sin tjänstgöring vid olika förband. Detta har försvårat rekryteringen. Det är självfallet så att om man har ett land som vårt, av den storleken och med det utseendet, och om man har krav på att vårt yrkesbefäl skall ha goda kunskaper så innebär det bekymmer, speciellt när det gäller flyttningar av familjer. Men jag tycker att ÖB har gjort goda ansträngningar för att lösa detta.

Vi noterar nu att alla försvarsområden har öppnats för kvinnor. Försvarsministern har särskilt intresserat sig för hur kvinnorna klarar av sin tjänstgöring i försvaret. Man har haft en sammandragning av de kvinnliga yrkesbefälen, och vad jag förstår så går man vidare med dessa utredningar. Vi ställer oss bakom det som försvarsministern anfört om anställd personal.

Det pågår försök med förkortad värnpliktsutbildning, och vi har också behandlat förstegsutbildningen och anståndsreglerna därvid. I utskottet utgår vi ifrån att regeringen efter utvärderingen av både den förkortade värnpliktsutbildningen och de andra momenten återkommer med en redovisning till riksdagen.

Vi har inte heller någon crinran mot förbättringar av värnpliktsförmåerna och att dessa skall behålla sin andel av den militära utgiftsramen.

Kerstin Ekman tog bl.a. upp försäkringsskyddet, och det är väl ändå så att

det har skett förbättringar i detta. Det har ju lagts fram en utredning som har visat hur man skulle kunna förbättra en hel del av försäkringsskyddet. Det är ju så att skyddsbehovet är detsamma oavsett vilket regelverk man lyder under. Det är bl.a. därför som utskottet har gjort den här beskrivningen av efterlevandeskyddet osv.

Direktrekryteringen av värnpliktiga till civilförsvaret togs även upp. Den frågan kommer att behandlas ytterligare av försvarskommittén efter det att räddningsverket har redovisat sitt uppdrag.

Det finns många saker som man kan ta upp och diskutera i ett sådant här betänkande, men med tanke på det jag tidigare sade vill jag bara nu tillstyrka hemställan i betänkandet i de delar som avser totalbild och militärt försvar och yrka avslag på reservationen under denna del.

Utskottet har inga erinringar mot den avvaktande hållning som försvarskommittén har presenterat i början på året när det gäller den säkerhetspolitiska bedömningen i våra närområden. Man kan dock poängtera att utvecklingen har skett mycket snabbt. Förändringar i våra närområden inger kanske många en viss rädsla för vad som kommer att ske. Det är kanske så att Sverige har blivit avsevärt sårbarare framför allt inom handel, ekonomi och kommunikation än för militär maktutövning under de senaste tio åren.

Utvecklingen i Baltikum de senaste veckorna visar att stormakterna kan vara mer restriktiva med att använda militären som maktmedel, men mer benägna att försöka nå politiska mål med icke militära maktmedel. De förändringar som aviserats inom stormakterna när det gäller nedrustning av militär materiel och personal innebär troligen inte att den militärteknologiska utvecklingen samtidigt avstannar.

Planeringen för Sveriges totalförsvar kräver både långsiktighet och stabilitet inte minst för att ge korrekta signaler till omvärlden. Vi vet att försvarskommittén även i detta avseende noggrant kommer att följa utvecklingen, och dess ställningstagande kommer senare att ligga till grund för 1991 års beslut.

Anf. 88 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Det är inte möjligt att ha någon i hög grad avvikande mening gentemot de synpunkter som Iréne Vestlund har fört fram. Det skulle dock vara intressant att få en ytterligare precisering på en enda punkt.

Det gäller vad Iréne Vestlund nämner om regeringens materielbeställningar. Låt vara att det kom sent och att man tyckte att det var i söligaste laget, men när det väl kom hälsades det ju med tillfredsställelse att det hade skett. Hur blir det, Iréne Vestlund, med finansieringen av dessa saker? Eftersom några extra pengar inte har anvisats och vi är inne på sista året i en försvarsbeslutsperiod, har jag svårt att se att det finns något utrymme för att hantera detta inom mer normala ramar.

Följaktligen drar jag – det var detta jag ville ha bekräftat – den låt vara något djärva slutsatsen att även regeringen ställer förväntningar på den arbetande försvarskommittén inom ramar som är vidare än nu gällande. Sedan kan man tycka illa om att de redan börjar intecknas med gamla brister. Ställer regeringen dessa förväntningar på försvarskommitténs arbete beträffande ramlyft?

Anf. 89 IRÉNE VESTLUND (s) replik:

Herr talman! Ja, Arne Andersson, vilka förväntningar regeringen har att ställa på försvarskommittén och på riksdagen kan jag inte uttala mig om, eftersom man inte har talat om det för mig. Helt säkert är dock att även detta – när det gäller tidigareläggningar – inte är någon ovanlig metodik inom försvaret. Vi har också mycket långsiktiga beställningar inne. Den finansieringsplan som kan finnas för detta är väl i så fall något som jag inte i sak helt kan redovisa här.

Anf. 90 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! För två månader sedan publicerades en rapport i USA av Gordon McCormick om sovjetiska ubåtsoperationer i svenska farvatten.

Rapporten är inte till alla delar korrekt. Bl.a. har författaren den uppfattningen att den svenska regeringen varit tveksam till att ge våra ubåtsjaktförband eldtillstånd med sänkande av vapen vid ubåtsintrång. Den tveksamheten har väl i varje fall genom åren minskat kraftigt. Det visades ju bl.a. i den s.k. Hävringe-incidenten för ett par år sedan, där insatser från minjaktsfartyg med Elmagranater, för att tvinga upp den kränkande ubåten till ytan, följdes av ett sjunkbombsanfall från patrullbåtar.

Sjunkbomber är vapen med dålig precision. Trots detta kunde de teoretiskt ha sänkt ubåten. Nu åstadkom de säkert en betydande chockverkan.

McCormick-rapporten är emellertid nyttig läsning. Den innehåller en god beskrivning av de svenska försöken att påverka sovjetiska makthavare att upphöra med operationerna, delvis i förhoppningen att de mer var ett uttryck för de militära stabernas expansionsplaner än en medveten politisk handling sanktionerad av den politiska ledningen.

Vi har själva blivit luttrade genom åren. Dock är vi nu helt medvetna om att ubåtsintrången är en del i en operativ planering som speglar Nordens ökade strategiska betydelse samt att intrången är sanktionerade uppifrån. Vi är också medvetna om den ökade risken för Sverige att bli indraget i en konflikt mellan öst och väst i ett tidigt skede.

Ubåtsintrången mot vårt land tyder också på ett intresse av att tidigt kunna slå ut vitala delar av vårt försvar och att försämra våra mobiliseringsmöjligheter. Detta intresse har varit och är tydligen så starkt att den politiska risken av upptäckt är värd att ta. På annat sätt kan man inte tolka uppträdandet.

Det som kan förvåna är att detta gäller trots den snabba utvecklingen mot ökad frihet och självständighet i Östeuropa och trots att man på nedrustningsområdet har gjort vissa framsteg.

Vårt land kan självfallet aldrig acceptera dessa intrång. Det måste vara en åtgärd av högsta prioritet att förstärka vårt ubåtskydd på ett sådant sätt att kränkningarna upphör. Vi har kommit en bit på väg.

Det är ändå en läxa, som bör tas till vara i försvarspolitiska sammanhang, att det tar en tioårsperiod att återställa förlorad försvarskraft på ett område. Beslutet att dra ner ubåtsjaktkapaciteten till en bottennivå fattades av en socialdemokratisk regering 1972. Den fulla effekten av detta olyckliga beslut inföll tio år senare när Hårsfjärden-incidenten inträffade och ubåtar från Sovjetunionen tyckte sig ha fritt fram.

1982 började det mödosamma återuppbyggnadsarbetet av vår ubåtsjakt-

kapacitet. Om ett par år, tio år efter 1982, kan vi mönstra en ubåtsjaktstyrka med god förmåga. Det känns i sammanhanget naturligt att från politiskt håll uttrycka stor beundran inför de uppoffrande insatser som utförts av personalen i samband med alla ubåtsoperationer. Målet måste vara inställt på att man skall skapa minst två sådana styrkor.

Detta är uttryckt i reservation 30 som innehåller anslag om 220 milj. kr. till ubåtsjaktfartyg och till inköp av en flygburen radar för ubåtsjakt.

För ett antal månader sedan hade vi i kammaren en lång debatt om nedläggningen av I3, I11 och I17. Vi hävdade då att det hade varit rimligt att låta arméns, i och för sig nödvändiga, omstrukturering bli ett resultat av försvarskommitténs förslag i slutet på detta år. Det hade varit ett logiskt beslut.

Arne Andersson har varit inne på det här tidigare. Det kanske inte finns någon större anledning att ytterligare kommentera det. Vi tycker ändå att det är logiskt att yrka på en ändring av nedläggningsbeslutet, eftersom det inte har fått någon praktisk effekt. Detta framförs i reservation nr 26.

Vi vet att allvarliga brister finns i armén, bl.a. på utrustningssidan. Genom anslagsökningar för ammunition och för renovering av haubits 39F vill vi råda bot på en del av problemen. Beställningen av haubits 77 är i och för sig välkommen, vilket emellertid inte hindrar att ytterligare medel behövs. Ökningen av anslaget uppgår till 150 miljoner och framgår av reservationerna 7 och 16.

Vikten av att kunna göra repetitionsövningar fullt ut har vi understrukt genom förslag om anslagshöjningar till armén och marinen om sammanlagt 50 milj. kr.

Varje gång det sker förskjutningar av planerade repetitionsövningar uppstår en försvagning av försvarets möjligheter att verka med full kraft efter en mobilisering.

Repetitionsövningarna får inte vara en budgetregulator. Det håller jag med Iréne Vestlund om. Det har tyvärr blivit så. ÖB har tvingats agera på detta sätt. Vi har också föreslagit att de merkostnader som blir följden av arméns omstrukturering skall täckas med 75 milj. kr., så att den löpande förbandsverksamheten inte drabbas.

När det gäller det område som överstyrelsen för civil beredskap svarar för har vi ställt oss bakom de förslag till omDispositioneringar som ÖCB fört fram. Det beror på att vi litar på ÖCB:s förmåga att göra kloka prioriteringar inom sitt eget område.

Sårbarheten på livsmedelsområdet finns det väl all anledning att återkomma till när den framtida jordbrukspolitikerna är fastlagd om drygt en månad.

Om vi går in för en självförsörjningsgrad på 100 % under fredstid, innebär det med all sannolikhet ökade krav på lagring av insatsvaror för jordbruket för att upprätthålla en rimlig säkerhet för tryggad försörjning under kris och krig. Det finns dock, som sagt, anledning att återkomma till det.

Utskottets betänkande innehåller, som nämnts tidigare i debatten, ett utförligt referat av utskottets utfrågning om projektet JAS 39 Gripen. Jag tycker att det med stor tydlighet framgår att detta projekt är bra för försvaret men också att det ger mycket betydande tekniska spin-off-effekter, som kommer att vara ovärderliga för svensk industri i en hårdnande konkurrens.

Jag tycker att det är viktigt att framhålla att av projektets totala kostnad kan säkerligen åtskilliga miljarder ses som en investering i framtidens teknik.

Men jag tycker ändå att det finns anledning att varna för vad som blir effekten av låga försvarsramar. Då kan ett projekt av denna karaktär allvarligt äventyra balansen i vårt totala försvar genom att slå ut andra viktiga system ekonomiskt, och det får inte ske.

Med det anförda yrkar jag bifall till alla de reservationer som vi moderater står bakom och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 91 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Om ett år är vi väl inne i slutskedet av utskottsarbetet inför nästa försvarsbeslut. Alla är vi medvetna om att det är rätt stora avgöranden och ganska många frågor som vi måste ta ställning till. Flera av dem hänger naturligtvis ihop med utvecklingen i vår omvärld. Jag kan genom att läsa partiernas motioner konstatera att alla de stora partierna har givit upp och minskat ambitionerna i förhållande till dem som man hade 1987. Man kräver färre enheter och begär inte samma förstärkningar som då.

Från folkpartiets sida har vi varit litet mindre benägna än andra att retirera på det sättet, inte därför att vi tycker att det är fel att säga att försvarsbehovet är mindre än vad man kunde tro 1987, utan framför allt därför att den omprövningen bör göras i samband med försvarsbeslutet.

Men det är också viktigt att säga att en del av de förstärkningar som vi ville ha 1987 egentligen inte var beroende av om försvaret totalt sett får större resurser. De förstärkningarna var i stället på vissa områden alldeles nödvändiga därför att vi har stora obalanser i totalförsvaret i dess helhet. Det är orimligt att krigsjukvården är så svag, och det är nödvändigt att förstärka den. Det är också absolut nödvändigt att förstärka tillgången på ammunition. Vi har därför inte haft några invändningar när regeringen nyligen beslutat att göra rätt omfattande extrabeställningar. Även om man skulle ha låga ramar, är det rimligt att det för de vapen som vi har också finns ammunition. Dessa frågor om balans i försvaret är alltså viktiga, egentligen oavsett vilken ram man har. Det finns ett stort antal sådana här obalanser. En som ofta brukar nämnas gäller behovet av att ge våra soldater ett rimligt skydd. Det stora hotet mot soldater i krig kommer väsentligen från splitter, inte från direkt beskjutning med riktad eld. Det finns ett antal sådana obalanser som måste åtgärdas, oavsett om vi kan tillskjuta ytterligare stridskrafter av det ena eller det andra slaget.

När man ser ut över världen kan man konstatera att den minskning av försvarskostnaderna som nu sker både i öst och i väst rimligen innebär att satsningen på forskning inte blir så avancerad. De tekniska genombrotten blir inte så omfattande och snabba. Det sker alltså något mycket positivt med den hotbild som vi kan se. Dels får man mindre styrkor, dels behöver man kanske inte ställa de extrema kvalitetskrav som vi kunde tro för några år sedan när rustningarna gick kraftigt uppåt.

Detta leder till att vi när vi överväger ett projekt måste mycket noga undersöka om det går att livstidsförlänga materielen. När det gäller ett antal av de system som man har inom t.ex. marinen bör man först se efter, om man kan livstidsförlänga de befintliga innan man börjar fundera på att köpa nya.

När det gäller armén har man redan tillämpat detta nästan in absurdum, men av andra skäl.

Jag tror att det är viktigt att vi inför framtiden ser inte bara på förhandlingarna i Wien utan också på något som mycket nära berör oss, nämligen de flaskhalsar som kan finnas. Vad gäller basområdena innebär förändringarna i Polen och Östtyskland förmodligen att baserna inte kommer att ligga så nära oss. Om det sker förändringar beträffande överskeppningskapaciteten, så att den inte ökar utan kanske t.o.m. minskar, får det naturligtvis också direkt betydelse för oss. Det är viktigt att ganska noga analysera dessa frågor. Om kapaciteten i något sådant här avseende går ned i vårt närområde, är det väsentligt att vi kan anpassa vårt försvar, så att vi kan utnyttja motsidans flaskhalsar och upprätthålla vår styrka på de områden som det gäller.

Det förekommer ganska litet av detta i debatten. Inga av dessa frågor finns med bland dem som formellt behandlas i Wienförhandlingarna. Där dryftas i stället specifika frågor inom Östersjöområdet.

Herr talman! Några ord om ett par reservationer. Vi i folkpartiet stöder reservation 15, som bygger på en moderatmotion, vilken i sin tur bygger på ÖCB:s uppfattning att man inom ÖCB:s penningram borde ha satsat mera på ledningsfrågor, framför allt inom civ-organisationen, och på förstärkning av beredskapen på flygtransportsidan, samt att man i motsvarande mån borde ha minskat på beredskapslagring och industriella åtgärder.

Jag vill också säga några ord om reservation 6. Varför är det väsentligt att Kopparbergs län inordnas i Nedre Norrlands civil- och militärområde? Ett viktigt skäl är att länet självt, både länsstyrelsen och Fo-befälhavaren, menar att Kopparberg bör höra till Nedre Norrland. Ett annat skäl är att Kopparbergs län är ett utpräglat skogslän och alltså har likheter med de län som finns i Nedre Norrlands civilområde. De erfarenheter som finns inom Nedre Norrlands civilområde kan på ett naturligt sätt tillgodogöras av Kopparbergs län.

Om Kopparbergs län förs till Nedre Norrland, skulle man dessutom få fyra län i detta område och åtta i det nya Milo Mitt. Eftersom man normalt sett vill öva länsstyrelser en gång vart fjärde år, skulle man under sådana förhållanden få en årlig övning i Nedre Norrland och två i Milo Mitt. Det beslut som fattades i fjol innebär att man vart fjärde år måste ha tre sådana övningar, och det är svårt att klara detta i Civo Mitt samtidigt som Nedre Norrland vart fjärde år över huvud taget inte skulle ha någon sådan övning. Det blir alltså en ojämn och olycklig arbetsbelastning.

En annan väsentlig sak i detta sammanhang är att med den nya organisation som ÖB vill ha, där man skulle stoppa in de s.k. fördelningsstaberna redan i milot, blir det mycket konstigt att ha en Norrlandsbrigad i Falun som skall utbildas av en milostab med s.k. fördelningsstab i Strängnäs. Alla stödfunktionerna skulle finnas vid förband i Nedre Norrland, och kunskaperna skulle finnas inom milona där. Det blir ledningsmässigt ett mycket märkligt sätt att behandla Dalaregementet.

Vi tycker att dessa skäl är starka och vi framför dem därför återigen, trots det beslut som riksdagen fattade i fjol.

Herr talman! Kerstin Ekman nämnde hur angeläget det vore att försvaret hade ett incitament att göra sig av med mark som det inte behöver och kunde

tillgodogöra sig vinsten härav i organisationen. I Danmark har man helt nyligen fått ett förslag från en parlamentarisk försvarskommitté, där detta är en mycket viktig fråga. Om man lämnar den stora flottbasen mitt inne i Köpenhamn frigörs pengar, som man kan investera på andra håll. Men detta skulle skapa ett incitament. Nu när försvaret i praktiken har sin mark gratis innebär det ingen ekonomisk fördel för det att lämna mark som det inte behöver.

Sedan kan man naturligtvis säga att man tycker att politikerna ändå bör se över vissa saker. Men en myndighet skall kunna föreslå att den skall lämna ifrån sig ett markområde och försöka göra en uppskattning av hur mycket pengar man tror att man kan få för det. Det skulle alltså kunna godkännas politiskt. Men en princip skulle slås fast som går ut på att om en myndighet kan lämna mark får den behålla pengarna inom organisationen. Då skulle myndigheterna stimuleras. Samma förhållande finns i fråga om myndigheternas lokaler. De får anslag till lokaler oavsett hur stora de är. Men om de får en viss summa pengar för detta ändamål och om de sedan kan lämna ifrån sig en lokal så får de själva använda sig av denna besparing.

De myndigheter som har övergått till detta system började på en gång granska vad de verkligen behöver. Men enligt det gamla systemet behöll myndigheterna de lokaler som de fått.

Jag tror att detta är ett ganska enkelt system att genomföra, och det skulle kunna ge en hel del slantar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som folkpartiet står bakom.

Anf.92 SVEN-OLOF PETERSSON (c):

Herr talman! En god beredskap är avgörande för vårt lands försvarsförmåga och för vårt lands förmåga att klara såväl fredliga som militära kristillstånd. Från centerns sida ser vi det därför som angeläget att FK 88 ägnar stort intresse och stor uppmärksamhet åt de frågor som rör sårbarheten i det svenska samhället och de olika beredskapsinsatser som kan krävas i olika situationer.

Det förändrade säkerhetspolitiska läget i vår omvärld ställer nya och kanske också annorlunda krav på vår beredskapsplanering än vad som tidigare har varit fallet. Kraven på en effektiv och också kanske mera flexibel beredskapsplanering är därför höga. Även om riskerna för en militär konflikt mellan stormakterna nu kan bedömas vara mindre än vad fallet har varit vid tidigare tillfällen, kvarstår dock risken för kriser och regionala konflikter i vår omvärld. Detta gäller också då givetvis för vårt eget närområde.

Det svenska samhället är ett sårbart samhälle. Detta gäller i synnerhet vid både fredliga och militära kriser av olika slag. Befolkningskoncentrationen till ett fåtal storstadsområden och andra större centra ställer höga krav på en beredskap som kan garantera nödvändig försörjning av såväl olika varor som tjänster. Vi kan också konstatera att utvecklingen inom näringslivet går mot en allt högre grad av specialisering. Produktionen är beroende av kontinuerlig tillförsel av olika insatsvaror, vilka i många fall importeras till landet. Till detta måste vi också lägga det ökande beroende som finns inom informationstekniken, och då i synnerhet inom datasektorn.

För att begränsa denna sårbarhet krävs det insatser inom olika områden. I befolkningstäta områden, men givetvis även i andra delar av vårt land, måste säkerheten byggas ut. Detta gäller inte minst insatser för att säkra tillgången på vatten och el. Men det gäller också åtgärder som leder till en säkrare varutillgång, inte minst när det gäller livsmedel och andra nödvändighetsvaror. Befolkningsskyddet kräver insatser, och detta gäller inte minst i storstadsområdena, där bristen på skyddsrum fortfarande är stor, vilken är angelägen att minska.

Utlandsberoendet ställer nya och större krav. I dag utgår planeringen från att en i princip oförändrad produktion kan ske även i kristider. Detta förutsätter givetvis att importen av olika insatsvaror under denna tid kan ske på en nära nog oförändrad och hög nivå. Beredskapslagringen av insatsvaror till industrin, drivmedel och övriga viktiga förnödenheter för befolkningen är således nödvändig för att man skall ha en rimlig och anpassad framförhållning för en avspärringssituation.

En av de viktigaste faktorerna när det gäller att stärka det svenska totalförsvarets förmåga att skydda samhället och minska sårbarheten är onekligen människors kunskap om försvarets syfte och mål. De frivilliga försvarsorganisationerna spelar inte minst i detta sammanhang en angelägen och avgörande roll. Förutom att de på olika sätt bereder många människor möjlighet att utifrån sina olika förutsättningar och intressen delta i försvaret och försvarsarbetet är de också viktiga opinionsbildare och kunskapsförmedlare. Jag tror att vi alla sätter det största värde på deras arbete och olika insatser.

Herr talman! Som jag här har påpekat, och som vi från centerns sida också i motioner visat, prioriterar vi i centern insatser för att minska sårbarheten och för att öka befolkningsskyddet. Med detta som bakgrund har vi föreslagit, i förhållande till regeringens förslag, höjda anslag vad gäller anslagsposten I3, skyddsrum m.m., med 93 milj. kr. och för anslagsposten K2, beredskapslagring och industriella åtgärder, en höjning med 50 milj. kr. Av dessa 50 milj. kr. vill vi fördela 28 milj. kr. för beredskapslagring av livsmedel och 22 milj. kr. för beredskapslagring av industrivaror. När det gäller att minska och söka eliminera olika faktorer för sårbarheten i det moderna samhälle som vi lever i har vi föreslagit olika åtgärder. Utskottets majoritet har dock inte i betänkandet haft samma syn på dessa frågor utan följer i huvudsak regeringens förslag och hänvisar till förestående långsiktiga totalförsvarsbeslut.

När det gäller mom. 23 har vi från centern en annan mening än den som utskottets majoritet företräder. Vi har i en motion framfört att det inte är rimligt att de civila och de militära delarna av totalförsvaret har olika hantering av oförbrukade medel i samband med budgetårsskiften. Vi menar att den nuvarande ordningen inom det civila försvaret, där oförbrukade medel under rubriken förslagsanslag återlämnas, kan ge upphov till orationellt handlande. Detta kan bestå i t.ex. oplanerade och ofta oprioriterade inköp för att förbruka kvarvarande medel i slutet av ett budgetår. Inom den militära delen av försvaret är reglerna i detta hänseende bättre, eftersom oförbrukade medel, högst 3 %, kan tillgodoräknas i samband med fördelningen av s.k. prisregleringsmedel. Vi menar därför att lika regler för reservationer

m.m. bör gälla inom såväl den civila som den militära delen av det svenska försvaret.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 11, 12, 38 och 44, och i övrigt till de reservationer där centerns finns med.

Anf. 93 SVEN LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag skall ta upp den civila delen av totalförsvaret, och i synnerhet sårbarhetsaspekterna, vilka det redan har talats en del om.

Ett viktigt och centralt område i den civila delen av totalförsvaret är naturligtvis frågan om hur vi skall minska samhällets sårbarhet vid kriser och vid ett krigsförlopp. Det moderna och tekniskt utvecklade samhället har ju på många sätt blivit mer sårbart vid kriser och vid krigstillstånd än tidigare.

För att så långt som möjligt eliminera samhällets sårbarhet är det viktigt att beredskapsaspekterna på ett tidigt stadium förs in i samhällsplaneringen. Det torde alla vara ense om. Genom att redan i början av besluts- och planeringsprocessen väga in beredskapshänsynen kan man hålla kostnaderna för beredskapsåtgärder på en betydligt lägre nivå än om kompletterande åtgärder sätts in i efterhand.

En sådan tidig beredskapsplanering kan dessutom bidra till en ökad fredstida effektivitet och funktionssäkerhet.

Den civila beredskapen bör därför, av flera skäl, bli till en naturlig del i samhällsplaneringen.

De här aspekterna på sårbarheten i det civila samhället har tagits upp i ett par av reservationerna som är fogade till utskottets betänkande.

I reservation 38 av centerpartiet och miljöpartiet anförts det att man vid planeringen av de olika delar som ingår i det civila totalförsvaret måste eftersträva en ökad säkerhet i samhället samt att samhällsplaneringen bör inriktas på att minska sårbarheten i det civila samhället.

Utskottet delar reservanternas grundsyn om vikten av att man så långt som möjligt eliminerar samhällets sårbarhet.

Det pågår ett fortlöpande arbete i den riktningen. Försvarskommittén har i sitt arbete bl.a. behandlat olika problem som berör sårbarheten i samhället.

Det arbete som kommittén hittills utfört har lagts till grund för olika uppdrag till berörda myndigheter. Myndigheterna skall avrapportera utredningsresultaten i samband med att de avlämnar sina programplaner i september 1990.

Försvarskommittén kommer därmed att få ett underlag för bedömningen av vilka åtgärder som bör sättas in för att ytterligare minska samhällets sårbarhet.

Herr talman! Det föreligger således inte några principiella åsiktsskillnader mellan utskottsmajoriteten och reservanterna om att det är angeläget att minska samhällets sårbarhet. Vi bör därför kunna avvakta den process som nu pågår i detta avseende och de förslag till åtgärder som kan bli resultatet av detta.

I reservation 39 av vpk och miljöpartiet tas frågan om beredskapshänsynen i samhällsplaneringen upp.

Utskottet har tidigare understrukit betydelsen av att beredskapsbehoven blir tillgodosedda inom ramen för den framtida samhällsutvecklingen.

Försvarskommittén har också följt upp detta synsätt, och det har lett till att det här har tagits med i regeringens anvisningar för ÖCB:s programplanering för perioden 1991/92–1995/96.

ÖCB har enligt regeringens anvisningar fått i uppdrag att bl.a. studera möjligheterna att inplanera resurser för både information och utbildning – detta inriktat på beredskapshänsyn i planering och samhällsutveckling i den riktning som ÖCB har angivit i sin perspektivstudie.

Det är självfallet av stor vikt att beredskapshänsynen blir en naturlig del av samhällsplaneringen på alla nivåer, inte minst i fråga om den kommunala planeringen.

Informations- och utbildningsinsatser är därför viktiga medel för att öka medvetenheten om behovet av att man på alla samhällsnivåer alltid väger in beredskapshänsynen i planeringen på ett tidigt stadium.

Det pågår således ett arbete i linje med reservanternas skrivning.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammararens förhandlingar.

Anf. 94 STINA ELIASSON (c):

Herr talman! Jag skall ägna mig åt den del av utskottsbetänkandet där man behandlar en flerpartimotion som väcktes under den allmänna motionstiden och där jag står som första namn. I motionen framför vi motionärer krav på att Kopparbergs län skall föras till Nedre Norrlands militärområde/civilområde. Vi motionärer anser, och inser, att det beslut som riksdagen fattade under riksmötet 1988/89 var felaktigt.

Riksdagen behandlade då frågor om totalförsvarets geografiska indelning på högre nivå. Den uppfattning och önskan som fanns och fortfarande finns både i Kopparbergs län och i Jämtlands län delas även av militärbefälhavaren för Nedre Norrland liksom befälhavaren för södra civilförvarsområdet – som för övrigt var expert i den utredning som låg till grund för regeringsförslaget. Mot en stor minoritet i riksdagen och mot en mängd tunga instanser beslutade riksdagen i fjol att Kopparbergs län skulle föras till Mellersta militärområdet/civilområdet. Men det som är allvarligast tycker jag är att beslutet fattades i strid mot vad de människor anser som närmast berörs – dvs. människorna i Kopparbergs län och i Nedre Norrlands milo/civo!

På s. 27 i det aktuella betänkandet från försvarsutskottet avfärdar utskottsmajoriteten vårt motionskrav. Det gör man genom att berätta följande för svenska folket:

”*Utskottet* konstaterade vid sin tidigare beredning av ärendet att uppgifter och synpunkter som utskottet hade inhämtat visade att det finns skäl både för inordnande av nämnda län i Mellersta området och för dess knytning till Nedre Norrlands område. Efter att ingående ha bedömt frågan utifrån en helhetssyn på vad som kan vara bäst för totalförsvaret fann utskottet tillräck-

liga skäl tala för att Kopparbergs län skulle tillhöra Mellersta militärområdet/civilområdet." Vidare föreslår man riksdagen att avslå motionen.

Det vore naturligtvis mycket intressant att få veta vilka skäl som egentligen vägde över, som alltså gjorde att beslutet blev som det blev – dvs. ett jätteområde omfattande åtta län i milo Mitt med Stockholm som den centrala medelpunkten och Nedre Norrland med tre län. Centraliseringen och storstadsuppfattningen firade triumfer!

Såväl ur ledningssynpunkt som ur produktionssynpunkt och ur operativ synpunkt är fjolårets beslut negativt. Därför bör beslutet bli ett annat. Beslut i enlighet med vår motion bör således fattas vid detta riksmöte.

I vår motion utvecklar vi skälen för att Kopparbergs län bör höra till Nedre Norrland. Jag hänvisar till texten i vår motion. Särskilt vill jag emellertid peka på de två sista styckena där:

"Som ett skäl för att Kopparbergs län ska föras till mellersta milo/civo har tidigare anförts att det skulle nödvändiggöra en omläggning av sambandsnät för luftförsvaret. Men senare har även försvarsstaben förklarat att de angivna beloppen är vilseledande. Man skulle inte dra om ledningar för att Kopperbergs län förs till Nedre Norrlands milo utan göra förändringar i avslutning till att sambandssystemen ändå byts ut.

Luftförsvarets sektorsgränser bör inte vara styrande för miloindelningen, eftersom sektorsgränser bör dras som raka streck och inte följa en landskapsgräns från många århundraden tillbaka."

Enligt min mening är det särskilt angeläget att nämna detta med sambandsnät. Då värriksdagen 1989 behandlade frågan om överföring av Kopparbergs län/Fo 53 till milo Nedre Norrland ingick det nämligen i beslutsunderlaget att det skulle kosta 80–100 miljoner att samtidigt flytta gränsen mellan luftförvarssektorerna Mitt och Nedre Norrland. Kostnaderna hänfördes till den omläggning av telekommunikationerna som skulle behövas.

Riksdagen hade vid det aktuella beslutstillfället i fjol alltså ett vilseledande underlag för sitt beslut, något som vi pekar på i vår motion.

Nu hör riksdagsledamöterna veta bättre och således bidra till en ändring av fjolårets beslut genom att bifalla vår motion.

Den trepartimotion som jag har citerat ur och som jag hänvisar till i mitt anförande följs upp i reservation nr 6. Jag yrkar bifall till denna reservation. För övrigt anser jag att det skulle vara klokt att se över försvarets geografiska indelning. Bl.a. bör man en gång till fundera över vart Värmlands län och kanske även Närke egentligen borde föras när det gäller områdesindelningen – detta sista sagt som en signal till försvarspolitikerna när det gäller det arbete som förestår inom en nära framtid.

Anf. 95 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att Stina Eliasson höll ett utomordentligt fint anförande. Det var ett bra försvar av reservationen. Jag föreslår emellertid Stina Eliasson att upprepa vad hon här har sagt inför sin egen grupp. Efter som voteringen sker först nästa vecka bör det finnas tid för det.

Anf. 96 STINA ELIASSON (c) replik:

Herr talman! Ja, det skall jag gärna göra. Men även Ivar Virgin torde väl någon gång ha upptäckt att också solen har fläckar.

Anf. 97 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har i detta ärende begärt ordet med anledning av den motion som några av oss socialdemokratiska kvinnoklubbister skrivit gällande sex- och samlevnadsfrågor i värnpliktsutbildningen.

Under detta riksdagsår har vi vid flera tillfällen i denna kammare diskuterat det våld som finns i vårt samhälle. Vi vet att det oftast förekommande våldet sker inom hemmets fyra väggar och att kvinnor och barn är de som drabbas svårast.

Vi har alla talat om att fånga upp och stötta det breda folkliga engagemanget mot våld. Satsningar görs i dag av olika intressenter för att minska våldet i vårt land.

Vi lever i ett samhälle där samlevnad, relationer och sexualitet påverkas av ändrade könsrollsmönster. Större krav än tidigare ställs på jämställda relationer. Bristen på förståelse för jämställdhet mellan kvinnor och män kan leda till konflikter, separationer, besvikelser och våld.

Vi inom det socialdemokratiska kvinnoförbundet anser att många insatser av skiftande slag måste göras för att nå ett mer jämställt samhälle.

Under värnpliktsutbildningen finns möjlighet att nå ut med upplysning gällande sex och samlevnad till en stor grupp ungdomar. Försvarsmakten skulle genom en obligatorisk undervisning för alla värnpliktiga kunna ta sin del av ansvaret i dessa viktiga frågor. Vi motionärer anser att undervisningen, för att alla skall nås, måste vara obligatorisk.

Vi socialdemokratiska kvinnoklubbister har tidigare motionerat i denna fråga. Då har vi vunnit föga förståelse för våra argument. I årets proposition gällande försvarsdepartementet har vi med glädje noterat att försvarsministern påpekat vikten av utbildning av värnpliktiga i jämställdhets- och samlevnadsfrågor. Försvarsministern framhåller att den utvärdering som gjorts av utbildningen som bedrivits vid Älvsborgs regemente i dessa frågor visar mycket positiva resultat. Jag vet att liknande undervisning även vid några andra förband fungerat bra och att den också är uppskattad. Det är, herr talman, mycket positivt att försvarsministern poängterar vikten av utbildning som bidrar till attitydförändringar i frågor gällande jämställdhet och samlevnad. Detta bådär gott för framtiden.

Jag hoppas nu att försvarsministerns positiva inställning till de frågor som vi kvinnoklubbister motionerat om skall få försvarsutskottet att i framtiden verka för en obligatorisk sex- och samlevnadsundervisning i värnpliktsutbildningen. Det räcker inte med att, som utskottet skriver, "könsrollsfrågor och därmed sammanhängande attitydpåverkan" ingår i den militära ledarskapsutbildningen. Vi motionärer anser liksom försvarsministern att utbildningen skall gälla de värnpliktiga, alla värnpliktiga.

Herr talman! Vi socialdemokratiska kvinnoklubbister kommer att följa utvecklingen och återkomma i frågan gällande obligatorisk undervisning. Vi vill emellertid ge försvarsministern en eloge, och vi uttalar en förhoppning om framtida kloka beslut från försvarsutskottet.

I detta anförande instämde Margareta Winberg och Sylvia Pettersson (båda s).

Anf. 98 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag lyssnade till Stina Eliassons anförande. Hon sade att det var fråga om åtta län medan jag i mitt anförande nämnde nio. Efter att ha räknat över detta har jag kommit fram till att det är Stina Eliasson som har rätt. Nu kan man säga att ett av de nio länen är litet, så procentuellt sett är det mindre felaktigt än vad det brukar vara när vi håller på med försvarsplanering. Men rätt skall ändå vara rätt. Det är alltså åtta län i detta nya milo Mitt. Nackdelarna ligger här på den nedre delen av Norrland, som inte kan få en årlig övning.

Herr talman! Eftersom detta är de sista orden i debatten vill jag säga följande. Det råder delade meningar om hur mycket pengar totalförsvaret skall ha, men alldeles oavsett om man vill att försvaret skall ha mycket eller litet pengar borde man vara överens om en sak, nämligen att ingen har råd att hålla dubbla kapaciteter. Ingen har råd att ha en organisation som är större än vad som behövs för ett visst ändamål.

Den som tycker att vi behöver ett starkare försvar kan t.ex. säga att man skall köpa mer vapen. Men alla vet att den offentliga sektorn är jobbig. Man kan då inte, som vi väldigt ofta gör, säga: Behåll litet mer. Behåll en industri extra, eftersom det ändå kostar så litet. Varje miljon som inte ger försvarseffekt är nämligen väldigt svår att motivera. Jag tror att det svåra nu blir att göra de nedskärningar som är nödvändiga för att så att säga bli av med dubbelkapaciteten både på industrisidan och inom organisationen. En hel del sådant har i och för sig gjorts, men det finns åtskilligt i organisationen som är besvärligt – det är människor inblandade och det är fråga om etablering av olika slag. Vill man verkligen förstärka försvaret, skall det vara fråga om sådant som ger effekt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 maj.)

15 § Skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1989/90:FöU6 Skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. (prop.
1989/90:54).

Anf. 99 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! Försvarsutskottets betänkande nr 6 är föranlett av ett regeringsförslag om ny lag om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. Den nya lagen är avsedd att ersätta lagen från 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret och även till vissa delar förordningen från 1976 om skyddsområden och kontrollområden.

Lagförslaget är i sina huvuddrag bra och anpassar lagstiftningen till nu rådande förhållanden i samhället. Det innebär sålunda utvidgade möjligheter att begränsa tillträdet till för samhället viktiga anläggningar och områden, benämnda skyddsobjekt. Beslut om sådan begränsning skall kunna grundas

inte bara på behovet av att förhindra spioneri och sabotage utan även – vilket är nytt – på behovet av skydd mot terrorism och behovet av att hindra att allmänheten kommer till skada till följd av militär verksamhet. Enligt lagförslaget kan regeringen eller den myndighet regeringen utser också förklara statliga förvaltningsbyggnader, dit även riksdagens byggnader räknas, och vissa civila anläggningar som skyddsobjekt.

Så långt har vi moderater ingenting att invända, utan ställer oss bakom lagförslaget. Detaljutformningen av bestämmelserna har emellertid vissa brister, och då utskottsmajoriteten av för mig outgrundlig anledning inte har velat medverka till att avlägsna dessa, har vi tvingats att till betänkandet foga några reservationer.

Herr talman! Den första punkten där vi har behov av att anmäla en avvikande mening är lagförslaget 4 §, där det anges vad som får förklaras som skyddsobjekt. I 4 § 2 mom. uppräknas "anläggningar och områden till vilka staten har äganderätt eller nyttjanderätt och som disponeras av försvarsmakten samt militära fartyg och luftfartyg". I denna uppräkning saknas enligt vår uppfattning fordon avsedda för marktransport.

Vi anser att det finns mycket starka skäl för att markfordon bör ha samma skydd som militära fartyg och luftfartyg som förklarats vara skyddsobjekt. Militär personal bör enligt vår mening kunna ges samma befogenheter vid bevakning av exempelvis transporter av vapen och ammunition som vid bevakning av förråd.

Försvarsministern framhåller i den allmänna motiveringen till lagen att det inte faller sig naturligt att förbjuda tillträde till fordon och än mindre till andra lösa föremål. Fordon och viktig materiel får enligt försvarsministerns mening skyddas genom att den anläggning eller det område där de finns spärras av.

Utskottet inleder i sin tur avslagsmotiveringen med att peka på att reglerna i den föreslagna lagen inte kan ses isolerade utan skall sättas i relation till andra delar av rättsordningen och att lagens bestämmelser utgör ett komplement till det skydd som följer av allmänna bestämmelser och interna säkerhetsföreskrifter.

Utskottet anger fortsättningsvis att när det gäller skyddet av fordon kan från en sådan utgångspunkt konstateras att det inte finns någon allemansrätt eller några andra regler som ger allmänheten rätt till tillträde av fordon. Den som olovligen tar ett fordon i besittning kan straffas enligt brottsbalkens bestämmelser.

Vi finner varken försvarsministerns eller utskottsmajoritetens argumentation särskilt stark. Det skulle t.ex. vara mycket intressant att få höra varför det faller sig onaturligt att förbjuda tillträde till militära fordon. Försvarsministern eller utskottsmajoritetens företrädare kan kanske ge svar på frågan. Vad utskottet anför är självklarheter, som givetvis inte gäller enbart fordon utan är precis lika tillämpliga på såväl militära anläggningar som militära fartyg och luftfartyg. Detta ger sålunda ingen intäkt för att särbehandla fordon för marktransporter. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation 2 som är fogad till betänkandet.

Den andra punkten där vi har en avvikande mening gäller ersättning vid tillträdesförbud enligt lagen. Genom den föreslagna lagen blir det möjligt att

besluta om begränsningar av tillträde till anläggningar och områden som inte ägs eller disponeras av staten. I sådana fall kan en konflikt uppstå mellan skyddsbehovet och intresset hos ägaren eller nyttjanderättsinnehavaren att fritt disponera egendomen.

Enligt lagförslaget får beslut om tillträdesbegränsningar av mera permanent slag inte meddelas om inte egendomens ägare eller nyttjanderättsinnehavare medger det. Dispositionsrätten kan dock i två fall under kortare tid begränsas med stöd av lagen även om något medgivande inte har lämnats. Det ena fallet avser områden där försvarsmakten tillfälligt bedriver övningar, prov och försök. Det andra fallet gäller områden där försvarsmakten har satts in för att möta ett väpnat angrepp mot Sverige eller för att hindra kränkningar av svenskt territorium.

Vi moderater finner det angeläget att man i de två tvångsfallen genom lagstiftning fastställer regler för ersättning för intrånget. Den som drabbas av lagens bestämmelser kan komma att få vidkännas betydande förluster i sin näringsutövning genom avspärrningen.

Utskottet avstyrker efter hörande av konstitutionsutskottet vårt förslag med hänvisning till att ett skäl för tillträdesbegränsningarna i dessa fall ofta är att allmänheten skall skyddas mot skador och att detta intresse givetvis även avser fastighetens ägare. Försvarsministern anger också att staten av billighet stundom kan utge ersättning för intrång som varit till betydande förfång för ägare eller nyttjanderättsinnehavare. Vi finner det inte tillfredsställande att enskild man skall behöva lita till statens billighet för att få ersättning för lidna förluster. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation 3, som är fogad till betänkandet.

Den tredje punkten där vi moderater, tillsammans med centerpartiet, har en avvikande mening gäller personal för bevakning av skyddsobjekt och skyddsområden.

I lagförslaget föreskrivs att för bevakning av skyddsobjekt och skyddsområden får anlitas polismän, militär personal eller annan särskilt utsedd personal och att den som utför bevakningen och inte är polisman skall benämnas skyddsvakt resp. skyddsområdesvakt. Moderata samlingspartiet och centerpartiet har i likalydande motioner krävt att militär personal i dessa uppgifter skall ha samma ställning som polisman och av den anledningen inte benämnas skyddsvakt eller skyddsområdesvakt. Därför bör endast den som inte är polisman eller tillhör försvarsmaktens personal benämnas skyddsvakt resp. skyddsområdesvakt. Jag yrkar bifall till reservationerna 4 och 6, som är fogade till betänkandet.

Slutligen, herr talman, vill jag säga några ord om den s.k. TIR-bilstrafiken. Frågan har tidigare behandlats av utskottet, varvid det noterades att ÖB, rikspolisstyrelsen och generaltullstyrelsen i samverkan vidtagit vissa åtgärder för att förstärka skyddet mot otillbörlig underrättelseverksamhet. Vidare hänvisades då till det pågående arbetet med den nya skyddslagen. Vi anser att försvarsministern i den nu föreliggande propositionen om ny skyddslag inte lämnat klagörande information om resultatet av vidtagna åtgärder.

Jag yrkar därför bifall också till reservation 7 vid försvarsutskottets betänkande nr 6. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 100 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Vid behandlingen av regeringens förslag om skydd för samhällsviktiga anläggningar har försvarsutskottet begärt yttrande från konstitutionsutskottet. Hans Lindblad och jag har funnit att de synpunkter som detta utskott för fram i sitt yttrande om den enskildes rätt att ta del av allmänna handlingar och anonymitetsskyddet är välgrundade. Vi anser att det är av yttersta vikt att klarhet vinnes om vad som är reglerat i tryckfrihetsförordningen så att detta inte kan ifrågasättas.

Vi har även, tillsammans med vpk, i ett särskilt yttrande följt upp den avvikande mening som folkpartiets, centerns, vpk:s och miljöpartiets ledamöter i KU har fogat till utskottets yttrande. Med anledning av att JO har uttalat att rättsläget är oklart vad gäller bestämmelserna om fotograferingsförbud i skyddslagen anser vi att regeringen i lämpligt sammanhang bör föranstalta om en översyn av tryckfrihetsförordningen, allt i syfte att undanröja oklarheter om hur vanlig lag förhåller sig till tryckfrihetsförordningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 101 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! I detta betänkande har vpk på en punkt en annan syn än den som majoriteten företräder, och det gäller den särskilda regleringen av utlänningars tillträde till ur säkerhetssynpunkt särskilt känsliga områden eller, med andra ord, bestämmelserna om militära skyddsområden. Varken principiellt eller praktiskt stämmer detta speciellt väl överens med dagens förhållanden eller med vad som kan väntas i framtiden.

I dag bor drygt 400 000 utländska medborgare i Sverige, och det motsvarar ungefär 5 % av befolkningen. Förmodligen kommer denna andel att öka ytterligare – det är ingen orimlighet att anta detta. Det betyder att en ökande andel av Sveriges befolkning omfattas av särskilda bestämmelser, som i denna mening kan sägas vara diskriminerande. Det är inte rimligt. Vi bör inte behålla särskilda tillträdesregler för utlänningar. Det är den principiella sidan av saken.

Dessutom kan till detta sägas, att vi när det gäller utvecklingen i alla andra sammanhang har försökt undanröja de rättsliga skillnader som finns mellan utländska och svenska medborgare. Det gäller t.ex. under vissa förutsättningar rösträtt vid val till kommunfullmäktige, landsting och kyrkofullmäktige. De allra flesta människor uppfattar naturligtvis dessa rättigheter som betydligt mer långtgående än rätten att gå omkring i områden dit alla svenska medborgare har tillträde. Det är från den synpunkten en principiellt helt onödig bestämmelse.

Sedan övergår jag till det praktiska. Är det någon som tror att den som är ute i oärliga syften verkligen hindras av en bestämmelse om att utländsk medborgare inte har tillträde till skyddsområdena? Vilken kontrollfunktion underlättar den bestämmelsen? Jag är mycket tveksam huruvida den över huvud taget har någon praktisk betydelse. Såväl propositionen som betänkandet innehåller, tycker jag, en mycket svag argumentering i det stycket.

I övrigt vill jag bara instämma i det som Kerstin Ekman anförde när det gällde fotografering och när det gällde det särskilda yttrande som folkpartiet och vpk har gemensamt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 5 i betänkandet.

Anf. 102 ALF EGNERFORS (s):

Herr talman! I försvarsutskottets betänkande nr 6 behandlas regeringens proposition 1989/90:54 om skydd för samhällsviktiga anläggningar. I betänkandet behandlas också tre motioner, som väckts med anledning av propositionen, och dessutom en motion från allmänna motionstiden angående TIR-biltrafiken. Till betänkandet har fogats 7 reservationer.

Inledningsvis konstaterar jag att utskottet tillstyrker regeringens förslag till ny lag om skydd för samhällsviktiga anläggningar.

Först något om innehållet i propositionen och därefter några kommentarer till de reservationer som lämnats till betänkandet.

I propositionen lämnas förslag till en ny lag för skydd av samhällsviktiga anläggningar. Den nya lagen ersätter dels 1940 års lag med vissa bestämmelser till skydd för försvaret, dels i vissa principiella delar förordningen om skyddsområden och kontrollområden från 1976.

I propositionen föreslås utvidgade möjligheter att begränsa tillträdet till för samhället viktiga anläggningar och områden, s.k. skyddsobjekt och skyddsområden. En begränsning av tillträdet skall kunna grundas inte bara på behovet av att förhindra spioneri och sabotage utan även på behovet av skydd mot terrorism och av att hindra allmänheten att komma till skada på grund av militär verksamhet.

Begränsningarna i tillträdesrätten skall enligt förslaget redan i fredstid kunna avse även vissa civila anläggningar.

Vidare slås i förslaget fast att tillträdesförbud får avse områden som försvarsmakten tar i anspråk vid kränkningar av svenskt territorium och områden som används för militär övningsverksamhet. I förslaget finns även grundläggande bestämmelser för militära skyddsområden till vilka utlännings tillträde är begränsat.

I propositionen förordas att de militära skyddsområdena behålls men att de nuvarande kontrollområdena där nordiska medborgare särbehandlas avskaffas. Vidare har reglerna om militära skyddsområden förenklats.

Rätten att besluta om att något skall vara skyddsobjekt skall enligt 3 § i lagförslaget tillkomma regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Konstitutionsutskottet har i sitt yttrande över förslaget beträffande riksdagens byggnader framfört att ett regeringsbeslut om att klassa riksdagens byggnader som skyddsobjekt bör fattas först efter det att talmannen givit sitt medgivande.

Utskottet delar konstitutionsutskottets uppfattning, att lagen bör kompletteras med en bestämmelse om detta. Utskottet föreslår därför att 6 § får ett nytt stycke med följande lydelse: "Riksdagens byggnader får förklaras som skyddsobjekt efter medgivande av talmannen."

Konstitutionsutskottet har även i sitt yttrande berört rätten för medborgarna att ta del av allmän handling och därvidlag förordat ett tillägg till 2, 10 och 12 §§.

Utskottet delar självfallet konstitutionsutskottets uppfattning att tryckfrihetsförordningens bestämmelser har företräde framför reglerna om skyddsobjekt.

Utskottet menar dock att den rätt som konstitutionsutskottet vill förtyd-

liga genom tillägg till 2, 10 och 12 §§ är garanterad redan i den i propositionen föreslagna utformningen av lagen. Utskottet anser därför att 2, 10 och 12 §§ skall antas med den i propositionen föreslagna lydelsen.

Beträffande fordon som skyddsobjekt framförs i motion Fö28 yrkande 1 krav om att dessa bör ha samma skydd som anläggningar som förklarats som skyddsobjekt.

Utskottet konstaterar att det när det gäller skydd av fordon för färd på marken inte finns någon allemansrätt eller andra regler som ger allmänheten tillträde till dessa. Vad gäller fordon som är i rörelse är det särskilt svårt att tänka sig en störande eller hindrande handling som inte kan betecknas som brottsligt förfarande, och mot sådana handlingar har var och en befogenhet att ingripa. Yrkande 1 i motion Fö28 bör därför avslås.

I samma motion kritiserar motionärerna avsaknaden av regler om ersättningar till enskild person där intressekonflikt kan uppkomma mellan nyttjanderätt och tillträdesförbud. Konstitutionsutskottet har i sitt yttrande särskilt belyst den i motionen aktualiserade ersättningsfrågan.

Efter en belysning av rättsläget och därpå grundade överväganden finner konstitutionsutskottet att den föreslagna lagen inte skall kompletteras med några särskilda ersättningsregler enligt motion Fö28 yrkande 4. Utskottet delar den uppfattningen och anser därför att yrkandet bör avslås.

I motion Fö28 yrkande 2 och i motion Fö30 yrkande 2 hemställer motionärerna att militär personal som bevakar ett skyddsobjekt inte skall benämnas skyddsvakt. Utskottet konstaterar att beteckningen skyddsvakt i lagförslaget används för alla utom polismän. Därmed blir detta en samlande term för alla som utan att vara polismän har de särskilda befogenheter som lagen ger. Polismän har den utbildning och erfarenhet som behövs för att de skall kunna anförtros de befogenheter som tillkommer vaktpersonal vid skyddsobjekt.

Generellt sett är det inte så med andra personalkategorier, ej heller kategorin personal inom försvarsmakten, eftersom t.ex. nyinryckta värnpliktiga räknas dit. Dessa kan inte utan särskild utbildning anses vara lämpade att utföra kvalificerade bevakningsuppgifter. Utskottet anser, med hänvisning till det anförda, att riksdagen bör avslå motion Fö28 yrkande 4 och Fö30 yrkande 2.

I motion Fö29 framför motionärerna sin uppfattning att den särskilda regleringen av utlänningars tillträde till säkerhetsmässigt känsliga områden bör avvecklas. Utskottet har tagit del av de i propositionen utförligt redovisade skälen för att behålla dessa regler. Utskottet stöder den bedömning som därvidlag görs och anser därför att regleringen bör behållas med den i propositionen föreslagna förenklingen. Motion Fö29 bör därför avslås av riksdagen och de föreslagna reglerna om skyddsområden antas.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan i försvarsutskottets betänkande 6 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 103 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! Alf Egners förslaget tillförde inte betänkandets motiveringar för avslag på de reservationer som jag har yrkat bifall till något nytt.

Då det gällde fordon undvek han nogsamt att svara på den fråga som jag

ställdes, nämligen vad det är som är så onaturligt i att förklara ett fordon för skyddsobjekt. Vidare framhöll han det som står i utskottsmajoritetens skrivning, nämligen att det finns andra regler som gäller och att någon allemansrätt inte föreligger för tillträde till fordon och liknande. Men det föreligger ingen allemansrätt för tillträde till luftfartyg, militära fartyg eller militära anläggningar heller. Alf Egnerfors. Varför föreligger då just denna diskrepans?

Även när det gällde ersättningsfrågan nöjde sig Alf Egnerfors med att hänvisa till majoritetsskrivningen. Jag måste då ställa en fråga. Ta t.ex. ett sådant fall, som har inträffat, att man har dragit på militär verksamhet beroende på kränkningar av svenskt territorium och därigenom gjort ett sådant intrång i fastighetsägare eller nyttjanderättshavares rätt att de lidit allvarlig ekonomisk skada. Skall de behöva vänta på att staten av billighet ersätter dem för deras förlust? Jag fick exempel på att i samband med någon av kränkningarna åsamkades en person som disponerade en anläggning för fiskodling förluster i hundratusenkronorsklassen beroende på att han inte kunde komma dit och verkställa de leveranser som han hade tecknat in, så att han gick miste om intäkten och dessutom drabbades av skadestånd.

När det gäller skyddsvaksfrågan är det naturligtvis inte på det sättet, och det förstår alldeles säkert Alf Egnerfors och jag tror även utskottsmajoriteten, att man skulle sätta in nyinryckta värnpliktiga för att klara av en bevakningsuppgift av den grannliga art som det här är fråga om. Den militära personal som skulle sättas in i den situationen har en helt annan bakgrund.

Tycker inte Alf Egnerfors liksom jag och övriga moderater att det skulle vara intressant att höra vilka åtgärder som har vidtagits då det gäller att komma till rätta med TIR-bilarnas framfart på våra vägar och deras vidunderliga förmåga att alltid stanna till där det finns militära skyddsobjekt?

Anf. 104 ALF EGNERFORS (s):

Herr talman! Göran Allmér sade att utskottsmajoriteten av någon för honom *outgrundlig anledning inte hade kunnat gå med på moderaternas begäran* och att de därför hade tvingats att reservera sig. Det är faktiskt så att allmänheten inte har tillträde till fordon på mark, vare sig de är militära eller civila. Den skrivning som utskottet har gjort tillfredsställer, anser jag, de synpunkter som finns att anföra i den frågan.

Göran Allmér tog också upp frågan om ersättning till den som drabbas av intrång i sin nyttjanderätt på grund av att ett område blir klassat såsom skyddsområde. Av de beskrivningar som ligger till grund för utskottets ställningstagande framgår, tycker jag, att man ytterst sällan hamnar i det läget att det blir nödvändigt att diskutera ersättningsfrågan, och i de fall då det blivit aktuellt har det väl också varit möjligt att föra en sådan diskussion.

Slutligen vill jag säga att det faktiskt har hänt att man placerat nyinryckta värnpliktiga som skyddsvakter. Det förslag som här föreligger innebär en skärpning av kraven, så att man inte ånyo hamnar i det läget.

Anf. 105 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att det enda som Alf Egnerfors gjorde var att han upprepade vad som har sagts tidigare och vad som står i utskottets skrivning.

Med hänsyn till den sena timmen skall jag avstå från ytterligare argumentation visavi Alf Egnerfors, för jag tror inte att den skulle leda till att vi fick något ytterligare klarläggande av spörsmålen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 maj.)

Prot. 1989/90:110
26 april 1990

*Skydd för samhälls-
viktiga anlägg-
ningar m.m.*

16 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1989/90:135 Betalningar till och från utlandet

1989/90:Fi58 av Lars Werner m.fl. (vpk)

1989/90:Fi59 av Lars Tobisson m.fl. (m)

1989/90:Fi60 av Inger Schörling m.fl. (mp)

1989/90:Fi61 av Anne Wibble m.fl. (fp)

med anledning av prop. 1989/90:138 Ansöknings- och expeditonsavgifter
vid statliga myndigheter

1989/90:Fi62 av Marianne Carlström och Inga-Britt Johansson (båda s)

1989/90:Fi63 av Gunnar Björk m.fl. (c)

17 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställdes

den 26 april

1989/90:565 av *Barbro Sandberg* (fp) till socialministern om utredning om läkemedelsförmåner:

Riksdagen har vid flera tillfällen uttalat att en förutsättningslös utredning bör tillsättas som skall studera hur det samlade förmånssystemet för läkemedel och förbrukningsartiklar skall kunna reformeras. Senast i december 1989 uttalade riksdagen att utredningen omedelbart bör startas. Riksdagen såg mycket allvarligt på denna försummelse från regeringens sida.

Samtidigt uttalade riksdagen att de vedertagna principerna om kostnadsfria läkemedel skall behållas, med den begränsning det kan innebära för utredningens direktiv.

Enligt uppgift har utredningen ännu inte tillsatts.

Med anledning av ovanstående vill jag fråga om regeringen har för avsikt att tillsätta ifrågavarande utredning.

1989/90:566 av *Karin Israelsson* (c) till socialministern om genteknik:

Regeringen visar prov på handlingsförlamning när det gäller att på allvar ta itu med bioteknikfrågorna. Detta tar sig bl.a. uttryck i att den sedan länge utlovade propositionen om tillämpning av genteknik på människa nu troligen inte kommer att presenteras under våren, såsom tidigare aviserats.

Hur vi hanterar biotekniken är ytterst en fråga om vilken respekt vi har för livet. Med tillräcklig respekt för den enskilda människans integritet måste ställningstaganden och beslut nu följa. Val av strategi och färdväg får inte längre fördröjas.

Min fråga till socialministern är därför följande.

När ämnar regeringen lägga fram en proposition om tillämpning av genteknik på människa?

1989/90:567 av *Pär Granstedt* (c) till justitieministern om muntlig förberedelse inför domstolsförhandlingar:

Arbetsdomstolen har beslutat att inte använda muntliga förberedelser inför rättegången mot de arbetare vid SAAB-Scania i Södertälje som anklagas för olaglig strejk. De berörda arbetarna anser att detta försätter dem i en ogynnsam position eftersom många av dem inte är vana att uttrycka sig skriftligt på det sätt som här krävs. Detta kan visa sig vara ett allvarligt problem ur rättssäkerhetssynpunkt.

Är regeringen beredd att pröva om rätten till muntliga förberedelser inför domstolsförhandlingar kan behöva stärkas av rättssäkerhetsskäl?

18 § Kammaren åtskildes kl. 21.34.

In fidem

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Prot. 1989/90:110
26 april 1990

Torsdagen den 26 april

1 §	Justering av protokoll	1
2 §	Hänvisning av ärenden till utskott.	1
3 §	Anslag till allmän kulturverksamhet, m.m.	1
	Kulturutskottets betänkande KrU17	
	Kulturutskottets betänkande KrU18	
	Debatt	
	Ingrid Sundberg (m)	
	Jan-Erik Wikström (fp)	
	Jan Hyttring (c)	
	Alexander Chrisopoulos (vpk)	
	Kaj Nilsson (mp)	
	Åke Gustavsson (s)	
	Utbildningsminister Bengt Göransson	
	Berith Eriksson (vpk)	
	Ingela Mårtensson (fp)	
	Beslut	46
	Kulturutskottets betänkande KrU17	46
	Kulturutskottets betänkande KrU18	50
4 §	Meddelande om sammanträdena den 4 och 18 maj	51
	Andre vice talmannen	
5 §	Beslut om samlad votering	51
6 §	Anslag till teater, dans och musik	51
	Kulturutskottets betänkande KrU19	
	Debatt	
	Göran Åstrand (m)	
	Jan-Erik Wikström (fp)	
	Stina Gustavsson (c)	
	Alexander Chrisopoulos (vpk)	
	Kaj Nilsson (mp)	
	Anders Nilsson (s)	
	Lola Björkquist (fp)	
	<i>Beslut fattades under 8 §</i>	
7 §	Anslag till bibliotek, bildkonst, konsthantverk m.m.	59
	Kulturutskottets betänkande KrU20	
	Debatt	
	Lars Ahlmark (m)	
	Stina Gustavsson (c)	
	Ingegerd Sahlström (s)	
	Tredje vice talmannen (om sammanträdet fortsättning under kvällen)	

	Margareta Fogelberg (fp)	
	<i>Beslut fattades under 8 §</i>	
8 §	Beslut	64
	Kulturutskottets betänkande KrU19	64
	Kulturutskottets betänkande KrU20	65
9 §	Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden	66
10 §	Anslag till kulturmiljö samt till museer och utställningar	66
	Kulturutskottets betänkande KrU21	
	Debatt	
	Lars Ahlmark (m)	
	Lola Björkquist (fp)	
	Stina Gustavsson (c)	
	Alexander Chrisopoulos (vpk)	
	Kaj Nilsson (mp)	
	Sylvia Pettersson (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 maj</i>	
11 §	Anslag till riksdagens revisorer och deras kansli	78
	Finansutskottets betänkande FiU15	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 maj</i>	
12 §	Ajornering för middagsuppehåll	78
13 §	Återupptagna förhandlingar	78
14 §	Planering och anslag för totalförsvaret, m.m.	78
	Försvarsutskottets betänkande FöU7	
	Debatt	
	Arne Andersson i Ljung (m)	
	Kerstin Ekman (fp)	
	Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c)	
	Jan Jennehag (vpk)	
	Carl Frick (mp)	
	Iréne Vestlund (s)	
	Ivar Virgin (m)	
	Hans Lindblad (fp)	
	Sven-Olof Petersson (c)	
	Sven Lundberg (s)	
	Stina Eliasson (c)	
	Ingegerd Sahlström (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 maj</i>	
15 §	Skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.	108
	Försvarsutskottets betänkande FöU6	
	Debatt	
	Göran Allmér (m)	
	Kerstin Ekman (fp)	
	Jan Jennehag (vpk)	
	Alf Egnerfors (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 maj</i>	
16 §	Bordläggning	115

17 § Anmälan om frågor

1989/90:565 av Barbro Sandberg (fp) om utredning om läkemedelsförmåner	115
1989/90:566 av Karin Israelsson (c) om genteknik	116
1989/90:567 av Pär Granstedt (c) om muntlig förberedelse inför domstolsförhandlingar	116

Prot. 1989/90:110
26 april 1990
